

Cetatea Moldovei

Revistă lunară de probleme actuale, literatură și critică

Director: GH. A. CUZA

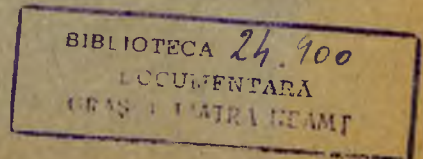
S U M A R

GH. A. CUZA	Tit Liviu, cântăreț epic al Romei
D. IOV.	Trimit azi Regelui scrisoare...
GH. TUDORANU	O oră de muzică după Paști
GEORGE LESNEA	Închinare Mareșalului
G. BEZVICONI	Prințul Constantin Moruzi
ION BUZDUGAN	Curg Dunări...
V. I. CATARAMĂ	Sufletul Junimii: Vasile Pogor
PETRE STATI	Vifor. Cules elegiac
N. GRIGORAȘ	Mănăstirea Cetățuia
G. URSU	Plecarea
DIMITRIE GHERASIM	Problema schimbului de populații
RONSARDA CASTRO	Carul mare. Somn
AUREL GEORGE STINO	Poezie finlandeză (traduceri)
SPERANȚA PASCU	Casa Șvarț
SERGIU GROSU	Bacană
G. A. C.	Viața la Iași
GH. A. CUZA	Cronica externă
I. FR. BOTEZ (traducere)	Cronica iudaică

ÎNSEMNĂRI: Un an dela intrarea în război. — Aniversarea Mareșalului. — I. Petrovici la cei 60 de ani. — † Un erou: general inginer D. Vasiliu. — Vizita ziariștilor italieni. — „Porunca Vremii” despre noi. — Conferința d-lui Gh. A. Cuza. — Vasluiul anului 1942. — Manifestația dela Teatrul Național din Iași. — Anglia putere anti-europeană. — Insemnări economice. — O scrisoare de dragoste. — Gheorghe Tutoveanu. — D-1 Rudolf Suțu. — Victor Bîlculescu. — Precizări care nu precizează nimic, dimpotrivă. — Prăznuirea lui Octavian Goga și a marilor înaintași ai scrisului moldovenesc. — Vacanță.

RECENZII. — BIBLIOGRAFIE.

I A Ș I

CETATEA MOLDOVEI

REVISTĂ LUNARĂ DE PROBLEME ACTUALE, LITERATURĂ ȘI CRITICĂ

Inscrisă sub Nr. 1108 din 7 Martie 1941, la Tribunalul Iași, Secția III-a

APARE LA 1 A FIECĂREI LUNI

REDACTIA :

Iași, str. Codrescu 5,
la D-l Profesor *Gh. A. Cuza*
Telefon Nr. 1664

ADMINISTRAȚIA :

Iași, str. L. Catargiu 32,
la Prof. *Speranța Pascu*
Telefon Nr. 1432

Delegat cu controlul pe țară

Dr. Jean I. Ghiulea

București, str. Răspântiilor 9 — Telefon 2.73.07

ABONAMENTE

IN ȚARĂ :

Pe un an	lei 600
Pe 6 luni	lei 350
Pe 3 luni	lei 200
Pentru instituții	lei 1000
Abonament de sprijin	lei 2000

IN STRĂINĂTATE :

Pe un an	lei 1000
--------------------	----------

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază

CETATEA MOLDOVEI

REVISTĂ LUNARĂ DE PROBLEME ACTUALE, LITERATURĂ ȘI CRITICĂ

Director: GH. A. CUZA

TIT LIVIU, CÂNTĂREȚ EPIC AL ROMEI

*Que ante condidam condendamve urbem,
poeticis magna decora fabulis, quam in-
corruptis rerum gestarum monumentis, tra-
duntur.*

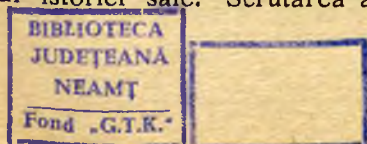
TIT LIVIU, Hist. pr.

Efortul și jertfa fără seamăn a actualului război n'au putut împiedeca Italia să dea o deosebită strălucire comemorării a două milenii dela nașterea lui Tit Liviu.

Mai mult ca ori care alt istoric al antichității latine, Liviu merita acest testimoniu al recunoștinții naționale. Căci vasta lui operă nu e decât un imn desprins din năzuințele Romei și plămădit cu sângele ei.

Alături de poetul Virgiliu, Tit Liviu este cel mai autentic geniu al latinității, aparținând veacului de înaltă spiritualitate de care este legat numele lui Octavian August. El cântă trecutul îndepărtat al Cetății cu pasiunea marilor înamorați, cu avântul poetilor desăvârșiți.

La Liviu dragostea de neam e de esență mistică. Scrisul lui respiră prin toți porii exuberantul clocot și însușirile excepționale care au asigurat eternitatea Romei. Suveranitatea absolută a legii, contopirea indivizilor în colectivitatea națională, cu-cernicia religioasă și respectul moralei, jertfa pentru neam, de-zinteresul și curajul în treburile publice, simplitatea și cinstea în cele private, — iată în deobște accentele poemului în proză al istoriei sale. Scrutarea admirativă a nenumăratelor virtuți

obștești pentru a explica sensul unui destin prodigios, au dăruit operei liviene universalitatea, difuzând-o dealungul veacurilor până în cele mai îndepărtate unghere ale lumii civilizate.

O istorie fără precedent a născut astfel un povestitor unic, — generos după cum i-a fost modelul vast ca și viața de dânsul zugrăvită. Intr'adevăr, nu e deajuns să ai un material bogat la îndemână. Oricât de desăvârșit e subiectul, și poate tocmai de aceea, el trebuie interpretat prin mijloace deopotrivă de perfecte. Lumea din afară ni se înfățișează așa cum e, — frumoasă sau urită, — așteptând să-i smulgem adevărul. El trebuie înveșmântat în haina clară a convingerilor fără prihană și în lumina glorioasă a faptelor mari, pentru a îmbrățișa, precum razele de soare, imensitatea spațiilor.

Istoriografia presupune în primul rând ascensiunea culmilor dătătoare de perspective. Altfel riscă să rămână o sarbădă buche, un catalog de înregistrare a unor evenimente, interesante fără îndoială, dar care nu trăiesc ci vegetează.

Unii istorici, evocând veacurile apuse, însuflă scrisului lor un duh, o credință, un ideal și, mai ales, o importantă doză de fantazie creatoare. În concepția lor, istoria e pentru viața popoarelor ceea ce e romanul pentru cea de toate zilele. Cu singura deosebire că eroii sunt națiunile, că zbuciumul lor colectiv pășește pe urma destinelor epocale și nu vremelnice. Deși istoricul caută să explice și nu creează soarta personagiilor sale, el va trebui să împrumute adesea procedeele și metodele romancierului. În consecință, va pune aceiași căldură în înfruntările mărețe ale istoriei ca și cum ar fi vorba de tratarea conflictelor intime. Puterea de intuire a evenimentelor va trebui să fie egalată de proiectarea viziunilor, care se cere să fie totală, pentru a explica logica desfășurare a faptelor și a lăsa întrezărită inima cauzalității lor. Nu mai vorbim de protagoniștii unei asemenea drame, creați de epoca lor ca niște splendide exemplificări. Ei vor trebui să fie interpretați, reconstituiți am putea spune, prin vorbă și gest. Prin elocință. Este o artă întreagă a dialogului pe care foarte puțini au încercat-o, și mai puțini încă au izbutit-o în creația cronicărească, socotind-o nevrednică de preocupările rigide ale disciplinei.

Este adevărat că școala pozitivistă privește astăzi cu zâmbete la o astfel de interpretare a istoriei. Dar nu e mai puțin

adevărat că ea singură e în măsură să depășească sfera restrânsă a cercetărilor de bibliotecă pentru a trezi interesul marelui public și a deveni o operă de valoare curentă, accesibilă oricărei minți.

Ori Tit Liviu a întrunit toate calitățile istoricilor meniți să topească opacitatea indiferentismului obștesc. El a fost mai presus de toate un poet. Un mare poet epic la înălțimea epopeei care-l inspiră, depășind tot ceea ce se scrisese până atunci și ce s'a mai scris în urmă.

Să fi vrut, el n'ar fi parvenit să facă ceea ce numim astăzi istorie critică, cu analiza documentară a faptelor. Prea depărtate erau începuturile lumii romane. Izvoarele, și acele doar epigrafice, erau prea rare, prea puțin concludente, pentru a nu prezenta lacune grave. Ele erau înlocuite prin tradițiunile orale. Dar acestea au tendința de a amplifica adevărurile inițiale până la legendă și fantastic. Prin pâcla ipotezelor, imaginația poetică își găsește tot potențialul, urmărind siluete nesigure ce plutesc ca niște umbre și lucruri ce se lasă de abia întrezărite.

Necesitatea. Iată primul element al evocărilor poetice ale lui Liviu. El o mărturisește de altfel în chiar prefața Analelor sale, cu o sinceritate demnă de toată prețuirea.

„Povestirea evenimentelor care au premers sau au întovărașit fundarea cetății, — zice el, — ne este transmisă mai degrabă de ficțiunile poeziei decât de dovezile irecuzabile ale faptelor și nu am de gând nici să le susțin, nici să le contest. Antichitatea are privilegiul ca, amestecând cele omenești cu cele divine, să atribuie cetăților obârșii auguste... Dar atât în această privință cât și în celelalte, pentru mine nu are prea mare importanță dacă sunt luate în samă sau respinse“.

Unii au văzut în sincera spovedanie, numai „nepăsare amestecată cu orgoliu“ (Albert Garnier, *Le génie romain dans la religion, la pensée et l'art*, Paris, 1925, p. 308). Credem mai degrabă că aici îl găsim pe adevăratul Liviu, istoric și poet îndrăgit de adevăruri dar nu mai puțin și de viața poporului său, neindurându-se să o părăsească din cauza lipsei dovezilor concludente.

Pe Liviu nu-l interesează dacă Roma își atribuie ca autor și părinte al ziditorului ei pe zeul Marte. Se mărginește doar să constate că dacă acesta e obiceiul altor popoare, e firesc

să-l fi utilizat și cetatea cea mai războinică din lume și că, în definitiv, popoarele subjagate n'au decât să se împace cu legenda după cum au acceptat și dominația realității politice. Istoricul nu se încurcă în probleme de cazuistică sau de conștiință. El urmărește ritmul larg al vieții statale, descrie moravurile străbune, zugrăvind talentele și siluetele bărbaților care au strălucit fie în timp de pace fie în război și care au contribuit la mărirea sau propășirea gloriei romane.

De pe frânturile de arme găsite în pământ, el nu vrea să șteargă rugina, ci încearcă să le scoată vibrația înclăștărilor de altă dată. Inscripțiile votive sau tumulare, el le citește printre rânduri. Nu desgropă veacurile ci în pulsul lor pipăie bătaile inimii romane. Linia materială se oprește pentru el la cronologie. Dar nu acordă însemnătate decât zvâcnutului sufletului, acel imponderabil care desparte umanitatea de restul biologicului și care face din istoric altceva decât un savant de laborator.

Din cele 142 de cărți ale Analelor, decada întâia care merge dela fundarea orașului până la anul 293 a. C., a trebuit să se alimenteze numai din tradiția orală. Invazia Galilor care nu crușase din Roma decât Capitolul, a îngropat sub ruine mai tot tezaurul documentar a patru veacuri de existență. Până și Tablele Legii afișate în For fusese nimicite fără a mai fi reconstituite ulterior. Dar în timp ce ele trăiau încă vii în memoria copiilor din generația lui Cicero, ca o rugăciune sau un cântec de leagăn, amintirile istorice s'au diformat, înveșmântând, dela o generație la alta, acea haină de spectaculos și mirific atâta de mult prețuit de tinereța popoarelor.

Celelalte 25 de cărți ce ne-au parvenit, (XXI—XLV), referitoare la al doilea război punic și la războiul macedonian încheiat cu triumful lui Paul Emil, au avut la îndemână informația bogată oferită de contemporanul unei părți din aceste evenimente, istoricul grec Polybiu.

Totuși și aici, ca și în prima decadă și probabil în tot cuprinsul Cronicilor sale care n'au parvenit până la noi, Tit Liviu a preferat să ia ca exemplu pe bătrânul Herodot, „părintele istoriei“.

Timpurile sunt potrivnice stilurilor sobre, reci. Apogeul Romei care corespunde cu debutul epocii imperiale, cerea fastul și o largă desfășurare în toate domeniile de activitate. Pe de

altă parte, gloria prezentului dă îndemnul retrezirii trecutului roman în tot ceea ce are el mai pur, mai sănătos. Politica lui August presupunea salvarea, cel puțin spectaculoasă, a tradițiilor republicane. Și desigur că Impăratul a fost mai sincer în purificarea scrisului și gândirii de influențele străine decât în menținerea instituțiilor politice.

„Reacția națională începuse prin erudiție. Originea se lasă întrezărită în opera lui Varron. Ea se propagase încetul cu încetul în cercurile savante, în burghezia de mijloc, în populația provinciilor și satelor. Dar poezia a împrumutat mai ales strălucirea ei sentimentului național reînviat, asigurându-i răspândirea. Muza a precizat politica lui August și i s'a pus în slujbă. Horațiu și Virgiliu au fost bucuria acestei reacțiuni naționale“ (Garnier, *op. cit.*, p. 351).

Politica și mediul augustean au fost al doilea element care a încurajat sentimentul și stilul poetic al istoricului. Căci este exclus ca unul din cei mai iluștri scriitori ai epocii, beneficiar și el ca și Horațiu și Virgiliu de munificența imperială, să nu fi primit direct sau indirect influența palatistă și îndemnurile clare ale politicii imperiale.

Ca și Horațiu care oftează în Odele sale după austeritatea moravurilor lui Caton, și asemenea lui Virgiliu a cărui Eneidă împrumută dela Ennius nu numai motivele epopeei latine, dar câteodată, chiar termenii și versurile-i aidoma (Garnier, *op. cit.*, p. 353, 376), Tit Liviu s'a îndreptat către vechii poeți ai Romei, făuritorii versului epic și primii cântăreți ai legendelor străbune.

De fapt istoria, lui Liviu e o continuare în timp a Analelor lui Ennius. Iar în tratarea celui de-al doilea război punic, el utilizează metoda avântată a celui alt precursor, Naevius, stihuitorul primului război punic. Ca și Naevius, el face operă de interpretare poetică, împrumutând personagiilor elocința, înfrumusețând cadrul în care ei se mișcă, fără a altera însă fondul de adevăr și esența istorică a faptelor.

Naevius, care moare în Utica cu un an înainte de bătălia dela Zama, a cules informația direct și personal, asistând la evenimentele pe care le descrie. Tit Liviu, s'a adresat în vederea reconstrucției trecutului, vechilor istoriografi, — Fabius Pictor, Valerius Antiatius și Claudius Quadrigarius (Augusto Rostagni, *La letteratura di Roma repubblicana et Augustea*, Bologna, 1939, p. 389—391).

Istoricul epocii augusteane nu s'a lăsat dominat însă de metoda celui alt înaintaş, Polybiu, dascălul Lui Scipion Emilian, după cum nici de mai recentul istoric Sallust, care culege monografiile sau fac analize din lumea contemporană. Documentările erudite din cadrul însemnărilor cotidiene ale oamenilor politici, erau străine de Liviu, căci el nu avea înrudiri şi nici înclinaţie pentru viaţa publică. În consecinţă, el a preferat să adopte ritmul epopeelor lui Naevius şi Ennius, cei dintâi poeţi de limbă latină care preamăresc strălucirile Romei.

Dar alta este exprimarea şi puterea creatoare a lui Liviu. După cum nu a împrumutat dela istorici sistemul analizei meticuloase, tot aşa scrisul său nu s'a mulţumit numai cu avântul entuziast al scriitorilor înaintaşi. Istoria sa, „într'o concepţie comună elenismului moştenit şi difuzat prin bine cunoscuta exprimare a lui Cicero, va trebui să fie de natură esenţialmente oratorică, etică şi artistică“ (A. Rostagni, *ibid*).

Vremurile s'au schimbat. Noţiunile despre viaţa statului şi rosturile de guvernare s'au lărgit odată cu fruntariile. În lăuntrul cetăţii pătrund elemente străine, mai ales de esenţă grecească. Ele au înrăurit profund spiritualitatea latină în toate domeniile. Şi desigur că nici scrisul nu s'a putut sustrage lor, afirmând un progres vădit în posibilităţile sale de fond şi de formă.

Beneventum, Zama, Actium, — iată treptele victoriei care au dus Roma dela concepţia restrânsă de cetate, la o desfăşurare de forţă teritorială mai întâi, de dominatoare a Mediteranei apoi şi, în cele din urmă, de stăpânitoare a lumii întregi. Într'un sfert de mileniu, Roma îşi amplifică individualitatea-i celulară, la valoarea de noţiune universală. Cucerirea Italiei o smulge de pe făgaşurile vechilor tradiţii etrusco-sabino-latine. Zdrobirea Cartaginei îi dăruieşte controlul mării şi vertiginoasa îmbogăţire publică şi privată care o face să zvârle uitării moravurile austere ale străbunilor.

Zădarnice sunt strigătele de răstrişte şi muştrările publice ale lui Caton Cenzorul. Prea puţini suni acei care să le mai asculte. Roma nu le mai poate înţelege, după cum nu poate pătrunde nici aluziile dojenitoare din teatrul lui Plaut, limitându-se la acţiunea în sine, ca şi cum comediile fusese scrise numai pentru desfătare.

Adevărul e că Roma lunecase pe nesimțite pe panta înstrăinărilor, a luxului și a deslănării morale. Sobrietatea vieții intime și dezinteresul în treburile publice sunt înecate de valul strălucitor și fastuos al pompelor orientale. Familia, care la Roma mai mult de cât oriunde a fost păstrătoarea virtuților naționale, intră și ea în descompunere, făcând să dispară austeritatea matroanelor. Lucrețiile și Virginiile de odinioară, re trăiesc o clipă în figura de granit a Corneliiei, acest minunat vlăstar al Scipionilor. În refuzul desprețuitor al căsătoriei cu un Ptolemeu, văduva pacificatorului Spaniei, dovedea nu numai lipsa totală de ambiții, nesocotind o coroană regească, dar și un imens atașament băștinaș, sanctificat prin jertfa de sânge a propriilor ei fii. Mama Grachilor strălucește palidă și tristă ca o rază de asfințit, făcând umbrele înconjurătoare cu atâta mai dense. E o excepție rătăcitoare prin lumea regulei generale, stăruind anume parcă pentru a o întări.

După sfărâmarea Ligii Acheene din 146 și în deosebi după reducerea Pergamului în provincie romană la 129, influențele elenizante se fac tot mai mult simțite, zdruncinând din temelii tradiția națională pe care își ridicase cetatea primele ei ziduri. Acel *adversus hostem aeterna auctoritas* al Legii Celor XII Table, îmbrățișând o întreagă concepție exclusivistă în conservatorismul ei, se pulverizează sub năvala curenților provinciale. Idei, sentimente și rosturi de viață, se lasă alterate de străinismul invadator până într'atâta încât îi se poate spune Romei „Marea Grecie”, — așa cum i se spusese în veacul al V-lea părții meridionale a Italiei.

Expansiunea cuceririlor romane spre răsărit au dat cu totul alt rezultat decât cele din nord și din apus, civilizația de veche tradiție a Orientului făcând pe biruitorul armelor să capituleze în fața spiritului său superior.

Cele dintâi care s'au resimțit depe urma influenței grecești au fost artele plastice. Stilul etrusco-latin din statuar și arhitectonică dispare pentru a face loc elementelor de importăție ale Orientului elinizat. Roma veacului I a. Cr., evoluată și civilizată, râdea desigur de înțelegerea aproape puerilă a consulului Mumiș, cuceritorul Corintului, care impunea negustorilor ce transportau prada de război să refacă statuile cu propriile lor mâni, în caz de distrugere. Cetatea eternă are acum școli de artă,

are artiști plastici, are curențe de idei și varietăți de stiluri. O lume întreagă ia naștere în jurul bogățiilor nou înfîrîpate. Roma însăși își schimbă aspectul sărac de așezare agresivă și pastorală. Peste tot tresare, generoasă până la risipă, opulența agresivă a publicanilor recent îmbogățiți. Dar toată această lume nu e romană, nu e a solului național. Ea vine din afară, punând stăpânire pe orașul etern în măsura în care el devine întrepriză obiectelor de artă și muzeul trofeelor țărilor subjugate.

Grecia înfruntă și înfeudată Republicii, își răzbună umilințele suferite și cucerește la rândul ei pe cuceritorul de ieri. Nesocotindu-și propria lor artă venită din îndepărtata lume etruscă, Romanii învață gustul dela Greci. Pergamul unde înflorea pe la începutul veacului I a. Cr. școala liniilor somptuoase și a mișcărilor excesive, apoi Alexandria cu stilul ei „decadent voluptuos, dionisiac, dar mai grandios” (Garnier, *Op. cit.* p. 283—294), se înfruntă, se suprapun, alcăluind o pojghiță îndeajuns de groasă pentru a face să dispară vestigiile modestelor citonii autohtone.

Printr’o adevărată minune, literatura se sustrage înstrăinărilor afirmate de epocă în toate domeniile de viață publică și privată. Afirmația lui Furtwaengler cum că „dialectul artistic al Italiei moare” și că „limba artistică grecească devine limba universală a lumii romane” (*Die antiken Gemmen*, 3, p. 300, ap. Garnier, *op. cit.*, p. 281 și n. 3), se oprește la hotarele plastice. Dincolo, în câmpul literelor, ea nu poate străbate decât ca răsfărânger palide ale unor zădarnice eforturi. Că ele au existat, nu mai încapă îndoială. Le găsim chiar a doua zi după cucerirea Italiei, în opera de traducător a tarentinului Livius Andronicus. Dar precum el nu reușise să încetățenească subtilitățile Odiseei în limba necioplită a veacului al III-lea a. Cr., tot așa spiritualitatea grecească, împinsă spre speculațiile abstracte, nu s’a putut aclimatiza în concepția realistă a Romanilor decât cu o jumătate de mileniu mai târziu.

Scrisul la Roma s’a păstrat nealterat, impletind mai departe tradițiile, câte erau, ale spiritului latin. Influența grecească nu a făcut decât să-i lărgească posibilitățile de exprimare. Importantul bagaj al nouilor cunoștințe i-au adus și îmbogățirea vocabularului. Dar această amplificare n’a depășit cadrul național.

Limba este poate fenomenul cel mai autentic din viața unui

popor. Ea urmează fluctuațiile determinate de stadiul de înflorire sau de vicisitudine al nației. E o oglindă fidelă care își pierde claritatea numai când obiectul reflectat se întunecă, linzând să dispară. Insuși faptul cuceririlor și expansiunii romane, dovedeau că vigoarea poporului era întreagă, ajunsă chiar la cel mai înalt grad al potențialului ei. Limba deci nu putea să degenereze, nu se putea încă altera. Cultura elină a deschis numai orizonturi noi literilor, a facilitat înflorirea exprimării și i-a dat posibilitatea unei nuanțări lingvistice a cărei necesitate nu se făcuse simțită în epoca anterioară.

În decurs de două veacuri, scrisul a făcut progrese uimitoare. Stilul iese din mugurul modestelor obârșii. El pierde asperitățile și nedibăciile incipiale, își completează lacunele nenumerate și pășește victorios spre deplina lui pârguire. Evoluția însă se împlinește pe făgașurile ancestrale și subț îndemnul unei susținute continuități naționale.

Cît de departe suntem la începutul epocii augusteane de limba poezilor veacului al III-lea! Și cît de fără sens sună finalul epitafului lui Naevius care proclama că de când poetul e închis „în tezaurul lui Orcus, nu se mai vorbește la Roma limba latină”; sau nu mai puțin prezumțioasa autoapreciere a lui Ennius,—„nimeni încă înaintea mea n'a urcat stîncile muzelor, nimeni nu se preocupă de stil“?

Drumul străbătut dela expresia rudimentară care stăruie în opera lui Plaut și Caton, până la opera lui Tit Liviu, e imens. Cultura romană se desvoltă odată cu întinderea spațiilor cucerite; limba, în raport cu stadiul cultural. Războaiele civile au venit să adauge scrisului și oratoriei, vibrația tumultuoasă a pasiunilor politice, care dela sfășierile lăuntrice ale Forului, au trecut la însângerrările întregii Italii, până departe în provincii.

În creuzotul acestor două veacuri și jumătate, se alcătuieste limba clasică a Romei, din amalgamarea arhaicului cu nouile creațiuni și subț flacăra continuă a vâlvătaielor istoriei. Devăni- rile lingvistice sunt definitiv încheiate în preajma epocii augusteane, cu Ciceron în elocință, cu Caesar și Sallustiu în istorie și filosofie și cu Lucrețiu și Catul în poezie. Opera lor reprezintă ultima etapă spre culmile perfecțiunii. Ele vor fi atinse în curând de epoca lui August.

De pe înălțimi ce nu au fost și nici nu vor mai putea fi

depășite la Roma, Tit Liviu are fericirea să privească departe, spre un răsărit de soare glorios ca nici unul altul, înveșmântat fiind în purpura Cezarilor. Departe subț el, se tăvălesc negurile prefacerilor, umbrele grelelor încercări ale trecutului. Deasupra, sălășluiesc seninurile unei lumi căreia o soartă prielnică îi dăruiește zâmbetul nepăsării după înlăcrimările de eri și binefacerile păcii zmulță din secolii trudnici de necurmată luptă.

Toți cercetătorii vieții și operii liviene, au arătat diferitele influențe și inspirații pe care le-a suferit istoricul dela înaintași. Pe cele mai îndepărtate le-am amintit mai sus. Lor li se adaugă desigur și opera lui Cicero. Nu putem citi, de pildă, dialogurile eroilor livieni fără să nu ne ducem cu mintea la elocința inegalabilă a celui mai mare orator al Forului.

Dar cel care îl inspiră pe Liviu în mod direct, dela care ia când măreția povestirilor, când venerația profund melancolică dăruită lucrurilor apuse, e contemporanul său, poetul Virgiliu. Stilurile și concepția li sunt într'atâta de înfrățite, destinul vieții lor atâta de asemănător, elementele inspirației într'atâta de similare, încât cei doi au fost cuprinși de veacuri într'o singură îmbrățișare admirativă.

În aceeași măsură în care se lasă influențat în dialoguri de verbul sonor și rotunjit al lui Cicero, Liviu se lasă pătruns de ritmul trepidant al epicului virgilian, cînd e vorba de descriptiv.

Dar să cedăm locul aprecierilor uneia din cele mai nediscutate autorități în materie de literatură latină, d. Concetto Marchesi care în a sa *Storia della letteratura latina* (Roma, 1925, II, p. 17—19) spune :

„Opera liviană purcede cu maiestuoasa frumusețe și ușurință a unui stil care e totodată, elocință și poezie ; a cărei vivacitate în evocarea istorică îngăduie toate resursele imaginației și exprimărilor poetice. De altfel la o concepție atât de vastă nu s'ar fi potrivit nici simplitatea lui Caesar, nici conciziunea lui Sallust și nici stilul sobru și veșnic personal al amândurora ; ci se făcea simțită necesitatea unui stil care, neîntrerupt în claritate și susținere, aducea varietatea și noutatea terminologiei și construcției ca și a tonurilor și colorilor ; un stil oratoric, fără de emfază declamatorie ; poetic, fără de sonorități găunoase și plictisitoare ; bine ordonat și armonios, fără de simetrie nici regularitate prolixă. În povestirea liviană, pitorească și dramatică, frazele repezi

și strânse, dense de gândiri și imagini, alternează cu frazele poetice, pline de sunet și de sentiment care în desfășurarea lor, acuma vibrante, acuma molcume, acuma repezite, acuma lente, ne fac să vedem și să simțim lucrurile în tot ansamblul. Dar fiindcă Liviu e prea legat încă de structura ciceroniană care constituie o specie erarhică în seria propozițiilor, multe din imaginile sale cele mai frumoase și colorate, care ar fi meritat să strălucaască izolat, rămân ca mortificate și adumbrite de subordinațiunea perioadei...

„Principalele epizoduri ale istoriei sale au plinătatea, viigoarea și sobrietatea modelelor clasice care rămân neîntrecute; iar toți acei care s'au încumetat să trateze subiectul lui Liviu, dela Ovidiu la Petrarca, n'au făcut decît să adauge frunze moarte pe un trunchi viu“.

Și, adaugă Marchesi:

„Întălnim în special în decada I-a și în deosebi în cartea I-a, termeni arhaici întrebuițați de toți istoricii și termeni poetici printre care nenumărate neologisme de ale lui Virgiliu, poetul care are o mare înrăurire asupra lui Liviu“, (*Op. cit.*, p. 17, n. 6).

Dar nu numai terminologia apropie pe istoric de poet. Asemănările sunt multiple și merg, după cum am amintit, până la o totală înfrățire. S'a arătat adesea înrudirea existentă între cei doi clasici latini contemporani. Ea se explică, credem noi, și aceasta nu a subliniat-o nimeni până acuma, prin faptul că atât Liviu cât și Virgiliu se trag din aceiași regiune a Italiei de Nord, istoricul fiind născut la Padova, poetul în Mantua.

Locul nașterii, iată ultima și poate cea mai însemnată cauză a esenței epice liviene. Rămâne de reținut faptul că un alt mare geniu poetic care înflorește în aceiași epocă, un Horațiu, să nu se fi putut ridica până la avântul inspirației celorlalți doi. Grația, spiritul fin, subtilitățile de exprimare ale Odelor sau Satirelor, alcătuiesc cea mai strălucitoare perlă a liricei latine. Ele însă reprezintă cu totul altăceva decât ritmul larg, eroic, pios, al versului virgilian sau al frazei liviene. Deoparte sunt gingășii delicate, jocuri de cuvinte sau aluzii istețe, zâmbete câteodată melancolice, mărturisiri de libații întârziate; de cealaltă, clinchet de arme, invective de luptă, buciumări de harță și, pe alocurea, ingenunchieri smerite la popasul aducerilor aminte.

Și același lucru îl putem spune despre ceilalți doi lirici con-

timporani, Ovidiu și Properțiu. Primul a zmulț accente de profundă tristețe lirei sale erotico-sentimentale de-abia în îndepărtatul exil dela Tomis. Al doilea, deși aparține pleiadei tradiționaliste autohtone, se complace mai mult în cântarea dragostei și desnădejdlor intime decât în slăvirea patriei căreia nu-i acordă decât două din cele cinci cărți ale Elegiilor sale. Pentru dânsul, Cynthia trece înaintea Romei.

De unde vine oare modul atâta de diferit de a vedea și a simți la scriitori apartinenți aceleiași epoce, care au trăit în acelaș mediu și concepție de viață, care au fost ai secolului lor, personificând deopotrivă desfășurarea lui vastă și generoasă?

Ne îngăduim să credem că natura își are în această privință rolul ei. Căci Ovid și Properțiu sunt din Italia centrală; Horațiu, din Italia sudică. Orizonturile puternic însorite, câmpiile întinse, arse de soarele meridional au creat viziunea, veselă, nepăsătoare, ironică, a lui Horațiu sau pur și simplu sentimentală, a lui Properțiu și Ovidiu. Dimpotrivă, crestele înalte ale Alpilor abia întrezărite în depărtare, susurul apelor repezi, văile adânci cu umbre tainice și reveneli de munte, au impregnat încă din copilărie imaginația vagabondă a celor doi mari scriitori, cu nota aspră a creației epice în tot ceea ce are ea mai maiestuos, mai solemn. Peisagiile de munte au fost întotdeauna prielnice contemplației, au încurajat visările grave, avânturile eroice.

Inamorați de locul obârșiei lor și de locuitorii cu datine austere și simple în al căror mediu și-au trăit primii ani ai vieții, atât Liviu cât și Virgiliu sunt îndemnați să cânte frumusețile acestei vieți și măreția unui popor ale cărui moravuri i-au asigurat gloria și veșnicia. Poetul slăvește deopotrivă Roma ca și solul sacru al Italiei, cu tradițiile sale străvechi, cu amintirile legendare în care destinul oamenilor se împletește cu acel al Zeilor. Despre aceste origini mirifice, dumnezeiești, vorbește și istoricul. El nu poate concepe ca un popor care a cunoscut viața atât de splendidă să fie coborîtor din altă lume decât din cea a Olimpului.

Călcând pe urmele glorioaselor deveniri, cei doi evocatori ai epopeei romane scrutează prezentul, deplângând scăderile și dezagregarea patrimoniului sufletesc lăsat de înaintași. Trecutul pentru dânsii nu e numai prilej de mistică închinare; el este

și un îndemn pîlduitor pentru prezent. Fără de aluzii directe, dar în izbucniri entuziaste pentru ceea ce a fost și nu mai este, scrisul lor vibrează ca o dojană părintească, ca o lecție de morală. Ei biciuiesc moravurile prezente prin ridicarea în slavă a celor străbune; lipsa de continență a luxurii, prin frugalitatea celor vechi; lasitudinea războinică, prin laurii împlețiți la tot pasul pe fruntea eroilor antici. „Concepția istorică liviană—așa cum observă Marchesi,—nu e nici filosofică, nici politică, e o concepție patriotică și sentimentală care-i servește să deslușească în mod fericit trecutul și să judece cu asprime prezentul“.

Un contemporan al lui Liviu, Asinius Pollion, el însuși istoric și poet, l-a acuzat de a fi introdus în scrisul său localismele provinciei de origine,—așa numitele *patavinități*. E în deobște bine cunoscută critica pătimașă a lui Pollion care, prețuindu-se numai pe el, nu putea admite sau recunoaște valoarea unui alt scriitor. Dar de astădată se poate să fi avut dreptate. Patavinitățile însă, presupunând că au existat, n'au știrbit întru nimica valoarea operei. Istoricul le-a utilizat desigur, așa precum utilizase și arhaismele desuete, pentru a da un colorit mai viu și mai adecvat evocărilor sale naționale. Evident că asemenea expresii vor fi părut prea necioplite și brutale, prea nepotrivite, molatecilor contemporani a căror limbă se tarca tot mai mult cu terminologia neologismelor grecești. Dar ele n'au alterat opera în care au pătruns numai ca accente izolate deci nici într'un caz sub aspectul masiv dialectal. „După veacul lui August, când floarea limbii începe a se veșteji, cunoscătorilor celor mai pretențioși li-ar fi fost tot atât de greu ca și nouă de a arăta în ce consta anume această faimoasă patavinitate“. (Alexis Pierron, *Hist. de la Litterature Romaine*, Paris, 1876, p. 340).

Elementele lingvistice provinciale n'au scăzut valoarea scrisului livian. Dimpotrivă. Ele au venit să înzdrăvenească și să îmbogățească limba capitalei. Au readus-o pe linia concepțului tradițional și n'au înstrăinat-o de el.

Suntem tentați să comparăm aportul provincialist al lui Tit Liviu cu acel al cronicarilor moldoveni care au îmbogățit literatura noastră, servindu-i până astăzi de far călăuzitor, deși

Ureche, Neculce și Costin au scris în stilul celei mai perfecte *patavinități* moldave.

Politica lui August a făcut un efort constant pentru redresarea națională în toate direcțiile de viață publică și privată. El s'a îndreptat și către elementul lingvistic, amenințat de năclă-elile influențelor grecizante. Și nimeni nu putea să dea mână mai efectivă de ajutor în realizarea planului imperial decât mănuiitorii cuvântului scris, — istorici, poeți, critici, gramatici și filosofi. Nu demult mă refeream la aceste prefaceri în stil național ale scrisului roman din epoca lui August, spunând între altele :

„E epoca descătușării din influențele grecești, năzuind prin făgașurile tradiționaliste ale Cenzorului, spre puritatea originilor naționale. Ciceron în elocință, Sallust dar mai ales Tit-Liviu în istorie, afirmă în opera lor genialitatea specific romană, fixându-i definitiv planurile transparentului cleștar.

„Tendința se face și mai remarcată în poezie. Limba latină trece dela populara și săraca exprimare a lui Plaut și Caton, la o bogăție creatoare necunoscută încă. Cristalizarea verbului într'un cadru eclectic pe cât de național, desparte pentru totdeauna lumea veche, a liberei-republici, de noile orânduiri eșite din vânzoleala de aproape un veac a războaielor civile. Prime-nirile nu părăsesc făgașul tradiției ci extind numai târâmurile. Creația artistică va lărgi tot mai mult inelele pe luciul mării augusteane care nu mai e acuma a *urbel* ci a *orbel* romane. Timpurile de nesiguranță și de sfâșiere internă care l-au răpus pe Ciceron și au contribuit desigur în bună parte la sinuciderea lui Lucrețiu, au dispărut pentru o lungă perioadă. Făcând din lespedeă tumurală a ideilor lui Martie piatră de ctitorii și din unda dela Actium, apă lustrală, — Părintele Patriei statornicește, alături de slăpânirea unui singur, acea *pax romana* sub scutul căreia încep a înflori, nestingerite, gândirea, arta și literile. August nu a cenzurat și nu a împilat scrisul. Dimpotrivă. Printre sfetnicii lui era Mecena. Un Tit-Liviu putea să-și facă aprecierile sale nu întotdeauna favorabile Imperiului; să ofteze chiar după Pompei, fiind sigur de impunitate. Numai în mod cu totul excepțional, tenebroasele intrigi palatiste au biruît lira, cum a fost cazul nefericitului Ovidiu. Dar un Virgil, un Horațiu, un Propertiu, au cunoscut toate bine-facerile regimului, iar operele lor

au creat veacul de aur al scrisului latin". („Cetatea Moldovei", An. III, Nr. 5, pg. 293).

Fără îndoială că printre scriitori care au urmat sugestia imperială și care au colaborat la resurecția latină augusteană, au fost în primul rând Tit-Liviu și Virgiliu, pe care îi găsim de-acum înainte indisolubil legați prin aceleași înrudiri sufletești. Împăratul acordă scriitorilor din jurul său nu numai sprijinul oficial, dar și iertarea când e vorba de sentimentele sau credințele lor intime. După cum nu-l judecă pe Horațiu pentru republicanism și nici pentru simpatiile prea bine cunoscute pentru Brutus, tot așa nu-i face un cap de acuzație lui Tit-Liviu pentru credințele sale politice ce-l duceau în țarcurile lui Pompei. Războaiele civile erau definitiv încheiate. Din marele măcel și sângeroasele replici ale proscripțiilor, nu mai rămăsese acum decât o înfiorată amintire. Nu trebuia să se spună că tocmai făuritorul păcii romane, este acela care o va năruî.

Stăpânitorul lumii se simțea fericit să aibă alături de el o strălucită pleiadă de mânuitori ai penei, desăvârșind gloria legiunilor și justificând binele fundat al suveranității legilor romane peste întreaga lume civilizată a antichității. Pe împărat nu-l interesau detaliile. Iar scriitorii, având mâna complex liberă, au beneficiat de totala descătușare a cenzurii, utilizând mijloacele pe care le credeau nimerite întru realizarea scopului propus. Ori, unul din aceste mijloace a fost la Liviu limba, — nu numai arhaismele străbune dar și atât de sănătoasele și sugestivele expresii culese de pe meleagurile natale.

Datorită numai posibilităților nelimitate puse de împărat la îndemâna creației spirituale, epoca augusteană a ajuns a se confunda cu apoteoza Romei. Ea reprezintă culmea devenirilor naționale. E ca un podiș înălțat din seimsele războaelor și revoluțiilor ce au frământat ultimele trei veacuri ale liberei republice. Intinderea lui nu e mai mare decât valoarea a câteva decenii. Pe deoparte, e împresurat de coastele abrupte ale ascensiunilor biruitoare, pe de celălaltă, încep a luneca pantele dulci ale decadenței care merg să se piardă în marea invaziilor barbare. Dar aici, pe culmea deabia urcată și neclintită în stabilitatea-i de o clipă, oamenii se simt mai aproape de Dumnezeu și de veșnicia ei. Spațiile pe care le îmbrățișează sunt vaste ca și cerul, adânci ca și lumina azurului. Grijă zilelor de răstriaște s'a risipit. Prezentul surâde încrezător viitorului. Li-

terile, știința și arta, își desfășoară larg aripile peste o societate dornică de a se cultiva, de a recâștiga timpul pierdut, de a aduna tezaurele frumosului și înțelepciunii precum adunase în sipele aurul provinciilor subjugate.

Atât cele 142 de cărți ale Analelor liviene cât și cele 12 cânturi ale Eneidei, au fost concepute și scrise după biruința navală dela Actium când Roma, recunoscătoare și pacificată, înveșmântase umerii lui August cu insigna puterii supreme și când nici o furtună nu mai tulbura cuibul vulturesc al latinătății. Tit Liviu și Virgil au scris după triumfala statornicire a Principatului, deci înainte de primele dezabuzări care au întunecat viața lui August, începând cu pierderea legiunilor lui Varrus și sfârșind cu necazurile domestice ale ultimilor ani.

De aceea, scrisul istoricului a fost un poem epic în proză, după cum cel al poetului a fost unul în versuri. Căci esența inspirației și avântul conceptiv sunt aceleași. Analele lui Liviu cuprind o înălțătoare mărturie a virtuților romane, o grandioasă evocare a trecutului, un imn pios menit prin devoțiunile-i mistice să dăinuiască nu numai în epoca lui August dar dincolo de veacuri; nu numai în Roma dar în cele patru unghiuri ale lumii. Rând pe rând, povestitor de hălăduiri războinice, pictor de moravuri, desenator de temperamente, minuiitor al elocinții patetice în dialoguri, răscolitor de pasiuni nemuritoare prin elementarul lor, — Tit Liviu se înfățișează posterității mai ales ca poet.

Calitățile-i literare au întunecat valoarea istorică a operei, ea fiindu-i contestată începând chiar cu antichitatea. Astfel nu a lipsit mult ca zănicul Caligula „*Virgilii ac Titl Livii scripta et imagines... quin ex omnibus bibliothecis amoveret; quorum alterum, ut nullius ingenii, minimaeque doctrinae*”; *alterum, ut verbosum in historia, negligentemque carpebat*”, (Suet. *Calig.*, 34). Și la fel a procedat și incultul Domițian care își ucidea senatorii pentru vina că aveau la dânsii cuvântările marilor căpitani reproduse de Tit Liviu (Suet. *Domit.*, 10).

Acuzația „*verbosum in historiam, negligentemque*” a fost amplificată sub varii forme de istorici iluștri ca Niebuhr, Mommsen și Eltore Pais. Arsenalul savant al documentărilor riguroso științifice, l-ar fi expulzat pe Liviu din rândul nemuritorilor, dacă el ar fi fost numai un istoric. Dar, precum ne-am încercat să arătăm, opera liviană tinde la altceva decât la răbojirea mate-

rială și cât mai exactă a faptelor. Procedul său e departe de cercetarea meticulară a istoriei pozitivistice cum e cerul de pământ. Căci el nu calcă poteca iscodirilor analistice ci zboară prin spațiile vaste unde s'a zbatut și a biruit destinul unui popor. Plutirea lui a îmbrățișat evii numai în larga bătaie de aripă a epopeii.

El reține din fapte numai strictul necesar pentru a pune în valoare elemente sufletești și morale. Adesea el împrumută eroilor săi fraze care desigur n'au fost niciodată rostite; în schimb lasă la o parte detalii ce i se par fără interes. Căci el nu e un ținător de registre ci un cântăreț al virtuților și duhului băstinaș.

Și de aceea, în ciuda criticilor ce i s'au adus, Tit Liviu rămâne un scriitor veridic. El e adevărat pe atâta cât poate fi un pictor de mari fresce care lasă caracteristicile de sinteză în umbră sau suprimă amănuntele, ca inutile și împovărătoare.

Datorită felului original de a trata subiectul, Liviu a pătruns dealungul secolelor până în acumnie, fără să fi pierdut nimic din prospețimea creației sale de aproape două milenii veche. Istoriografia greco-latină a dăruit culturii umane nenumărați alți scriitori. Dar nici unul, — dela Herodot și până la Ammian Marcellin, — nu au putut fixa interesul actualității ca Tit Liviu. Și în această privință, soarta i se confundă cu cea a lui Virgiliu de care, după cum se vede, nu s'a despărțit o clipă nici în cele bune precum nici în vicisitudini.

„In evul mediu,—observă M. Charpentier în prefața traducerii franceze a operei liviene, — numele lui Tit Liviu se confundă cu acel al lui Virgiliu, într'o naivă și duioasă admirație; s'ar fi spus că, văduvită de gloria sa, Italia se complăcea în a o reînvia, în a o regăsi în cei doi scriitori care i-au fost cea mai înaltă și mai patriotică expresie“. Alfons, regele Aragonului, Cosma de Medicis, Henric al IV-lea și mai apoi însuși sarcasticul Voltaire, aduc până în pragul contemporanului accentele de admirație neprecupețită, așa precum i le adusesese în timpul vieții cetățeanul din Cadix, amintit de Pliniu într'una din Epistolele sale (II, 3, 7), care a părăsit Roma imediat ce l-a văzut pe marele povestitor, Tit Liviu fiind pentru el însuși Roma.

Nu de mult savantul romantist Roberto Paribeni, într'un articol de profundă și pioasă evocare, apărut în revista *Nuova*

Antologia de subț conducerea lui Luigi Federzoni (Roma, an. 77, fasc. 1862, 16 Aprilie 1942, p. 217—226), răspunde criticilor aduse lui Liviu de școala pozitivistă a istoriei. Pornind dela aprecierea lapidară a lui Dante, „*Livio che non erra*“, pe care o împrumută ca titlu studiului său, și după ce amintește de evocațiile poetice ale trecutului făcute de Virgiliu sau Horațiu, Paribeni face următoarea mișcătoare constatare:

„Acestor intuiții ale marilor poeți trebuia să li se adauge contribuția puternică a operei unui mare istoric. A trece în revistă trecutul, a medita asupra aridelor probleme de odinioară, a demonstra precum că întreaga *pietas*, întreaga *virtus*, întreaga *fides* a străbunilor nu era lipsită de protecția Zeilor, constituia un reconfortant pentru orice virtute. Nimeni până atunci n'a expus într'o formă mai nobilă urzeala desăvârșită a faptelor mărețe. Liviu s'a consacrat misiunii sale înalte cu o devoțiune religioasă. Nu fără de emoție, citim admirabila introducere solemnă și mișcătoare umilă și grandioasă, pioasă ca o rugăciune, vânjoasă ca un imn războinic, amplă și sonoră ca o polifonie palestriniană ce se avânta spre cupola îndrăzneată a unui Michel Angelo“.

Iar câteva rânduri mai jos, referitor la acuzația lipsei de adevăr adusă operei liviene, autorul adaugă:

„De-ar fi numai simple invențiuni poetice, de-ar fi numai ecoul cântecelor de ospete, de-ar fi derivații ale *laudationes*-elor funebre, confundându-se deci cu exagerarea și falșurile, cîntea Lucreției, tăria de caracter a lui Mucius Scaevola, pudiciția copilei Virginia, desinteresul lui Cincinnatus, lealitatea lui Camil față de cetățenii Faleriei sau cea a lui Fabricius față de Pirus, sacrificiul lui Decius Mus, respectul față de cuvântul dat al unui Attilius Regulus. De-ar fi totuși simple povești aceste fapte ca toate celelalte și de-ar fi numai închipuiri, așa precum o vor criticii cei mai radicali. Dar ce mare și ce trainic e poporul a cărui imaginație a putut crea asemenea năluciri nemuritoare!“

Am ținut să încheem cu acest testimoniu de sinceră și vibrândă admirație, fiindcă e cel mai recent în dată și vine dela una din cele mai de seamă autorități ale clasicismului latin, Roberto Paribeni fiind membru al Academiei, director general al

Antichităților și Artelor Frumoase din Italia și profesor de arheologie și istorie antică la universitatea catolică din Milano.

Aprecierea academicianului italian nu e un punct de vedere personal. Felul său de a vedea și de a simți este al întregii Italii contemporane. Fascismul în strădania sa ideală de a reclădi viața sufletească a poporului, s'a întemeiat pe vechile tradiții, pe glorioasele amintiri ale unei Rome ce se vroia reînviată nu numai în piatra edificiilor dar și în virtutea biruitoare a legiunilor. Un profund naționalism domină opera genială a Ducei, operă în care găsim nu numai accentele unei admirații platonice dar și strădania efectivă de a face să tresară măreția ritmurilor de altădată în năzuințele vitale ale prezentului.

Ori, nici unul dintre scriitorii Romei, afară de Virgiliu, nu au făcut să vibreze accentele unui mai pur, mai viguros, naționalism. În lumea gândirii, ca pretutindeni, sunt lucruri de împrumut precum sunt lucruri de profundă sinceritate. Scrisul e, în primul rând, esență sufletească. Dacă nu e animat de pasiunea unei credințe, de mistica ei, el se va năruî în timp, oricât de meșteșugită i-ar fi urzeala. Atât în fizică cât și în ordinea sufletească, — numai preaplinul revărsă. Trebuie să crezi cu ferventă devoțiune pentru ca cele spuse de tine să pătrundă în inimi și să dea roada dorită. Altfel tot savantlăcul rămâne o biată literă, bîcîsnică în zămislire, moartă în posteritate.

Tit Liviu a fost unul din fericiții scriitori care a crezut cu entuziasm în neamul său, opera sa fiind a unui mare poet dar și al unui mai mare naționalist. El nu scrie istoria Romei ca un Polybiu, sau ca un Dyonis din Halicarnas. El nu e Grec ci Roman.

Pe Liviu nu-l interesează analiza sarbădă a faptelor și nici desfășurarea lor materială. El nu face, așa cum se obișnuște astăzi, aprecieri economice, considerente valutare nici nu urmărește fenomenul trepidant al vieții comerciale. Sunt lucruri mărunte de care n'are a se împiedeca ritmul grandios al evocărilor sale de baladă. Liviu scrie cu pătimașă convingere epopeea neamului de dânsul pătruns până în cele mai mici ale sale fibre, el însuși fiind plămădit din suferințele și bucuriile lui. Scriind istoria Romei, dovedește că este roman și încă din spița vrednică a cîtorilor și sporitorilor de țară.

Iată pentru ce serbările comemorative ale bimilenarului nașterii lui Tit Liviu au atins proporția grandioaselor prăznuiri naționale. *Instituto di studi romani* a cărui activitate e devotată exclusiv antichităților latine, a luat și de astă dată inițiativa, așa cum a făcut la 1930 și 1935, cu ocazia bimilenariilor lui Virgiliu și al lui Horațiu.

Dar comemorarea lui Liviu, pornită din Roma, s'a avântat departe peste zidurile ei. Săptămâna liviană ce a avut loc la Padova între 25 și 31 mai crt., onorată fiind cu prezența ministrului școlii, Bottai, și cu prelegerea inaugurală a d-lui Alto Ferrapino, profesor de istorie romană la universitatea locală, a răspândit puternice ecouri în lumea întreagă și în deosebi în sufletul naționaliștilor de pretutindeni.

La rândul nostru, închinăm această modestă evocare¹ umbrei luminoase a marelui înaintaș întru venerație și dragoste de neam, insistând, prin deosebire de alții, cugetului și simțirii sale naționale. Căci rămânem profund mișcați oridecâteori întâlnim genialitatea împletită cu generozitatea sufletească dăruindu-se cu atâta avânt convingerilor sale.

+ + +

Naționalismul nu se învață; nu e marfă de împrumut.

Făcea cineva dăunăzi o silnică discriminare, punând patriotismul înaintea naționalismului. „Nu ne trebuiesc naționaliști ci patrioți!”, — iată formula enunțată. E locul să-i subliniem absurditatea monstruoasă. După noi, patriot poate fi oricine și în primul rând, Jidanul al cărui principiu a fost de când lumea, — *ubi bene, ibi patria*.

Naționalismul e cu totul altceva. Nu e o noțiune de pripas care poate fi întinsă [până la pejorații patriotarde. *Naționalismul e spasmul instinctului de conservare al unui neam*. Trebuie să aparții întreg colectivității în care trăiești, să te fi născut pe solul unde dorm înaintașii pentru a înțelege glasul

1. O evocare numai și nu un studiu. Să-l fi dorit, nu l-am fi putut realiza numai cu ajutorul biografiei reduse ce aveam la îndemână, cărțile seminarului nostru nefiind încă aliniate în rafturi, după recenta lor reîntoarcere din pribegia războiului.

răstriștelor, mângâierilor și năzuințelor țării tale. În timp ce patriotismul e foarte adesea rezultatul unei symbioze, naționalismul exteriorizează procesul lent și înconștient al celor mai afunde fibre ancestrale. Un pripășit, oricât de patriot ar fi și ori cât de bine s'ar exprima, nu va putea reda vibrația specifică neamului. Căci nu va pătrunde imponderabilul și misterul ascuns sub haina aparențelor ; nu va pricepe nici freamătul frunzelor, nici susurul molcum al apelor de munte, nici cântecul greerului care desfășoară haina infinitului sub bolțile albastre ale nopții. El va rămânea în cel mai bun caz pe planul epidermic, statal, respins fiind de zvâcnetul zămislit de colectivitatea națională în pântecul veacurilor.

„Naționalitatea — zice A. C. Cuza — *este puterea creatoare a culturii umane*. Definiția e validată în mod splendid de opera lui Tit Liviu. Numai potențialul generos al dragostei de țară poate dărâma porțile hermetic zăvorâte ale posterității pentru a se răspândi peste întreaga omenire. Numai flacăra credințelor nemuritoare poate îmbogăți patrimoniul sufletesc al tuturor. Numai imnul însușirilor unui neam va inspira creațiunile similare ale altor neamuri. Iar națiunile civilizate datorează unor asemenea splendide dăruiri, cel puțin omagiul recunoștinței lor, împlinind cellalt element al definiției mai sus pomenite, — „*cultura, puterea creatoare a naționalității*“.

GH. A. CUZA

TRIMIT AZI REGELUI SCRISOARE...

Nu cânt de slavă 'nchin, Mărite Rege,
Nu-mi plec genunchii 'n vers de tămâeri..
In strofa mea adun din glee dureri,
Ca să le 'ndrept spre cine le 'nțelege...

Când porți un nume falnic de viteaz,
— Acel ce cu securea 'n mână stângă
A strâns, din patru unghiuri, frate lângă
Frate, cum vrem să-i adunăm noi azi, —

Fă ca blestemele să nu ne ardă
Iar tu cu Voevodu 'n rând să stai;
Să faci așa cum a făcut Mihai, —
Spre-un alt hotar să 'ndrepti aceeași bardă...

Căci dac'ai împlinit pe cel mai drag
Hotar, avem și 'n alte părți hotare..
Că nu se 'nchiag' o Românie Mare
Când nu-s toți frații sub acelaș steag !..

Ostaşii tăi, sfărmand oţelu 'n mâni,
Cu biruinţe nu se 'mpodobesc
Atâta timp cât neamul românesc
Pe cei îngenunchiaţi nu-i fac stăpâni !..

Tu, Rege, fă să nu mai curgă plâns
În ţara fermecată ca 'n poveşti
Şi luptă ca să vezi tot neamul strâns :
Mănunchi de flori în plaiuri româneşti.

D. IOV

O ORĂ DE MUZICĂ DUPĂ PAȘTI ¹

D-l Ghinescu intră în clasă vesel că nu aude niciun zgomot și nicio apreciere neplăcută la adresa persoanei sale.

Nu-i vine să creadă că s'a cumiñit în vacanța de Paști o clasă care numără 20—30 de „măgari”.

Se uită încă odată pe deasupra ochelarilor ca să vadă dacă nu cumva s'a înșelat și a intrat în altă clasă și... ca să fie și mai sigur, întreabă:

— Munitor, unde-i Cătuneanu, Udrea și Arhir?

— În clasă, d-le Ghinescu!

— Aha, s'au cumiñit — săriaca carceră!

— I-a bătut acasă, explică un elev.

— Foarte bine! Să se învețe modârłanii!... Nu i-am spus eu lui Cătuneanu: „Măi băiete, să-i spui lui tat'to să te bată”?! Iaca, m'o ascultat și vedeți că s'o cumiñit toată clasa”.

Toți elevii în cor încep să cânte: „Hristos a înviat din morți”...

D-l Ghinescu ia parte cu vocea lui de sopran la corul copiilor și apoi se așează pe catedră.

Însă un alt elev începe rugăciunea: „Luminează-te, luminează-te, noule Ierusalime”...

D-l Ghinescu se ridică de pe scaun, oareșicum plictisit; așteaptă până se isprăvește rugăciunea și se așează cu un oftat de ușurare. Dar n'apucă bine să deschidă cartea de solfegii, când un alt elev începe „Învierea lui Hristos, veniți să ne închinăm”...

Cum însă, după „Învierea lui Hristos”, un alt elev prinde a îngâna o rugăciune foarte lungă învățată în vacanță anume pentru acest scop, d. Ghinescu își pierde răbdarea și cloco-

1. Vezi „Cetatea Moldovei”, an. III, nr. 1, Ianuarie 1942.

tește de furie. Ar vrea să oprească rugăciunea, însă situația e delicată și preferă să aștepte sfârșitul evocărilor cerești ca să ia măsurile de rigoare.

Nu a terminat bine elevul ultima silabă a rugii, că o și ia înainte, de frică să nu se ivească alt candidat întru psalmodieri.

— Pitagor, care-i măgarul care a pus la cale rugăciunile?

— Părințelu, răspunde Cătuneanu.

— Nu ți-am întrebat pe tine măgarule. Di giaba ți-a bătut tat'to. Pitagor, dă-i o carceră, să nu să se mai amestece în vorbă!... Munitor la isăciță (exerciții)... Suntem la paginaaa?... Balaban la lecție.

Balaban vrea să iasă din bancă, dar se împiedică de stinghia dela bancă.

— Hă, hă, hă.

— Iar ați început măgarilor! Adresându-se lui Balaban:

— Nu ți-am spus, modărlane, să nu faci zgomot? Stai pe loc și cântă. N'am nevoie să tropăi prin clasă ca caii și să behăi la catedră ca caprele. Cine are voce cântă și din bancă.

În timpul acesta, Blănaru, în calitatea-i de sopran iscusit, fiind angajat mai dinainte să cânte pentru cei fără voce din clasă, trece la spatele lui Balaban și începe solfegiul în locul candidatului. Balaban se mărginește să dea din buze și să bată măsura.

— Sol, si, re, si, sol.

— Bine Balaban, foarte bine! exclamă d. Ghinescu.

Jos mâna dela gură măgarul de lângă Balaban!

Mai departe cu solfegiul.

— Sol, mi, mi, fa, re, re...

— Foarte bine... Ce râzi măgarule? Pitagor dă-i o carceră.

— Cui, d-nu Ghinescu?

— Măgarului de lângă Balaban.

— Lui Vântu, d-nu Ghinescu?

— Tu ce păzești, nu vezi cine râde în clasă?

Balaban și cu dubletele continuă, spre marea admirație a d-lui Ghinescu.

— Iar râzi, măgarule? Pitagor, dă-i două carcere lui Vântu, să mai râdă și la carceră.

— D-nu Ghinescu, răspunde Vântu, Balaban mă face să râd.

— Cum te face să râzi, măgarule, dacă el cântă?!

— Poi să vedeți, d-nu Ghinescu, că el nu cântă.

— Cum nu cântă, măgarule, când îl văd eu?

— D-nu Ghinescu, Blănușu dela spate cântă și Balaban bate măsura.

— Aha, mă faci și chior? Pitagor ia-l și du-l la carceră!

.

— Acu trecem la tiorie. Munitor, creta și buretele.

D-l Ghinescu, cu creta într'o mână și buretele în alta, se scoboară de pe catedră și se îndreaptă spre tablă.

Toată clasa își ține răsuflarea să vadă dacă sămânța de cânepă presărată de Cătuneanu între catedră și tablă e mai sonoră decât scârțul ghetelor d-lui Ghinescu.

D-l Ghinescu face primii pași. Urechea lui muzicală deosebește imediat zgomotele, însă mai face câțiva pași să vadă dacă nu se înșală.

Cătuneanu deschide focul.

— Conu Manolache sticlete, conu Manolache sticlete.

— Aha, măgarule, iar ai început-o.

Pitagor, du-i la carceră.

— Pe care, d-nu Ghinescu?

— Pe Cătuneanu, Udrea și Arhir, răii clasei.

Cătuneanu dă repede o ultimă și îndrăzneată replică:

D-le Ghinescu, chiar degeaba ne duce la carceră. Noi am vrut să facem o plăcere sticletelui d-voastră și dv. ne trimiteți la carceră.

Toată clasa râde în hohote.

— Râdeți, măgarilor? Pitagor, du-i pe toți la carceră! S'o întins râia în toată clasa. Mă duc și la d-nu Director. Nu mai e de chip cu răii...

GH. TUDORANU

ÎNCHINARE MAREŞALULUI

Păşeşti înainte cu steagul în vânt,
 Imboldul tău dârz ne conduce,
 Ca cei ce luptară la Sfântul Mormânt,
 Luptăm pentru lege şi cruce.
 Nu poate nici moartea şi nici un prăpăd
 Din mersul viteaz să ne-abată,
 Vrăjmaşii cu spaimă se trag îndărăt,
 Căci calea Hristos ne-o arată.

Cu blagoslovirea seninului cer,
 Când iureşul vremii ne plouă,
 Alături de oştile crucii de fier,
 Zidim Europa cea nouă.

Din veacuri uitate, din vremi dedemult,
 Sub duhul tău fără pereche,
 Invie cu larg furtunatec tumult,
 Din nou vitejia străveche.
 In vuet de tunuri, în volburi de foc,
 Trecută durere se frânge,
 Cu spada dreptăţii aduni la un loc,
 Pe cei de un grai şi de-un sânge.

Prin arșița verii, prin viscol și ger,
Cu gândul ca floarea sub rouă,
Alături de oștile crucii de fier,
Zidim Europa cea nouă.

În tine nădejdea își pune temei,
Și țara spre tine se 'ndreaptă,
Tu ești Mareșalul destinului ei,
Destin de avânt și de faptă.
Cu tine vom merge pe orișice drum,
Condu-ne cu steagul și spada,
Prin munții sălbateci, prin stepe de fum,
Vom merge slăvind cruciada.

Sub ropot năpraznic protivnicii pier,
Izbindu-i cu gloria 'n două,
Alături de oștile crucii de fier,
Zidim Europa cea nouă.

GEORGE LESNEA

PRINȚUL CONSTANTIN MORUZI

Domnului Constantin Gănescu, omagiu.

Există oameni care, cu toate că joacă un rol important în istoria țării lor, sunt lipsiți de biografie, mai cu seamă când soarta face ca ei să-și trăiască viața dincolo de hotarul patriei, fie chiar în Moldova de peste Prut, în Basarabia. Un fruntaș dintre aceștia, prințul Constantin Moruzi¹, eroul multor intrigi și revolte, a fost izgonit din țară în anii 1848, 1854 și 1866, așa încât, ori de câte ori el a părăsit Moldova, istoricii l-au și pierdut din vedere, deși prezenta interes pentru ei.

Constantin Moruzi² se trage dintr'o veche familie³, de loc din Trapezunt, din secolul al XVII-lea, așezată apoi la Bizanț și venită, în cele din urmă, la 1777, în persoana lui Constantin-Vodă, să domnească peste Țările Românești⁴. Un urmaș al acestui Domnitor, romancierul Dimitrie Moruzi, îl numește: „groaznic și uricios Fanariot”⁵.

1. Prima biografie a lui C. Moruzi am publicat-o în *Revista Istorică*, IV—VI 1940. Fotografia prințului am donat-o profesorului N. Iorga.

2. Familia Moruzi a fost recunoscută ca princiară, în Rusia, abia la 1893 (ucazurile din 9 Iunie 1893 și 10 August 1905). V. Vasilievici, *Familiiile titrate*, Petersburg 1910.

3. O tradiție familială coboară pe Moruzi din Impărații Comneni ai Bizanțului. *Dicționarul Enciclopedic Rus* (ed. Brockhaus și Efron, vol. XXXIX, p. 219) afirmă că Moruzeștii l-au urmat pe Alexis Comnenul, la 1204, din Bizanț la Trapezunt.

4. I. Filitti, *Arhiva G. Cantacuzino*, București 1919, p. 278.

5. *Curtea Domnească din Iași*, revista *Unirea Femeilor Române*, Iași, Nr. 1, 1913, p. 35—45. Despre strămoșii săi, D. Moruzi scrie: „de mult nu mai aveau pic de sânge fanariot în ei, fiind fii, nepoți și strănepoți de românce” (*Pribegi în țară răpită*, Iași, 1912).

Prințul Constantin s'a născut pe la 1816¹. Cinci ani mai târziu, tatăl său, nepotul lui Constantin-Vodă, beizadea Dimitrie Al. Moruzi, aflând despre decapitarea fraților săi, dragomanii Constantin și Nicolae (la 4 Aprilie și 6 Mai 1821), a trecut deghizat ca marinar dela Constantinopol la Odessa². Mama lui Constantin, Sevastia, fata bogătașului grec Gheraki, a fost înțemnițată la Constantinopol³. De altfel, din pricina destituirii tatălui lui Dimitrie, Alexandru-Vodă, din Scaunul Moldovei, la 1806, a izbucnit războiul ruso-turc, iar la semnarea păcii din București, la 1812, doi frați ai Domnului demis, dragomanii Dimitrie⁴ și Panaiot, au fost decapitați și ei, fără să fie vinovați

1. Toți genealogiștii îl consideră pe Constantin drept fiul mai mare al lui beizadea Dimitrie Moruzi. Aceasta n'o contestă nici Victor Slăvescu, care însă arată data precisă a nașterii fratelui său, Alexandru, la Constantinopol, la 30 Martie 1815. *Viața și opera economistului Alexandru D. Moruzi* (1815—1878), București, 1941, p. 9.

2. În Rusia s'au retras și mai înainte: Maria, fata dragomanului Alexandru Moruzi, decapitat de Turci la 1769, fratele lui Constantin-Vodă, măritată cu generalul Comneno (părinții Ecaterinei Matei Krupenski; G. Bezviconi, *Familia Krupenski în Basarabia, Din trecutul nostru*, X 1939, p. 14); familia lui Scarlat Sturdza, căsătorit cu Sultana Moruzi, fata lui Constantin-Vodă; familia Ipsilanti, descendentă dintr-o soră a lui Constantin-Vodă Moruzi (G. Bezviconi, *Din vremea lui Al. Sturdza și Eteria, Din trecutul nostru*, Nr. 36—39, 1936, și Nr. 25—27, 1935); și alții. Între anii 1823—1825, familia Moruzi a fost împroprietărită în Sudul Basarabiei: Dimitrie și sora sa, Eufrosina Plaghino, au primit 6000 și 3000 desetine de pământ; cumnata lor, Ralu, văduva dragomanului Constantin, decapitat la 1821,—3000; mătușa lor, Ralu Kalfarhi, fata lui Constantin-Vodă,—3000; Eufrosina și Roxandra, văduva și fata dragomanului Dimitrie Moruzi, decapitat la 1812,—6000 și 3000, etc. (*Descrierea statistică a Basarabiei propriu-zise sau a Bugeacului, Cetatea-Albă*, 1899, p. 264 și urm.).

3. E. Rizo-Rangabé, *Livre d'or de la Noblesse Phanariote*, Athènes, 1892, p. 87 și urm. V. Slăvescu, *op. cit.*, p. 10.

4. Din căsătoria lui Dimitrie cu Eufrosina Sutzo s'au născut șase copii: Gheorghe, ofițer, mort la asediul Varșoviei; Constantin, născut la Constantinopol și mort la Atena, la 1838, în vârstă de 32 ani (Buletinul *I. Neculce*, VII, 1927, p. 285), consilier de stat; Alexandru, locotenent, care a zidit în decada a opta marile case Moruzi de pe prospectul Liteinii din Petersburg, căsătorit cu Elena Sturdza, apoi — cu Nadejda, fata consilierului privat Teodor Hartulari (Nadejda a murit după revoluție, de foame, la Petersburg), și decedat la 1880 (Neofit Nevodcicov, *Un cuvânt la mormântul prințului A. D. Moruzi la 16 Mai 1880*, Petersburg, 1887) (F. van der Hoeven, *Almanach de St.-Petersbourg*, Petersburg, 1912, p. 351); Roxandra, măritată cu baronul T. Stuart (G. Bezviconi, *Baronii Stuart, Din trecutul nostru*, Nr. 13—14, 1934, p.

de trădare¹, dar și fără să fi rămas străini de unele negocieri suspecte².

Beizadea Dimitrie Moruzi nu s'a mai întors la Constantinopol. După ce a vizitat Petersburgul, unde s'a pus sub ocrotirea Împăratului Alexandru I, el a rămas în Rusia, bucurându-se de noua supușenie, iar după pacea din Adrianopol (1829) s'a așezat în Moldova, la moșia Pechea, lângă Galați, unde a murit la 1844. Acolo a crescut și Constantin, urmând apoi studiile la München³, la două Facultăți. Vorbea franțuzește mai bine decât un francez, era un cunoscător neîntrecut al legislației, și un om de o frumusețe cu adevărat rară, așa încât el însuși repeta adesea: „așa frumusețe se naște odată la o sută de ani“⁴. Avea o putere de viață formidabilă. Era purtător al vechilor tradiții, dar și al unui materialism specific grecesc. Încerca toate mijloacele de îmbogățire, cultivând la moșia sa—după cum o recunoaște și fiul său, Dimitrie,—până și tutunul și năutul⁵, totuși totdeauna înglodat în datorii, ba chiar ajuns aproape la ruină. Nimeni nu-i putea contesta prestigiul unui mare boier, dar niciun om care avea un ban în buzunar, nu ținea să rămână sub același acoperiș cu el⁶.

Revenit după studii la Iași, tânărul Moruzi s'a căsătorit cu Pulheria Cantacuzino (1824—1844). Ea a murit de timpuriu, lăsându-și zestrea moștenire fiului lor, Alexandru, născut la 12 Februarie 1842. De aceea Constantin Moruzi nu ținea la fiul său, căruia nu i-a dat decât o educație îngrijită în străinătate.

35—38); Smaranda, 1801—1874, măritată cu T. Krupenski din Chișinău (G. Bezviconi, *Familia Krupenski, op. cit.*, p. 44); și Sevastia, domnișoară de onoare la Curtea Imperială. Procesele Moruzi-Sturdza-Iancu Balș, comp. G. Bezviconi, *Știri despre Basarabia, Cetatea Moldovei*, XII 1941, p. 285, și *Notițele Comitetului statistic regional al Basarabiei*, Chișinău, 1868, vol. III, p. 95, 197, 218.

1. N. Iorga, *Pierderea Basarabiei și Moruzeștii, Analele Academiei Române*, XXXIII, București, 1910, p. 176 și urm. „Pacea dela București arată egoismul și nestatornicia lui Napoleon“, dar nu trădarea Moruzeștilor.

2. G. Bezviconi, *Manuc-Bei, Din trecutul nostru*, III-IV 1938.

3. Dosarul Nr. 422, 1869, 153 file. Arhivele Statului din Chișinău.

4. Amintirile Nataliei Gusti-Vișniacov, vecină de moște, care s'ar putea spune că a fost crescută în familia Moruzi.

5. *Pribegi în țară răpită*.

6. Amintirile lui G. E.-K.

A doua soție a prințului Moruzi a fost Ecaterina (1826—1893)¹, fata lui beizadea Nicolae Sturdza (fiul lui Ioan-Vodă) și a frumoasei Marghiolița D. Ghica († 1888), măritată apoi cu C. Sturdza, răpită și măritată în cele din urmă cu N. Rosetti-Roznovanu². Lumea dispărută a Iașilor de odinioară, în care s'a produs peșitul, logodna și nunta lui Moruzi le descrie fiul său, Dimitrie, în capitolele IV-VI din romanul *Instrăinații*.

Cocoana Catinca Moruzi s'a născut, ca și surorile ei, Zoie Cantacuzino și Pulheria Keșco, în casele bunicului lor, Ioan Sturdza, din Copou, la Iași, unde astăzi e Liceul Militar, pe strada Carol³. Ea a primit o creștere aleasă la Lemberg, era foarte inteligentă, ca și mamă-sa, dar, spre deosebire de tot neamul ei, avea o înfățișare ce-i permitea mai apoi să-și zică: „mama pădurii“. Mică de stat, dar foarte energică, această femeie conducea cu autoritate pe cel mai frumos bărbat al timpului. Era și secretara lui la scrierea epistolelor, pe care le redacta, de altfel, după gustul ei⁴.

Fiul prințului, Dimitrie Moruzi, publică în romanul *Pribegi în țară răpită* biografia romanțată a tatălui său, — „Alecule Mavrocoste“, autorul însuși fiind tânărul „Titi“. Aflăm din roman, dar și din istorie⁵, că prințul Moruzi a luat parte activă la revoluția din 1848. În Martie, el a participat la ședințele conspiratorilor și la prezentarea unei petiții a boierilor către Vodă. La Pechea, Bălățești și Hangu, frații Moruzi, Cantacuzino și Catargi pregăteau o rezistență armată. Se zvonise că județul Tutova a fost organizat de C. Moruzi și Vasile Ghica. Când fratele lui Constantin, Alecu, a fost prins, guvernul se temea de încercarea prințului de a-l elibera, cu ajutorul Grecilor și al altor vagabonzi. S'a dat ordin ca Moruzi să fie adus, viu sau mort. Rănit și arestat în pădurea dela Bărboși, — continuă Dimitrie Moruzi — tatăl său era să fie otrăvit, de trei ori, de oamenii lui Mihail-Vodă Sturdza. El a mărturisit⁶ că Mitropo-

1. Biografia lui Dimitrie Moruzi, scrisă la 1924 de a doua lui soție, Tezeza Gizycka (în posesia lui G. T. Kirileanu): „Elle est morte chez nous le 29 Déc. 1893“.

2. Teodor Râșcanu, *Ruginoasa*, București, 1939.

3. D. Moruzi, *Podul Verde, Unirea Femeilor Române*, Nr. 10, 1913, p. 455.

4. Amintirile lui G. D. Ermolinski de Korczak.

5. N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. IX, p. 125—126.

6. *Ibidem*.

litul era silit la acțiune, că N. Rosetti-Roznovanu căuta domina, iar germenii revoltei au fost tinerii veniți dela studii din Paris, printre care erau frații Kazimir, cu largi înrudiri în Basarabia.

Supus rus, Moruzi a fost expulsat, împreună cu soția sa, peste Prut. El a plecat la Odessa, unde, în costum spaniol, își etala frumusețea de „urmaș al Impăraților Comneni“, din balconul hotelului „Londra“. Doamnele încercau un pelerinaj, și, din gelozie sau din tristețe că a emigrat, cocoana Catinka și-a tăiat părul, după un vechiu obicei¹.

Mihail-Vodă Sturdza părăsește țara, și prințul Moruzi se întoarce la Iași, unde e ales Domn Grigore Ghica, prietenul său din copilărie, dar și rivalul în viața romantică a timpului. Câțiva ani mai târziu, Moruzi se ceartă cu Domnul. Cauzele sunt multiple: intrigi politice, intrigi amoroase, poate și cearta cu amanta lui Grigore-Vodă, pe care Dimitrie Moruzi o invocă în roman. În orice caz, Ghica îl declară agent al Rușilor, și, pe vremea războiului Crimeii, în Noembrie 1854, i se dă un termen de șase zile ca să părăsească țara. Dintr'o polemică de mai târziu², aflăm câteva acte în original în legătură cu viața prințului:

„Domnului Prinț Constantin Moruzi.

„Prințule, în urma comunicației Excelenței Sale Derviș-Pașa, dela 10/22 Noembrie, Guvernul este înștiințat că, în circumstanțele existente, persoana voastră e suspectă, și, luând în considerație starea de războiu, Alteța Sa Omer-Pașa a hotărît că, în calitate de supus rus, trebuie să fiți expulsat imediat. În urma acestora, vă ordonăm, conform hotărîrii mai sus arătate, să părăsiți Principatul, în termen de șase zile. Secretar de Stat, Constantin Ghica. Iași, 14 Noembrie 1854“.

Tot ce a putut să facă prințul Moruzi a fost să protesteze în fața comandantului armatei austriace, contele Coronini³:

„Excelenței Sale Contelui Coronini,

„Comandantul Suprem al armatelor Maiestății Sale Imperiale și Regale în Principatele Dunărene.

1. Amintirile Nataliei Gusti-Vișniacov.

2. Ziarul *Telegraful Novorosiei*, Odessa, Nr. 2692, 2/14 Februarie 1888. Bogatul material de ziare ne-a pus la dispoziție eruditul bibliofil basarabean, Nicolae N. Tolmacevski.

3. *Ibidem*.

„Conte, familia mea se trage din Constantinopol și este una din cele mai pătimite în urma măcelului groaznic din 1821, când a fost primită sub apărarea puternică a Ocrotitorului creștinilor din Orient și și-a găsit a doua patrie în mărinimoasa Rusie. După pacea dela Adrianopol, tatăl meu a început să strângă rămășițele neînsemnate ale pământurilor familiale, ce s'au păstrat în amândouă Principatele, unde tatăl său și bunicul au fost de câteva ori Domni, și a sfârșit prin aceea că s'a așezat în Moldova, care, după relațiile sale familiale și avere, a devenit patria sa. Supunându-se legilor țării, tatăl meu și-a păstrat, în același timp, ocrotirea ce i-a fost milostiv conferită prin ucazul Împăratului Alexandru I. După moartea tatălui meu, am socotit de datoria mea să urmez drumul pe care el mi l-a tras.

„După plecarea Excelenței Sale prințului Gorciacov, toți supușii ruși au fost lăsați sub ocrotirea legilor țării. Căsătorit cu o Moldoveancă, proprietară a două moșii în Moldova de Sus, pământ pe care îl lucram pașnic, ocupat cu întreprinderile mele comerciale și, afară de aceasta, legat prin contract de Guvernul însuși, am crezut că o să am posibilitatea să muncesc sub apărarea legilor țării. Ieri, Alteța Sa Prințul Domnitor mi-a făcut cunoscut că supremul comisar turc Derviș-Pașa, din ordinul comandantului suprem turc Omer-Pașa, mă somează cu expulsarea mea din țară, considerându-mă drept spion rus.

„Conte, la intrarea oștirilor Imperiale și Regale, Excelența Sa Baronul Hess, într'o proclamație specială, a promis tuturor locuitorilor pașnici că vor fi ocrotiți de legi. Fiind victima unei măsuri private, bazată pe calomnie, rog pe Excelența Voastră, în numele Suveranului vostru milostiv și August, să nu admiteți executarea condamnării mele înainte de a se face o cercetare prevăzută de lege. Tot ce pot opune învinuirii generalisimului-renegat¹, e că n'am abdicat nici dela credința părintească, nici dela sentimentele de recunoștință și stimă pentru Augustul meu ocrotitor; din contra, ca un locuitor pașnic al acestei țări, n'am stărnit niciodată îndoieli asupra persoanei mele în opinia oamenilor cinstiți.

„Permiteți-mă să Vă rog, Excelență, să primiți expresia

1. Omer-Pașa (1807—1871) a fost creștin, Mihail Latosch, fiu al unui ofițer austriac.

înaltei stime cu care am onoarea a fi al Excelenței Voastre slujitor supus, C. Moruzi“.

Din roman aflăm că Moruzi întreținea, cu contract dela Stat, poștele de cai dela Mihăileni la Galați și Focșani. Totuși, nu i-a ajutat nici aceasta, încât la 29 Noembrie, din carantina dela Sculeni, C. Moruzi povestește pățaniile sale¹:

„Excelenței Sale, Generalului Aghiotant și Cavalerului Kotzebue, Șeful Statului Major al armatei de Sud.

„Excelență, la 14/26 ale lunii curente, secretarul de Stat al Principatului Moldovei, printr'o comunicație, a cărei copie am onoarea a o alătura, mi-a făcut cunoscut că sunt dator să plec din Moldova, în termen de șase zile, din ordinul generalisimului turc Omer, care mă consideră suspect. Întemeindu-mă pe proclamația baronului Hess, dată în numele Suveranului, m'am adresat printr'o scrisoare, a cărei copie la fel am onoarea s'o alăturez, Excelenței Sale contelui Coronini, comandantul armatelor imperiale și regale în amândouă Principatele, cerînd aplicarea garanțiilor ocrotirii legilor țării, în chestia mea.

„Am primit o promisiune verbală că mi se va da un răspuns peste douăsprezece zile, pe când termenul arătat în primul comunicat era numai de șase zile, încât am simțit datoria să prezint protestul alăturat, drept răspuns la comunicatul secretarului de Stat. Alteța Sa Prințul n'a binevoit să permită secretarului să-l primească, și am înaintat o copie de pe acest protest consulatelor austriac și grecesc. M'am adresat la mai mulți avocați din Iași, dar nimeni n'a îndrăznit să ia asupra sa administrarea averii unui om suspect. Atunci, lăsând totul în grija cerului și pe răspunderea Guvernului moldovenesc, am trecut Prutul ieri, la 28 Noembrie, însoțit de soția și copilul meu, și avînd asupra mea numai acele puține lucruri care se găseau în casa mea din Iași.

„Excelență, ieri încă eram proprietarul unei averi însemnate; astăzi, prădat și fugar cu familia mea, cer Excelenței Voastre să aduceți la cunoștința Excelenței Sale Prințului Gorgiacov situația mea tristă, precum și să atrageți atenția sa asupra protestului alăturat, ca să pot nădăjdui, într'o vreme potrivită, să-mi restabilesc drepturile.

1. *Telegraful Novorosiei*, ziar. cit.

„Primiți, Excelență, expresia stimei mele înalte, cu care am onoare să fiu al Excelenței Voastre slujitor supus, C. Moruzi.
„Carantina din Sculeni, 29 Noembrie 1854“.

Odată cu prințul, s'a refugiat la Sculeni și vărul său, Panaiot, fiul dragomanului beizadea Constantin Moruzi, decapitat la 1821. Acest Panaiot Moruzi a luat asupra sa comanda voluntarilor în războiul dela 1854, murind cinci ani mai târziu la Viena¹. Fiul său, Constantin, născut la 1848, a fost în Rusia ofițer de marină, atașat la legația din München și consilier de stat²; era căsătorit cu Ecaterina Balș. Soția prințului Panaiot, Aglaia, născută Plaghino, a trăit la Iași, unde a fost întemeietoarea spitalului de copii „Caritatea“, iar celălalt fiu al lor, Dimitrie, a fost prefect la București³.

Răspunsul dat Moruzeștilor de prințul Gorciacov⁴, comandantul armatei rusești, a cam întârziat, deoarece — după cum povestește în roman D. Moruzi — carantina ținea patruzeci de zile, în Balcani, la Varna, bântuind holera.

„Domnilor Prinți Constantin și Panaiot Moruzi.

„Am adus la cunoștința Ministerului Imperial al Afacerilor Străine cauzele care v'au silit să părăsiți Moldova, precum și îngrijorarea în privința siguranței voastre în caz de ședere în Principate. Actualmente, Cancelarul Statului mi-a comunicat că Maiestatea Sa Imperială a binevoit să confirme aprobarea eliberată d-voastră de a rămânea în Rusia atâta timp, cât ar trebui pentru siguranța voastră personală sau până când veți avea temeiuri de a vă feri de neplăceri în Moldova. Conte Nesselrode adaugă că noi niciodată n'am refuzat adăpost, în Rusia, familiilor urmărite de Poartă și că familia d-voastră are un deosebit drept la compătimirea și ocrotirea Guvernului. Mi s'a încredințat, în consecință, să vă eliberez permisiunea cuvenită

1. E. Rizo-Rangabé, *op. cit.* D. Moruzi scrie că Panaiot „crescut în ideile grecești și care făcuse studii militare în Austria, își amanetase averea, își părăsise nevasta și trei copii și, adunând pe cheltuiala lui vreo patru mii de voluntari greci, veni în capul lor să se lupte pentru crucea ortodoxă și patria... grecească“.

2. F. van de Hoeven, *op. cit.* p. 351.

3. R. Suțu, *Iașii de odinioară*, Iași, 1928, vol. II, p. 99.

4. *Telegraful Novorosiei*, *ziar. cit.*

pentru prezența la Chișinău sau în oricare alt oraș din interiorul Rusiei, dacă aceasta are să vă fie mai comod, rămânându-vă d-voastră libertatea deplină să vă înapoiati în Moldova, îndată ce ea se va întoarce la un așezământ drept și normal.

„General-Aghiotant, Prinț Gorciacov.

„Chișinău, 19 Ianuarie 1855“.

Mulțumită romanului lui Dimitrie Moruzi: *Pribegi în țară răpită*, avem o admirabilă descriere a Chișinăului de pe vremuri.

Încă din carantină, Constantin Moruzi anunță pe un vechi prieten al său, Dimitrie Russo, la Chișinău, că vine să se așeze la el. Russo era un boier ospitalier, în vârstă de vreo 50 de ani, căsătorit cu Zamfira Donici¹.

Trăsura Moruzeștilor, ajungând la Chișinău, se oprește „în dreptul bisericii luterane, în fața unei porți mari boită verde, între doi stâlpi de piatră și la dreapta căreia apare o frumoasă casă, cu verandă rotundă spre uliță, susținută de coloane elegante“².

Dela D. Moruzi aflăm despre obiceiul „cataniei“,—plimbări în carete, dar și pe jos, pe strada principală, în fața Mitropoliei. De altfel, în Chișinăul de odinioară era greu să pornești undeva fără trăsură, căci vara prin praf sau iarna pe omăt, puteai la fel de bine să aluneci cu sania, iar primăvara și toamna pe strada principală se înecau nu numai caii, ci și boii.

Obiceiul „cataniei“ l-a introdus generalul Feodorov, cel mai distins guvernator al Basarabiei, care a administrat-o timp de douăzeci de ani (1834—1854). D. Moruzi nu are dreptate când zice: „pentru că-și uitase un picior, nu se știe pe ce câmp de bătaie, de aceea chiar a fost numit guvernator, ne mai fiind bun de altceva“³.

Mult mai simpatice îi este lui Moruzi guvernatorul Fanthon de Verrayon (1857—1862)⁴. Era un francez, fiu al unui emi-

1. Dimitrie Russo (1798—1861) și soția sa, Zamfira (1807—1877).

2. Casa s'a refăcut de Pan. V. Sinadino.

3. G. Bezviconi, *Semi-mileniul Chișinăului, Din trecutul nostru*, Nr. 31—34, 1936, p. 60 și urm.

4. *Ibidem*, p. 63 și urm.

grant din timpul revoluției, sincer filoromân, care deseori recita poezioara :

*Spune, spune Moldovanî
Unde drumu la Focșanî
La căsuța mititica
La nevastă frumoșica...*

„Mic de trup, cam slăbuț, cu favorite scurte și cărunte, roșcovan la față, cu barba întotdeauna rasă cu îngrijire, mai era soțul unei înalte, venerabile și distinse doamne”, —zice D. Moruzi, vorbind de soția generalului, Cleopatra, fata marelui vistiier Constantin Filipescu din Țara Românească, unde Fanthon de Verrayon a stat în epoca Regulamentului Organic. Doamna întrecea cu un cap pe soț, încât li se zicea : „familia Balandar”, din opereta contelui de Morny : *Monsieur Choufleury*. Iar duca Maria Russo¹, foarte tăioasă în vorbe, asigură pe toți că numele guvernatorului ar fi curat românesc, provenind dela... *fântâna-lui-văru-Ion !*

În zilele tulburi ale războiului Crimeii, viața Chișinăului era foarte veselă. Boierii și ofițerii organizau baluri și petreceri, la care toți se concentrau în jurul comandantului armatei, prințul Gorciacov. Găsim aici o mulțime de Români din Principate : Muntenia era reprezentată prin Lenș-Slătineanu, Filipescu, Bălăceanu, Dabija, Racoviță, Cafengiu — „tot Ruși neași după slujbă, dar bucureșteni de baștină”, iar din Moldova sosiră knejii Cantacuzino dela Hangu, Moruzi-Pecheanu și Izvorășteanu, Sturdza, Balș, Rosetti și alții.

Printre basarabeni, o figură simpatcă era prințul Mihail Cantacuzino, poreclit „floarea Basarabiei”, —mareșalul provincial al nobilimii. El era primit pretutindeni cu mare cinste, dar soția-i a treia — „Dunica” —era ocolită, deși căuta prin prânzuri și ospățuri să facă să se uite obârșia-i modestă. Mai târziu, prințul s’a retras la moșia sa, Otachi, „unde se săvârși din viață, amărit și rău răsplătit de către aceea, pe care o luase dintre rândă-soaicele curții sale, pentru a o ridica atât de sus”.

Alături de Cantacuzino se distingeau Iorgu Balș, Catargi,

1. Măritată apoi cu moșierul Nicolae I. Semigradov († 1896) și decedată la 1919.

Teodor Krupenski, Ioan Keșco, Andronache Donici—fratele fabulistului, Kazimir din Milești, Russo, văduva Rosetti, Lazo, Razu, Cotruță, „Mocanu Șapte Sate care și-a tălmăcit numele pe ru-sește în: Semigradov, prefăcând cele șapte sate și șapte orașe“, Hâjdeu, Bodescu, Meleliu—vestit prin hergheliile sale, Cușu, Crușovan, Casso, Leonard, Buznea-Obrejanu, Gustea, Cuțălă, Bantâș, Kalmuțki, Ralli și alții. Din mijlocul ofițerilor, se pot aminti Rosen, Sollohub și Saburov—„tus-trei ginerii marelui visternic Nicolae Rosetti-Roznovanu“, pe Krusenstjerna, Mavros, Bremsem și Gravais, ale căror neveste aparțineau protipendadei munteneste. D. Moruzi mai pomeneste pe generalii N. A. Starov, Șliotkin—încă destul de tânăr, însurat cu fata caznaceiului Trubaciov, și Kișinski, frumos și înalt, cu musteți lungi, care s'a distins în luptele din Caucaz, împotriva lui Șamil. La baluri se întâlneau tinerii din elită, — Al. Ralli, frații Leonard, Bodescu, Sinescu, Semigradov, Jirardo, un Rosetti, domnișoarele Pîsarzewski, frumoasa doamnă Bodescu, fetele guvernatorului, tânăra soție a lui Gavriil Katacazi și altele. Frații Anton — „gentil-homme“, tată a trei băieți drăguți, — și Gavriil Katacazi țineau casele lor deschise.

Moruzeștii vizitează familiile Catargi, Krupenski, pe mareșalul Iorgu Balș, pe Cantacuzino și pe alți boieri mari, în ale căror saloane prințul Constantin arată finețea sa de „câuseur“ european. După câteva luni de ședere în Basarabia, prințului i se propune de către un grup de nobili, în frunte cu I. Keșco, Dimitrie și Alexandru Russo și I. Dicescu, să fie ales mareșal provincial al nobilimii¹. Mult mai târziu, la 1872, aceeași propunere i-a făcut-o guvernatorul Basarabiei, generalul Șebeco, dar Moruzi a declinat-o².

Cu greu, prințul și-a orânduit situația materială, plecând la moșiile soției sale, Cosăuți și Ciripcău, din județul Soroca. Avea în Basarabia vreo 16.000 ha. de pământ. Dimitrie Moruzi ne zugrăvește călătoria lor pe drumul poștei — *Po doroșche stolbovol* — prin județele Orhei, Iași (Bălți) și Soroca, la moșia Cosăuți, unde familia se așează în mijlocul vieții patriarhale a vremurilor apuse (*La țară*). Prințul Constantin pleacă apoi la

1. *Telegraful Novorosiei*, ziar. cit.

2. *Ibidem*.

Moscova, delegat să reprezinte nobilimea la încoronarea Împăratului Alexandru II. Cu această ocazie, el obține un rang curtean și se prezintă Suveranilor. Trei luni mai târziu, Moruzi se întoarce în Basarabia.

Între timp, Grigore-Vodă Ghica părăsise Iași, și Teodor Balș ajunsese caimacam, om bun la suflet, dar și slab. Era momentul ca prințul Moruzi să se întoarcă în Moldova, pentru a-și revedea rudele și de a se judeca pentru moșiile din județul Cahul, Manta și Vadu-lui-Isac. El a sosit în țară în ultimele luni ale căimăcămiei lui Balș; Dimitrie Moruzi și-aduce aminte de înmormântarea caimacamului și de succesorul său, Vogoride¹. Tatăl său se întoarse la Iași ca supus rus, într-o uniformă de curtean, strălucitoare ca aurul, și, după o primire grandioasă, s'a instalat în palatul Roznovanu, al soacrei sale, din fața Mitropoliei. Il vedem din nou „la masa nebunilor”, — cum spunea cocoana Catinca, — înconjurat de C. Negri, Lascar Răducanu, M. Kostaki-Epureanu, Al. Moruzi — frațele său, V. Alecsandri, A. Beldiman, A. Cuza, M. Kogălniceanu și alții.

Se șoptea că Moruzi ar putea ajunge Domn. Dar, tocmai el a fost acela care l-a propus pentru prima oară pe Alexandru Cuza, candidat la Domnie. Cocoana Catinca s'a împotrivit, mai apoi, ca soțul ei să fie „dădacă la ciocoii Cuza”². Totuși, în multe privințe, Moruzeștii erau *străini în țara lor*. S'au găsit alții să-l amenințe pe prinț cu decretul de surghiunire din 1854. El s'a întors în Basarabia, unde l-a găsit scrisoarea aceluiași Cuza, ajuns Domnitor³:

„Iași, 23 Ianuarie 1859,

„Dragă Constantine, scrisoarea ta a sosit la timp; mi-a fost necesară, deoarece, în noua mea situație, în jurul meu sunt puțini prieteni credincioși, deși sunt mulți care doresc să pară drept aceștia. Afacerea cu Polonia e în mâinile judecătorilor;

1. D. Moruzi, *Curtea Domnească din Iași*, op. cit. Nr. 2, 1913, p. 91.

2. De altfel, Moruzi însuși era împotriva unor „dădaci”. Așa, fiul său citează o scrisoare a prințului către Cuza-Vodă: „Nu sunt Mihalache Kogălniceanu, ca să mă împăunez cu penele tale și să mă laud că cutare reformă sau lege bună ți-a fost inspirată de mine”.

3. Urmează traducerea din rusește, după *Telegraful Novorosiei*, *ziar. cit.*

ei sunt arestați aproape toți¹. Nu te îngriji de aceasta; ei nu vor face niciun rău nimănui. Au compromis numai pe prințul lor². Transmite salutările mele prințesei. În ceea ce privește însă pe Mimi, spune-i că el e un glumeț. Nu i-a fost dat niciodată să mă păcălească la orice ar fi, și biruința există numai în închipuirea lui; mi se pare că am temei să afirm că, în această privință, și Moldovenii nu vor obține mai mult decât d. Mimi. Îți trimit, alăturat, o proclamație în limba franceză și un exemplar din ziarul „Monitor“, unde este tipărit ordinul pe armată și scrisoarea mea către ministrul Justiției și prin care rog să fiu scutit de vizitele insuportabile ale reprezentanților magistraturii superioare, vizite curat formale, fără vreun folos și care, pe lângă asta, au însușirea să mă plictisească mult. Tu cunoști pe Moldoveni, în ceea ce privește laturea morală și exterioară; despre aceasta n'am să încep să-ți vorbesc. La noi, nu se mai îndoiește aproape nimeni că, dacă este nevoie de unire, contopirea rămâne totuși nedorită; că guvernul, ales din partidul național, are să fie totdeauna expresia adevărată a nevoilor țării și ordinii, necesar atât pentru buna ei stare materială, cât și pentru o organizare înțeleaptă și progresivă. Vezi dar că dorința ta se realizează. Acuma, am o rugămintă către tine: te rog mult în relațiile noastre private să întrebuițezi un ton familiar, să fii sincer și să-mi spui: *tu*; pentru mine acest *tu* este o expresie sinceră a prieteniei. Și așa aud destul: „Prinț“, „Alteță“ și alte titulaturi. Între noi nu trebuie să fim prinți; rămânem numai doi prieteni, nu-i așa Costachi? Nu-ți fie teamă că nu vom ști să amintim că suntem prinți, în cazul când cineva ar uita acest lucru. Pe prinț, îl vor vedea totdeauna și-l vor recunoaște după dreptatea lui, considerația pentru legi și societate... N'aș termina niciodată să-ți vorbesc, dacă aș asculta dorința mea. Cu toată inima, al tău Al. I. Cuza.

„P. S. Deschid scrisoarea ca să-ți spun c'am fost ales în unanimitate Domn al Munteniei, lucru mare, serios și maiestos“.

1. Șeful polon, Wierzbicki, s'a anunțat că a fost arestat la Focșani, la 29 Ianuarie.

2. Grigore Sturdza; v. G. Duzinchevici, *Beizade Grigore Sturdza și Polonii*, București, 1941.

Cu toate acestea, Constantin Moruzi a rămas în Basarabia, refuzând chiar onoarea ce i s'a propus pentru fiul său, Alexandru, de a intra în armata noului Domn, ca aghiotant domnesc. La 1862, prințul s'a stabilit la Dănuțeni, pe malul Prutului, în fața cuibului Roznovăneștilor din Stânca. Aici, într'o vară, următor unui rămășag cu vecinul său, colonelul D. Ermolinski, prințul a zidit o casă¹, descrisă de Dimitrie Moruzi:

„Ridicăta pe un mal înalt, la marginea satului și la vreo trei sute de metri de apa Prutului, casa dela Dănuțeni era o clădire înaltă, în mărime de vreo douăzeci de stânjeni lungime pe alți douăzeci lărgime. Acoperământul era de șindrilă și întrecea din toate părțile zidurile casei cu trei metri cel puțin. Dar ghiciți, vă rog, din ce erau zidurile, groase de peste 1¹/₂ metri? Temelia până la un metru în sus era de piatră, iar încolo... de vălătuci! N'avea Moruzi mijloace s'o facă din cărămidă? Pricina era că din ceasul ce se hotărîse a-și clădi o casă, ar fi vrut s'o și locuiască.

— „Ce să-mi pierd vremea să car piatră ori să ard cărămizi? Când voi avea timp să mă gândesc la așa lucruri, dau șandramaua asta jos și-mi fac un palat!“ — Așa zicea el. Fapt este însă că șandramaua clădită la 1862, netencuită decât o singură dată, la clădirea ei, dar văruiată regulat de Paști și Sf. Dumitru, este și astăzi în picioare și va mai putea dăinui încă 50 de ani. De jur împrejur era o mare galerie susținând streșinul prin stâlpi de brad și acoperită de ederă, împletită cu viță sălbatecă, apărând zidurile de ploi și de ninsoare; însă adevăratul ei scop era ca să se poată preumbla beizadeaua pe orice vreme, fără a se tot învârti în loc. Vara trăia toată ziua în galerie, intrând în casă doar numai ca să se culce“.

Un fir nevăzut unea Stânca cu Dănuțeni, Moldova de dincolo și de dincoace de Prut, punând la cale acele intrigi politice, pe care ticluiau în trecut bătrânul Iordache Rosetti-Roznovanu, fiul său, Nicolae († 1858), iar, astăzi, cocoana Marghiolița, văduva lui Nicolae, mamă ambițioasă, care visa Domnie pentru feciorul ei, Nunuță. Era doar mama-soacră a prințului Moruzi, care le orânduia toate în saloanele cocoanei Marghioli-

1. Amintirile lui G. D. Ermolinski de Korczak.

lița din Stânca¹, dar mai cu seamă în casele Roznovanu din Iași. Acolo, familia Moruzi a petrecut iernile anilor 1861—1863, prințul Constantin discutând cu Domnitorul Cuza, vizitând pe Toderăș Balș, pe Didița Mavrocordat și pe alții.

La detronarea lui Cuza-Vodă, prințului Moruzi nu i-a fost greu s'o convingă pe cocoana Marghiolița² să încerce a dobândi Coroana Moldovei pentru unicul ei fiu, Nunuță, feciorul aceuia care în zadar căutase Domnia la 1849 și nepotul unui alt pretendent. În mijlocul nemulțumirilor existente, la Iași s'a încercat o lovitură de Stat. Moruzi propunea proclamarea cumnatului său ca Domn al Moldovei, asigurând sprijinul hotărît al Rusiei și al Porții. Ieșenii trebuiau toți să-l urmeze, căci altfel vechea Capitală pierdea din însemnătatea ei; garnizoana, regimentul 5 de linie, alcătuită din Moldoveni și adepți ai lui Cuza-Vodă, nu putea să se opună. Un comitet prezidat de Nunuță Roznovanu și dirijat de C. Moruzi a luat ființă și a activat grabnic. Despre această mișcare separatistă amintește și Dimitrie Moruzi, în romanul *Instrăinații*.

La 2 Aprilie 1866, cocoana Marghiolița, prevenită de ginerile ei, a primit „comitetul“, poruncind fiului să accepte Domnia. A doua zi, la 3 Aprilie, Mitropolitul Calinic Miclescu a fost pus în fruntea grupurilor organizate de Toderiță Lătescu și completate mai ales cu Lipovenii din Păcurari și Ciurchenii din Tatarăși. La Iași se aflau pe atunci doi locotenenți domnești, generalul Nicolae Golescu³ și Lascar Catargiu. Golescu s'a adresat consulatului rusesc printr'o scrisoare, semnalând intrigile lui Moruzi, pe care prefectul poliției l-a invitat să plece. Dar Moruzi i-a răspuns că în acel moment „nu poate să renunțe a ajuta pe cumnatul său, Nicolae Roznovanu, la îndeplinirea planurilor politice ce le urmărește, prevăzând o mare vărsare de sânge“.

Prințului i s'a dat un termen de a părăsi țara, până la 2 Aprilie, ora 3 d. a., ceea ce el n'a avut nici gând să facă, răs-pândind prin Iași manifeste. Mulțimea, strânsă a doua zi în fața

1. Influența lui C. Moruzi asupra soacrei sale o semnalează R. Rosetti, în *Amintirile sale* (București, 1927, II, p. 13).

2. *Ibidem*, p. 9—20.

3. G. Bezviconi, *Principatele dunărene în 1866, O convorbire a scriitorului rus G. P. Danilevski cu Nicolae Golescu, Revista Istorică*, VII-IX 1940, p. 244—251.

Mitropoliei și a caselor Roznovanu, trebuia să pornească spre Palat. Prințul Moruzi, Roznovanu, Lătescu, frații Aslan, Inge Rober, Cocriță Kazimir și alții înconjurau pe Mitropolit. Generalul Davila a poruncit mulțimii să se retragă. O salvă de arme a trupei a împrăștiat pe răsculați. Toți au fost arestați¹, afară de Lătescu și C. Moruzi; — cel din urmă de nerecunoscut în cafetanul jidovesc pe care-l înbracase, a pribegit la Dănuțeni. Prințul a plecat din Moldova lui pentru a treia și cea din urmă oară.

Un istoric², publicând o proclamație a separatiștilor către „Patrioții Moldovei“, posterioară evenimentelor din 3 Aprilie, proclamație găsită într'un dosar al autorităților ruse din Chișinău, scrie:

„Chestiunea mișcării separatiste moldovenești și a manifestației din 3 Aprilie st. v. 1866 nu e complet elucidată. Fost-au prezente în mișcare și intrigi ale puterilor străine? Nu căpătase Mitropolitul și ceilalți rătăciți asigurările niciunei puteri străine? Ortografia proclamației poate e un indiciu că s'a tipărit la Chișinău“.

Deocamdată nu avem niciun indiciu că această proclamație s'a tipărit la Chișinău, și mai putem adăuga că Moruzi, dacă s'a folosit de supușenia rusească, el a făcut-o în afară de asentimentul politic al Petersburgului, ca și Alexandru Ipsilanti, la 1821. Oficialitatea rusească nu s'a amestecat în mișcarea separatiștilor, deși până la urmă putea s'o folosească în interesul politicii sale. Mai mult, cunoaștem încurcăturile materiale ale lui Moruzi și faptul că guvernul rusesc îi venea în ajutor, ca și multor altora, drept răsplată pentru promovarea în Sud-Estul European a intereselor diplomației din Petersburg. Totuși, rădăcinile mișcării din Aprilie 1866 trebuesc căutate în ambițiile specific locale și în frământările adânci, de care nu erau străini nici cocoana Marghiolița, nici ginerile ei, prințul Moruzi, ca vechi Român ieșean.

+ + +

1. Mitropolitul a fost grațiat, ca și ceilalți rebeli, de noul Domnitor. In aceste evenimente a fost amestecat și scriitorul G. Asachi, și el un autonomist, care după aceea a scris însă o poezie dedicată Domnitorului Carol I (E. Lovinescu, *G. Asachi*, București, 1927, p. 49).

2. Profesorul Ilie Minea, *Cercetări Istorice*, Iași, 1932—1933, Nr. 2, p. 199.

Constantin Moruzi s'a întors la Dănușeni. Acest luptător înăscut nu s'a astâmpărat nici în Basarabia. I se deschidea un teren larg de activitate în viața publică a provinciei. Când mareșalul provincial N. Krupenski (1866—1869) a declarat la Petersburg, cu ocazia constituirii noului așezământ agrar¹, că Basarabia nu poate fi supusă legislației din restul împărăției, în Moldova numai țiganii fiind șerbi, rezultatul a fost surprinzător. Propunerea sa, ca totul să fie evaluat în bani, — munca țăranilor socotită pentru impozite și arenze, la înproprietărire, — a provocat consecințe dezastruoase pentru moșieri. Două treimi din averile lor au trecut la țărani, înproprietăriți de câte opt la șasesprezece ori mai mult decât cei din restul țării, exact ca și în Polonia, unde Rusia căuta simpatiile masselor populare, în detrimentul latifundiarilor catolici². Mai mult, lucrările înproprietăririi urmau să se facă în timp de cinci ani, interzicând în acest termen orice posibilitate de circulație a bunurilor rurale.

Prințul Moruzi a plecat la Petersburg, prezentând, la Țarscoe-Selo, Împăratului Alexandru II o scrisoare de zece rânduri, în franțuzește, anulând prin această intervenție termenul de cinci ani și admitând diferite înlesniri. Prinții M. Cantacuzino și I. Manuc-Bei i-au mulțumit lui Moruzi din partea nobililor basarabeni³. Toate reformele contemporane, ca și vizita Împăratului la Tighina, în Septembrie 1872⁴, le descrie — întru câțva subiectiv, Dimitrie Moruzi, în romanul *Pribeși în țară răpită*.

Lupta împotriva familiei Krupenski, care începe să-și consolideze din ce în ce partidul, continuă. În multe privințe, această „dinastie“ s'ar putea asemana cu neamul Brătianu, din Vechiul Regat. Demiterea guvernatorului Coniar (1883) dă prilej lui Moruzi să publice, într-o formă umoristică, o serie de articole, zugrăvind „vinovăția“ lui Coniar, — modestia, dragostea pentru muzică etc. Ziarul *Telegraful Novorosiei* (18 Noembrie, 9 și 17 Decembrie 1883, 11, 12 și 21 Ianuarie, 2 Februarie

1. *Telegraful Novorosiei*, ziar. cit.

2. G. Bezviconi, C. Stere, romanul său și *Unirea*, *Din trecutul nostru*, Nr. 31—34, 1936, p. 115.

3. *Telegraful Novorosiei*, ziar. cit.

4. *Buletinul Eparhial al Chișinăului*, 1872, Nr 19.

1884) publică foiletoanele prințului Moruzi. El se ridică împotriva partidului organizat de Teodor Krupenski¹, în județul Bender². Moruzi face parte din gruparea moldovenească, vorbește românește la adunări, ceea ce nu-i place guvernatorului Iancovski.

Polemica în ajunul alegerilor a fost continuată de tânărul Nicolae Catargi, care răspunde prințului în numele partidului Krupenski, vorbind ca din partea unui fiu a cărei mamă fusese ofensată de Moruzi. Astfel îi vine mai ușor. În Februarie urmează răspunsul lui Moruzi, înzestrat cu documentele ce le-am publicat mai sus. El vorbește și de mareșalul debarcat (1881) al ținuturilor Iași-Soroca, Chiriac V. Leonard, pe care N. Catargi și bătrânul Petre Kazminski l-au numit, într-o adunare a ținutului Iași (Bălți), ucigaș, făcând aluzie la focul ce izbucnise la Leonard, când a ars în fân un servitor ovrei³. Petre Kuzminski răspunde și el⁴, iar fiul său, Pavel⁵, pe atunci președinte al zemstvei județului Bălți, cere prințului — drept represalii — achitarea imediată a unor datorii la zemstvă, în sumă de 4000 ruble. Titii Moruzi și moșierul Tomuleț sunt trimiși la Kuzminski-tatăl, provocându-l la duel din partea lui C. Moruzi. N. Catargi îl mai acuză pe Moruzi de a fi intervenit pentru revoluționarul Zamfir Ralli (Arbure), care, eliberat pe garanția prințului din închisoare, a fugit în străinătate. Moruzi răspunde că a fost rugat de d-na B.⁶, mătușa tânărului, recomandat de C. Kazimir din Milești, pentru salvarea unui „copil nepriceput”, amestecat în nenorocita afacere a criminalului Neciaev⁷.

Sora prințesei Calinca Moruzi, Profirița Sturdza, s'a măritat cu ofițerul Petre I. Keșco, și el un moșier basarabean. Fiica

1. G. Bezviconi, *Familia Krupenski în Basarabia*, op. cit. p. 46.

2. Tighina; *ben-dere* înseamnă turcește *eu vreau*; denumire ironică a partidului lui T. Krupenski.

3. Pavel Crușevan: *Milioane*, Moscova, 1903 (în antologia: *Basarabia*, ed. ziarului *Basarabeanul*).

4. *Foaia Odesei*, 12 Februarie 1884.

5. „Moș Pavalache” Kuzminski, decedat la Chișinău, sub teroarea bolșevică.

6. Zinovia Botezatu († 1891), născută Reva.

7. *Revista Istorică*, IV-VI 1940, p. 15—16. Vom relipări scrisoarea lui Z. Ralli-Arbure către Moruzi, într-o ediție nouă a biografiei lui Ralli-Arbure.

lor, Natalia, a petrecut o bună parte din tinerețe la Dănuțeni, Chișinău, Odessa și Viena, în sânul familiei Moruzi, tutoarea ei în urma morții premature a părinților. Constantin Moruzi și cocoana Catinca au pus la cale căsătoria nepoatei lor cu vărul ei de-al doilea¹, Principele Milan Obrenovici al Serbiei. La 17 Octombrie 1875, soții Moruzi au însoțit-o pe pupila lor, în primul rând al oaspeților, la altarul Catedralei din Belgrad. Ei s'au bucurat când, la 1882, Natalia a fost proclamată Regină a Serbiei, și tot Catinca Moruzi a însoțit-o pe Regina Natalia, când i-a fost dat să treacă, prin Basarabia, în exil².

Dar, într-o bună zi, la 26 Februarie 1886, pe când încerca să facă un pasians, prințul Constantin Moruzi a murit subit. Ultimele cuvinte i-au fost: „Ce porcărie!”

Le-a spus, desigur, în franțuzește³, căci în această limbă vorbea, în calitate de șambelan al Curții Imperiale, revoluționarul și patriotul român, nepot și strănepot de Domni, cu sânge fanariot.

Cocoana Catinca a rămas să-l plângă pe soțul ei drag, dar, când cineva, mângâind-o, a spus că se va ruga pentru păcatele prințului, care ar fi făcut curte și altor femei, această boieroaică, mândră și în momente ca acestea, a răspuns: „soțul meu n'a avut păcate!”

Regina Natalia o chema pe prințesa Moruzi să vină să trăiască la ea. Dar, cocoana Catinca a preferat să se instaleze la feciorul său, Dimitrie Moruzi, căruia îi rezervăm capitolul următor. A suferit multe neplăceri și din pricina acestui copil răsfățat, murind la Sulina, șapte ani după prințul Constantin. Era îngrijită de o slujnică credincioasă, căreia i-a cerut să arunce în Dunăre cheia dela camera în care a murit⁴.

+ + +

Fiul mai mare al prințului Constantin, Alexandru († 25 Septembrie 1900), din cauză că trebuia să moștenească zestrea mamei sale, pe care însă n'a primit-o, n'a fost iubit de tatăl

1. Mama Principelui, Maria Catargi, faimoasă prin legătura ei cu Domnitorul Cuza, era fiica Smarandei Balș, sora Nataliei, soția lui I. Keșco.

2. G. Bezviconi, *Amintiri din Basarabia, Convorbiri Literare*, VI 1940, p. 553.

3. Amintirile Nataliei Gusti-Vișniacov.

4. Amintirile Nataliei Gusti-Vișniacov.

său. I s'a propus să se căsătorească cu una din fetele prietenului lor, Ioan Manuc-Beî, armeană mustăcioasă, dar cu avere; tânărul a preferat totuși pe frumoasa Amalia Pavel Zizinia, născută la 1848, fata unui negustor falit, consul grec la Odessa. Multe moșteniri așteptau pe tânăra-i soție, dar... șase unchi ai ei au murit ruinați, unul după altul. Luând ca pretext această căsătorie (1867), Constantin Moruzi l-a gonit pe fiul său de-acasă.

Dimitrie Moruzi îl descrie pățimaș pe fratele și pe cumnata sa. Prințul Alexandru n'a avut noroc în agricultură. A intrat atunci în diplomatie, ajungând și el șambelan. Frumusețea buneii sale soții și viața ei scandaloasă, — semnalată și de Dimitrie, i-au creat o atmosferă puțin prielnică. Era o femeie a „ermitajului oriental“, care nu-și ascundea legăturile: la Petersburg cu ministrul Vanovski, la Constantinopol cu ambasadorul Ignatiev, în Egipt cu Tevfic-Pașa. Numai primii doi copii erau considerați ai prințului. Contesa Ignatiev a declarat că va părăsi Constantinopolul, dacă nu va pleca această prințesă Amalia. Pe de altă parte, la Cairo, unde Moruzi reprezenta Rusia într-o comisie internațională, nu i se întindea mâna de către unii diplomați din aceleași motive.

Soții Moruzi au avut cinci copii: Pavel, născut la 1869, ofițer de gardă; Maria, născută la 1871 și măritată la 1896 cu viteazul general conte Teodor Artur Keller, fost ofițer în regimentul Lubenski din Chișinău, comandantul unui corp de cavalerie, împușcat de bolșevici; Alexandru, născut la 1873 la Constantinopol, ofițer de ulani de gardă, mutat în Caucaz și căsătorit cu o franceză; Constantin, ajuns în nereușita lui viață chiar și cântăreț de operetă; și Dimitrie, născut la 1884, „gentilhomme“ atașat la Ministerul Curții Imperiale, căsătorit cu Maria, fata portughezului Manuel Figueira d'Almeida, cunoscut filo-german, veteran al războiului franco-german, emigrat în Grecia și căsătorit cu o Bazili. Prințul Dimitrie Al. Moruzi a avut patru copii: Eufrosina, Alexandru, Sergiu și Manuel.

Bătrâna prințesă Amalia a trăit după revoluția rusească în Grecia, risipind întreaga-i avere și murind, acum câțiva ani, în sărăcie.

Numai scrutând destinul familiilor, ne putem da seama cât de capricioasă e soarta oamenilor. Aici, la familia Moruzi de pildă, întâlnim atâtea talente, pasiuni și înfruntări, atâtea făgăduințe risipite, atâtea vieți strălucite care sfârșesc în mod tragic sau mizerabil. Și aceasta în cadrul unei singure familii și în decurs de abia două generații.

G. BEZVICONI

CURG DUNĂRI... ¹

Subt cerul de vară,
În falnic amurg,
Ca apele 'n seară
Verzi holdele curg.

Pe văile noastre
Cu albi bătrâne :
Curg Dunări albastre,
Curg Dunări de grâne...

Din timp, în răstâmpuri,
Zefirii s'alint :
Pe 'ntinsele câmpuri,
Curg Dunări de-argint...

Priviți la răzoare,
Pe văi și coclaur :
Din zare în zare,
Curg Dunări de aur !..

1. Din volumul «Podgorii de Aramă».

Subt cerul de vară,
Albastru și cald :
Curg Dunări în seară
Și mări de smarald...

In liniștea multă,
Vrăjesc pitpalaci :
Privește și-ascultă,
Ascultă și taci...

ION BUZDUGAN

SUFLETUL JUNIMII: VASILE POGOR

I

PERSPECTIVE

1. Uitare.— 2. Din ce punct de vedere mai trebuie privită Junimea.— 3. Rolul lui Vasile Pogor, în linii generale.— 4. Incercare de a defini gluma lui.— 5. Portretul.— 6. Fixarea lui în Junimea.— 7. „Nu e om mai deșert decât cel plin de sine însuși”.

1. Peste unele figuri culturale, uitarea se așterne greoaie; gândindu-ne la ea, ne-o putem imagina ca o lespede masivă, pe care numai vremea poate s'o macine și s'o înlătore. Peste alții însă, se adună o pulbere fină, pe care un vânt subțire e suficient s'o împrăștie și să scoată la lumină pe cel de sub ea. Totuși din ambele împrejurări, e mai interesantă prima decât ultima; destinul, deși mai târziu, se răzbună până la urmă, spărgând și blocurile de granit.

2. Un nume dintre acestea, aproape necunoscut astăzi, dar încă popular acum o jumătate de veac, e cel al lui Vasile Pogor. Se știe de unii că Pogor a avut un rol de seamă la înființarea Societății Junimea; de alții, că a contribuit în oarecare măsură și la dezvoltarea ei.

Astfel că, dacă Junimea e considerată acum ca o apariție providențială pentru cultura noastră, nu trebuie să lipsească din discuție nici persoanele care i-au dat naștere. Viața ei nu e numai o reflectare de atitudini ale momentului, un conglomerat al mediului; e în ea și o substanță psihologică din sufletul fondatorilor.

Limitându-ne însă la ceea ce Junimea a produs în cultură, fără îndoială, că întâietatea revine lui Titu Maiorescu și P. P. Carp. Ei sunt prin excelență, teoreticienii fondului fără formă în cultură, politică, literatură, etc., — ceea ce într'un cuvânt se înțelege prin *reacțiunea junimistă*. Personalitatea celor doi ar putea fi cuprinsă într'o replică semnificativă, pe care P. P. Carp a dat-o lui Paul Teodoru și Golescu, atunci când aceștia l-au rugat să vorbiască la înmormântarea amicului său, cu care ajunsese rival la sfârșitul vieții: „De ce aș face lui Maiorescu o politeță, pe care el nu poate să mi-o întoarcă”¹.

Însă, întorcându-ne de unde am plecat, Maiorescu nu e un critic apărut peste fenomenele vremii: el se încadrează într'un complex de împrejurări, care, oricum ar fi, au dat naștere unei societăți literare. În timp, e și el legat de o societate. Aceasta, deși manifestă în parte ideile lui Maiorescu, vom vedea că, adună instinctiv pe unii ca și pe alții, — mai mult sau mai puțin critici, mai mari sau mai mici, — într'o comuniune de sentimente, de atitudini voluntare sau involuntare, în fața înnoirilor burgheze. Astfel, că dela Maiorescu și până la pudicul Naum, se găsește aceeași linie reacționară tipic junimistă. Fixată deci în momentul ei existențial, (înțelegând prin acest moment timpul când societatea era în floare) Junimea n'a fost numai Titu Maiorescu, Sufletul ei comunicativ și spiritual, trecând în zbor dela discuția serioasă, filosofică sau științifică, la *glumele lui Creangă* de pe ulița mare sau ulița mică; dela glaciala critică a lui Maiorescu la verva spumoasă a lui Vasile Pogor, însoțită totodată de aruncările cu perne; dela timbrul gros a lui P. P. Carp, la „Duduca dela Vaslui”, care înlocuia deseori cu succes, critica lui Maiorescu (Tata nebunilor), trebuie căutat în altă parte decât în persoana marelui critic. G. Ibrăileanu, într'un articol din *Scrittori Români și Streini, La jubileul d-lui Iacob Negruzzi*², înclină a vedea în acesta sufletul Junimii, „inima” cum îi spunea el. Fără a contesta dreptul acesta acordat de criticul ieșan lui Iacob Negruzzi, sufletul Junimii a fost Vasile Pogor.

3. Uitarea lui Pogor s'ar mai putea compara cu originea

1. E. Lovinescu, *Titu Maiorescu*, vol. I, Editura F. R. pag. 37.

2. Editura „Viața Românească”, Iași, 1936, pag. 105—114.

Junimii, care ca orice origine își pierde conturul în noaptea timpurilor. O lespede greoaie peste figura lui, au așternut însăși cercurile junimiste; ele n'au pomenit serios de V. Pogor în nicio ocazie, astfel că reabilitarea lui sau simpla amintire a trebuit să vie dela alții. Câțiva diletanți au încercat unele schițe biografice, marginale de altfel, fără a adânci personalitatea acestui junimist de marcă.

Încercări mai largi și cuprinzătoare, uneori cu evidente exagerări pentru o reabilitare, am făcut eu însumi în articolele: *Vasile Pogor, schiță biografică*¹, *Vasile Pogor*², *Vasile Pogor*³, *În privința lui Vasile Pogor*⁴.

Motivul acestei uitări pare în parte îndreptățit, dacă ne gândim la activitatea lui critică și literară, limitată la trei prezentări: două ale Budismului și una a lui Buckle (proză), o traducere a lui *Faust* în românește, mai multe traduceri din poezia franceză, dintre care cele mai expresive sunt acele din Baudelaire, *Țigani călători* și *Don Juan în infern*, precum și un număr de zece poezii originale.

Dacă această uitare, s'a datorit activității restrânse, anonime aproape, lea totuși dispare astăzi în fața necesităților istoriei noastre literare. Deși Vasile Pogor n'a scris nimic prin care ar fi putut deveni un *spiritus rector* ca Maiorescu, în cadrul Junimii el poate rivaliza cu acesta, în ceea ce privește contribuția lui pentru propășirea societății. În cercetarea unor fenomene sociale, politice, culturale, dar mai ales a unei societăți ca Junimea, se discută nu numai exponenții care au exprimat în scris problemele frământate. Interesează deopotrivă și indivizii care au contribuit la limpezirea acestor probleme, dar al căror talent și putință de exprimare au fost depășite de ceilalți. Știm că istoria literară are capitole speciale și pentru astfel de oameni; ea nu-i îndeapărtează, fiindcă adesea prin rolul jucat de ei ușurează explicarea lucrurilor și a evenimentelor. În viața Junimii mărginită la epoca de înflorire, nu în ceea ce a devenit ea mai târziu pentru ochii noștri, e tot atât de important alături de Maiorescu și Vasile Pogor. Adeseori, spre surprinderea lui Panu

1. *Adevărul literar și artistic*, nr. 911, 22 Mai 1938.

2. *Arhiva*, anul XLVI, 1939, nr. 1—2.

3. *Chemarea*, 2 Decembrie 1938.

4. *Idem*, anul IV, nr. 362.

și Negruzzi din *Amintiri*, lua aceleași atitudini, uneori chiar precedând confirmările lui Maiorescu de mai târziu.

Boem și în mare parte de tenacitate inegală, înclinat spre o vervă și un fel umoristic de a cerceta problemele și a spune fățiș lucrurile, Pogor pare în această privință superior lui Maiorescu (amintim încăodată că ne referim numai la ceea ce exista în cercul Junimii, nu la ceea ce a devenit Pogor în raport cu Maiorescu pentru posteritate). Adesea, prin explicațiile lui spontane, de o clar văzătoare pătrundere, nu putea să producă decât uimire unui Iacob Negruzzi, a cărut activitate în Junimea se reduce, după părerea d-lui Eugen Lovinescu, la un simplu „regisorat“, precum și admirație unui G. Panu. Dar însuși Titu Maiorescu era intrigat, ori de câte ori ridica o problemă de filosofie, de faptul că unul dintre puținii care înțelegeau tema, era Vasile Pogor. Avea în afară de o pregătire solidă a problemelor (junimiștii îl porecliseră *biblioteca contemporană*, fiindcă citea orice noutate apărută în bibliotecile parisiene) o predispoziție estetică. Panu subliniază că în privința aceasta era superior lui Maiorescu. Mai mult estet și mai puțin critic, totuși această vecinătate a produs un dezechilibru în psihologia lui cu totul originală. El citea orice carte, începând dela pornografiile lui Oxenstieren până la romanele lui Balzac, care printre contemporanii români își găseau prea puțini lectori; se arată entusiasmat pentru fiecare noutate, uitând pe cele învechite, ca și cum aceasta ar fi fost o necesitate temperamentală.

Senin în mare parte, dar de o seninătate diferită de cea a lui Maiorescu, Pogor pornește dela clasicismul lui Homer, Horațiu, Virgiliu (din care a făcut și traduceri). Fără îndoială că gustul pentru clasicism îl avusese mulți dela Junimea în afară de el și Maiorescu, care îndrumase publicul spre o literatură clasică. Va fi fost acest gust pentru clasicism provenit și dintr'o tendință comună junimiștilor, dar el își are probabil și o rădăcină ereditară. Tatăl lui Vasile Pogor, vom vedea că e un clasic prin excelență; satirele sale sufăr o vădită influență a lui Boileau. Însă fiul pe cât era de clasic pe atât era de modern, fiindcă lectura unui scriitor nu este întotdeauna apropiată structurii sale sufletești. Dar tocmai în această dislocare romantică a spiritului, în modul de a citi cărțile, ca și în cel

de a vedea problemele, există un raport de strânsă corelație. Astfel dela preromantismul lui Chateaubriand sau filosofia lui Schopenhauer trece lesne la organicismul și evoluționismul lui Bouckle. Il pasionase într'un timp creștinismul agrest și pan-teist, dacă ne gândim la Chateaubriand, pentruca altă dată, pozitivismul lui August Comte să facă din el un ateu ireduc-tibil: se credea chiar un liber cugetător, care are misiunea de a înființa o societate de combatere a creștinismului.

Atitudinea se datorește probabil nu numai influenții rațio-naliste franceze, dar probabil și uneia junimiste. Titu Maiorescu, dealtfel ca și Vasile Conta, Iacob Negruzzi, etc. nu erau nici mistici, și nici bisericoși, ca o reacțiune împotriva bărbușismului mistic și religios, care amesteca ideile religioase cu cele politice. Într'un târziu, prin Schopenhauer, îl atrăsese filosofia lui Cakia-Muni, precum și aspirațiile către Nirvana. Vom vedea mai de-parte și alte curiozități însoțite tot de atâtea contradicții apa-rente, care îl frământau pe Pogor. Dar, până atunci, trebuie să concludem că toate se datorau temperamentului său inegal și nedisciplinat, cauza variatelor sale manifestări fiind capriciozi-tatea sau simpla delectare estetică.

4. Am ajuns astfel la o altă latură a studiului și anume: pentru ce Vasile Pogor n'a fost luat de nimeni în serios. Po-vestindu-se despre el diferite anecdote, unele autentice altele atribuite lui, numai pentru o circulație de prestigiu, Pogor a fost dăruit de posteritate cu epitete mai grave decât acelea pe care i le dăduse junimiștii, de *vesel voltairian* și *enfant terrible*. Evident că, pe măsură ce timpul trecea, noțiunile acestea, pier-zându-și sensul primar, au ajuns dela un anecdotism circulatoriu la un Pogor denaturat, definit ca „preot al zeflemelelor“, mai precis la un soi de măscăriciu autohton aruncat în mijlocul unei societăți de oameni serioși, enciclopedici în critica culturii. Ca atare, el nu putea fi preocupat de discutarea anumitor probleme care au frământat Junimea mai bine de un sfert de veac. Ast-fel dintr'o supralicitare de epitete, s'a ajuns la o confuzie de valoare. Căci în fond, junimistul era un om foarte serios, poate tot atât de serios ca și Caragiale. Prin urmare Pogor, care în multe privințe seamănă cu Alfred Jarry. căutând să hărțuiască

și să epateze spiritul burghez, trebuie privit sub o latură mai profundă, decât cea superficială de până acum. E invederat că Vasile Pogor a glumit, dar gluma lui nu e din acelea fără sens. Intre gluma lui Creangă făcută numai pentru desfătarea cititorului, fără niciun reziduu personal de patimă și gluma lui Caragiale răutăcioasă în fond și uneori de o ironie dureroasă, gluma lui Pogor are un alt sens, cuprinzând și elementele uneia și a celeilalte. Pogor era un pasionat al glumei, afirmând chiar că anecdota trebuie să primeze în Junimea. Dar glumele sale porneau dintr'o constatare ca epigramele, fără de a fi însă răutăcioase. Gluma lui cu dublu sens ar putea fi comparată cu o poezie gnostică, moralizatoare și totodată împăciuitoare. Astfel el a glumit pe seama burgheziei, uneori cu un umor rabelesian, atacând-o mai mult în latura estetică. Esența glumii sale consta în ridiculizarea acestei burghezii. Și de aceea el prezenta istoriei literare o pagină cu totul inedită.

5. Pogor avea ochii mici, sfredelitori și pieziși ca doi ochi tătarăști, înfiți într'o față rotundă, căreia îi lipseau numai muștile pleoștite pentru a-i da o expresie crâncenă. Portretul lui atârnat în sala Primăriei din Iași, răsare ca un chip iabraș de han tătarăsc printre ceilalți primari. O astfel de figură, pe lângă cea glacială a lui Maiorescu, fără îndoială că nu putea produce decât spaimă nouilor veniți, ca și celor mai vechi, impresionați de fioroșenia aparentă a hanului subț care în realitate se ascundea un autentic boem depe malul Bahluiului.

6. Deși cu o înclinare evidentă spre glumă, care nu însemna superficialitate de gândire și nici deficiență psihologică, acestui junimist i-a lipsit totuși ceva : poate talentul, poate organizarea și încrederea în forțele proprii, pentru a rămânea „altfel" posterității. Dacă el ar fi scris tot ceea ce de pildă a vorbit în Junimea,—și a vorbit just, deși câteodată paradoxal pentru contemporanii săi, ca un alt Swift sau Bernard Schaw,—literatura estetică s'ar fi îmbogățit poate cu câteva pagini peste care nu s'ar fi putut trece cu ușurință.

Dacă ne oprim la rolul pe care l-a jucat în Junimea, observăm că Pogor are o deosebită importanță în structura acestei

societăți. Imprimându-i spiritul voltairian, mualit și anti-burghez, el a făcut-o să poarte ca un sigiliu concepția sufletului său.

Fără exagerări, înlăturând lespedeza uitării, nădăjduim să împlinim, alături de actul reabilitării, și un gol, aducând o contribuție istoriei literare, care e datorare să judece nu numai individualitățile realizate, ci și pe acelea, a căror activitate a dat naștere unor fenomene literare, dar a căror forță creatoare s'a pierdut în pulberea creațiunilor verbale.

7. Revenind la o maximă a lui Pogor, dealtfel singura lui maximă, că „nu este om mai deșărt decât cel plin de sine însuși”, o privim ca cea mai bună definiție opozabilă lui. Lipsit de aroganță, de vanitate literară sau măcar de orgoliul aristocratic pe care s'ar fi putut bizui, Vasile Pogor a trăit ca un sacerdot al spiritului, împins uneori până la ascetism. Astfel, dacă lucrarea de față e încheată din note și informații personale, dacă uneori e mai apologetică, țin să lămuresc dela început că ea nu se întemeiază pe nicio însemnare de a lui Vasile Pogor, pe nicio confirmare sau mărturisire personală, socotite de dânsul drept niște deșertăciuni.

Dar sufletul care s'a topit în ședințele Junimii ca într'o carte, lipsit de orice îngânfare sau prețuire de sine, sceptic ca și al tatălui său Vasile Pogor, merită o reconstituire monografică, care, dacă nu-și va fi ajuns scopul, are cel puțin mângâierea de a se fi străduit către o nobilă țință.

II

VASILE POGOR-TATĂL

1. Elogiul din „*Foaie pentru minte, inimă și literatură*”. — 2. Originea și ascensiunea lui Vasile Pogor. — 3. Activitatea literară: o prefață cu observații critice la traducerea Henriadei. — 4. Conspirația din anul 1839. — 5. Neam vine și neam trece. — 6. O satiră veche.

1. Despre tatăl junimistului Pogor, care a fost un fin literat, avem prea puține însemnări. El a rămas departe de obiceiul genealogilor, datorită cărora ne-au parvenit atâtea date interesante asupra unor familii boierești din prima jumătate a

sec. XIX-lea; aceeași indiferență față de trecutul familial a avut-o și fiul. Nu-i vorbă, că Vasile Pogor era cam „leneș“, trăsătură prin care se deosebea de tatăl său. Dar nici bătrânul, deși mai activ în publicistică, n'a fost mai silitor în privința memoriilor, nelăsându-ne nici un fel de relatare asupra vieții sau a originilor sale.

Se prea poate însă ca, odată cu biblioteca lui Vasile Pogor, să se fi împrăștiat și pergamentele genealogice.

Bătrânul Pogor era o figură literară în mare parte cunoscută după 1830, care, dacă nu era de talia lui Konaki, Eliade, C. Negruzzi sau Gh. Bariț, era totuși cineva, de vreme ce un anonim adresa prin *Foaie pentru minte, inimă și literatură*¹ o poezie omagială, întovărașită de următoarea scrisoare adresată redacției:

„Domnule Redactor!

„Eșind la lumină *Enriada* tradusă și tipărită de d. Spatar Vasilie Pogor ale căruia și cunoștință și indelelniciri în literatura românească să cunosc din numeroasele sale compuneri, din carele parte au eșit la lumină prin stampă, parte stau în manuscrise, pentru a se încunoaște publicului asemenea literale zestruri ale genului Românesc, rog bine voește a publica prin *Foaia literară* epistola aceasta și alăturată în versuri către Dumnealui autorul“.

Totuși, ne-au parvenit suficiente însemnări, pentru a putea reconstitui în mare parte figura bătrânului literat; vor mai rămănea unele lucruri de amănunt, dar care nu se încadrează în roștul monografiei de față.

Amintim că în privința lui, cele mai multe date le găsim în *Arhondologia Moldovei*² a Paharnicului C. Sion. Dacă în unele cazuri informațiile despre boieri sunt falsificate din antipatia vădită a autorului, totuși origina Pogorilor, pare să fie consemnată cu oarecare obiectivitate. Sunt acolo o seamă de detalii privitoare la inteligența Pogorilor, datorită căreia au putut să-și creeze o situație onorabilă. Ura pe care o are Sion pentru gre-

1. Nr. 4, Duminică 22 Ianuarie, 1839.

2. *Buciumul Român*, Iași 1892.

coteii și mojicii ajunși boieri e mai îndulcită când vorbește de bătrânul Pogor.

El se trăgea dintr'o familie de răzăși moldoveni originari din Pogorăștii Iașului. Astăzi, satul situat pe malul stâng al Jijiei, a trecut în ținutul Botoșanilor. Aflăm deci în prima jumătate a veacului trecut printre protipendada de sânge grecesc, penetrația unei familii de răzăși practică și capabilă. Ascendența ei se datorește de sigur muncii și abilității, dar mai ales protecției vistiernicului Alecu Balș, în a cărui casă parvine să se introducă fratele mai mare Tudurache Pogor, pe care nu târziu, Alecu Balș îl face logofăt.

Fără îndoială, că Tudurache ajuns stăpân pe o avere respectabilă, l-a adus lângă el pe frate-său, Vasile. Dovedindu-se și el a fi harnic și priceput, boierul Balș îi trece pe amândoi în jurul anului 1806 printre diecii de visterie, deși Vasile sosise de curând în casa vistiernicului.

O întâmplare neprevăzută, dar favorabilă ascensiunii lui Vasile Pogor în mare măsură, survine cu șapte ani mai târziu: anume, moare Tudurache, iar averea lui cât și încrederea lui Balș trec asupra fratelui mai mic. Astfel legătura dintre vistiernic și Pogor devine și mai strânsă. Prin situația sa, Vasile Pogor a venit în contact cu lume cultă și și-a dezvoltat gustul de citit. Avea preferințe în deosebi, pentru literatura franceză. Voltaire e unul dintre primii scriitori cu care el a venit în contact. Literații vremii, ca I. Heliade Rădulescu, C. Negruzzi, Grigore Alexandrescu, etc., se ocupau de Voltaire în lecturi și traduceri. Vasile Pogor, dominat și el de gustul contemporan, simțea datorită structurii sufletești o înclinare personală pentru acest scriitor. Ironie prin temperament, cultura franceză n'a făcut decât să-i ascută această ironie. Fiul, la rândul său, moștenește întru totul acest spirit voltairian, căruia i-a dat însă o tinctură proprie.

Dar, deși bătrânul e un poet, în anumite momente el afirmă totodată un temperament lucrativ. Astfel nu refuză pe Balș, care îl trimite în 1816 în Basarabia pentru niște interese personale, mai probabil pentru administrarea unor moșii. În Basarabia, spune Paharnicul Sion, stă până pe la 1823, adică 7 ani încheiași. Intre timp, devine boier plin. *Indicele* dela Do-

*cumente Hurmuzaki*¹, atestă pe un Pogor ca boier moldovean încă din 1821. Deci nu poate fi vorba decât de Vasile Pogor, tatăl junimistului, deoarece Tudurache era mort din 1813.

Odată intrat în rangul boierimii, el se căsătorește în Basarabia cu Zoița Cerkez, nepoata de fiu a clucerului Neculai Cerkez. „Pe care au furat-o dela moșul ei, spatariul Vasile Coroiu, când se afla în bejenie dus în Basarabia, și fiindcă ea avea zăstre bună, acum prinsăse calicul avere“, — spune Paharnicul Sion cu bine cunoscuta-i vervă veninoasă. Fără îndoială că la romantica răpire a contribuit afară de frumusețea femeii, — averea și tendința de a se înrudi cu familiile boierești. Un răzăș ridicat de jos dar cu spirit practic, știe ce înseamnă o căsătorie bogată și încărcată cu ranguri înalte; e un procedeu dealtfel întrebuițat de mai toți parveniții din epoca aceasta, de a se ridica prin alianțe cu familiile mai nobile. Zoe avea de pildă, frate pe spatarul „Costachi Cerkez chioru“, dela Huși, „fecior unui alt cluceriu Neculai Cerkez, ce au avut casă acolo unde Pogor au făcut palatul său. Aceștia sunt iarăși de mult ridicați la boierie și au fost bine înstăriți“². Tot de pe nevastă-sa se înrudea cu un alt boier, Ștefan Caracaș din ținutul Vasluiului. Vrasăzică în mare parte își ajunsese scopul, — și harnic cum era, intră în legătură cu un grec Costea Polieni, luând moșii în arendă (posesie, cum spune Sion); iar pe deasupra mai fiind și un om răzbătător ajunge în curând proprietar de moșii întinse. „Și cu Polieni multă vreme având tovărășie mai mult de 20 ani, și fiind și *scriitoriu bun* (sublinierea e a noastră) și cruciöcariu, învățat din Basarabia, mai toate mănăstirile îl avea de avocat, îi plătea bine, și-i ave date o moșie-două ef-tine în posesie“.

Mihai Vodă Sturza îi apreciază calitățile de om inteligent și cu experiență, luându-l în mai multe rânduri la logofeția drep-tății, pentru ca în urmă să-l numească comis.

3. În vremea aceasta scoate în tipografia lui Heliade, *Hen-riada* lui Voltaire. Va fi lucrat de mult la dânsa, de vreme ce vorbește despre această „obișnuită apucătură“, și că mulți îl sfă-

1. Vol. X, București 1862, pg. 682.

2. Pag. 414—415.

tuiră că nu va fi decât „prinsoare pentru rădere și ciudă”. Iar lui Costachi Conachi îi dedică o scrisoare în versuri, purtând copioasa adresă: „Domnului Domn Marele Logofăt Kostaki Konaki”, drept mulțumire pentru că logofătul îl îndemnase să facă traducerea Henriadei:

„Când logofătul Konaki luminat cu-n vățătură
Și râvnitoriu foarte mare di-a limbii politură,
Scrittor înalt la proză, și vestit la viersuire,
Înzestrat cu bunătate pe cât este cu simțire,
Aflând de a mea sfială imi dădu îmbărbătare
Să m'apuc cu dinadinsul spri-a sfârși a mea lucrare.

Sfiala lui Pogor e îndreptățită prin aceea că el privește lucrurile critic, după cum reese din această prefață. Deși în traducerea sa el nu vede o transpunere reușită, totuși nu pierde nădejdea că ea va servi de îndemn pentru altele mai bune. Traducătorul se aseamănă cu un copil care la început scâncește numai, fără de a se face înțeles de oamenii în toată firea. El speră că exemplul va da roade, pășind spre perfecționare:

„Și ca cei cu mari talenturi cetind a mea încurcare
Vor lua condeiu în mână, spre obșteasca luminare,
Și făcându-o mai bună, vor dovedi că se poate
Să se scrie românește a lui Volter frumuseți toate”¹

Iar mai departe optimist, dar totodată plin de ironie:

„Că nu atât de cuvinte limba ne iaste lipsită
Cât de minți, care să știe, dintr'acea păraginită,
Lucrându-o, să o facă grădină înfrumusețată
Ca cei ci-o voesc scoasă s'o vază imbelșugată”

Se socoate pe sine numai ca un simplu îndrumător, care încearcă să răscolească prin aceste exemple pe contemporanii mai talentați:

Incât fala sem rămăe macar cea de stăruitoriu
Dacă firea nu voiră a mă naște scrittoriu,
Dar și-aceasta dobândire spri-a o putea câștiga
Subt a voastră² apărare trebue a m-arăta!

Supus și ascultătoriu
Comis Vasile Pogor

1. București. În tipografia lui Eliad, 1838.

2. E vorba de Conachi.

O astfel de conștiință despre valoarea operii, ca și despre cea personală, fără îndoială că e de o modestie exagerată. Prefețele acestea, care în mare parte nu sunt decât niște îndemnuri culturale, sunt nu numai pe gustul vremii, ci conțin și izvoare prețioase despre raporturile lui Vasile Pogor cu scriitorii și în deosebi cu Conachi, care după ce-l îndemnase să traducă pe Voltaire, i-a găsit și un tipograf.

4. Deși în timpul Regulamentului Organic fusese director la logofeția dreptății, Vasile Pogor participă în 1839 la o conspirație¹. În județul Roman, la Văleni, poliția lui Mihaiu Sturza arestează pe un oarecare Leonte Radu, socotit a fi capul rebeliunii. El se făcuse vinovat prin faptul că întocmise un plan de revoluție și întreținea relații cu boieri ca Ștefanache Catargiu, Iorgu și Costachi Sturza, etc. Conspirația se rezuma la un manifest împotriva Regulamentului Organic, prin care se cerea: 1) înlocuirea Protectoratului prin garanția Angliei, Franței, Austriei și Rusiei; 2) reducerea suveranității turcești la o putere nominală și exterioară; 3) Muntenia, Moldova și Serbia să formeze o confederație similară cu cea a Germaniei; 4) înființarea unui consiliu de stat, senat, etc. Autorul proiectului care cuprindea și alte lucruri interesante, se presupune că ar fi fost Lupu Balș.

Vasile Pogor, deși boierit și chemat la treburile logofeției dreptății de Sturza, fiind însă om de casă al Balșilor, și simțindu-se atras de principiile revoluției franceze, ia parte la conspirație alături de beizadelele Iorgu, Costachi Miclescu, Costache Negruzzi, etc. Miclescu e chiar unul dintre prietenii bătrânului Pogor, căci mai târziu amândoi își vor trimite copiii la studii în Franța. Acțiunea conspiratorilor este apoi iertată de însuși Domnul.

5. În acelaș an, Pogor publică în *Foata* lui Bariț, satira: *Neamu vine, neamu trece*, al cărei substrat vizibil, pare a fi în afară de unele nemulțumiri personale ura împotriva Domnitorului și a celor care-l înconjoară. Tema e învăluită într'o filosofie u-

1. Documente Hurmuzaki, vol. X, pag. LXXXI.

2. Foaie pentru minte, inimă și literatură, nr. 25, 18 Iunie 1839.

șoară asupra nimicniciei omenești. Tonul cu care începe această satiră amintește de *Viața lumii*:

„Neam vine și neam trece, iar pământul în veci stă,
Din visul zădărniciii aceasta mă deșteptă,
Muritoriu ce iaste omul, toți o știu și o simțesc,
Dar puțini la adevărul vremelniciii gândesc.
Iubirea acea de sine, ce în lume mișcă tot
Din cuvântătoriu îl face dobitoc pe om netot“.

Odată intrat în subiect, el înmulțește și apostrofele care devin din ce în ce mai transparente la adresa lui Sturza. Orgoliul, dar mai ales egoismul laș, jefuirea și schingiuirea poporului sunt înspăimântătoare. Descrierea lor se revarsă în torrentele pătimașe a 125 de versuri; iar fiorul poetic străbate cu atât mai mult această satirizare, cu cât ura scriitorului e cuprinsă în perioade și comparații de soiul acestora:

„Că o vând la ori și cine va voi a o prăda,
Obezile ca s-o lege ieu să prăvesc a le da
Pre fiii săi cei durelnici prin vânzare să-i zăresc,
Pe locuitorii pacinici, care sânt și ai mei frați,
Cruzimei spre sfășuire căci privesc de mine dați,
Norodul în pălmire prin a mea faptă adus
Și în jugul nedreptății de mine pus
A sale oftări și lacrimi, gemătul întristătoriu,
Să-mi fie din necinstire un organ veselitoriu.
Tot să răstorna pentru mine, tot să sfărăm și să zdrobesc
Tot focului mistuire și sminteli să jărfesc,
Și prin așa sângerate și încumplite urmări
Scara cătră înălțime să-mi zidesc din sfărâmări“.

Mihalache Sturza apare ca un om lacom, năpraznic și hrăpăreț, înfățișat ca un om fără conștiință care „stoarce până și lacrima poporului“. Evident că imagina e sugestivă: suferința lui Pogor merge spre o revoltă socială, dar care totuși nu pune'n umbră patima personală. Având astfel de păreri despre Domnitor, nu ne surprinde să-l vedem participând la o răsturnare de regim.

Neamu vine, neamu trece a făcut o profundă impresie asupra contemporanilor prin violența imprecățiilor sale. I. A. Vaillant de pildă, în *La Roumanie*, care apare curând după satiră (1844), face următoarele constatări: „Pogor, traducteur de la Henriade, dont la piece *les Nations vlenent, les nations*

passent, est une nouvelle preuve de mes vérités sur les Phanariotes et le témoignage élatant de la justesse des plaintes de Paris Mumulëno. Je n'en citerai que ce passage et ce passage suffira: „Les nations viennent, les natios passent, mais la terre est toujours debout“¹.

Trecând peste substratul evenimentelor contemporane, poezia se remarcă printr'o energie remarcabilă; *Glossa* lui Eminescu, fără îndoială, că prin acel „ce e val ca valul trece“, amintește de această nimicnicie care a preocupat îndeosebi pe Moldoveni. Că nimic nu e stabil în lumea aceasta, o știm cu toții, dar autorul pune în legătură vremelnicia omenească cu îngâmfarea și neomenia voevodului iubitor de arginți și dominație.

În concluzie, el în loc să-și plece urechea spre suferințele poporului, caută cu o nechibzuință nejustificabilă să le agraveze.

6. Vaillant amintește că sus menționata satiră e o nouă probă a adevărurilor sale împotriva fanarioților. Dar ironizarea bătrânului Pogor e mai pronunțată în „O satiră veche“, unde boierimea evghenistă, în mare parte de origine fanariotă, e biciuită fără cruțare. Poezia a fost publicată în „Convorbiri literare“², întovărașită de următoarea notiță introductivă:

1. Cette vérité me réveille de mes songes de vanité. L'homme est mortel, tout le monde le sait et je le sens; mais il en est peu qui y pensent. L'amour de soi qui meut tout dans le monde, fait de l'homme intelligent une bête brute; l'arrache à la vérité dans ses filets perfides, et l'entraîne par les cheveux dans un abîme où il se perd. J'ambitionne d'être le premier dans mon pays. Je veux le préparer à ma postérité. Comment faire? Comment y parvenir? Pour en venir à fouler les degrés, il me faut être riche, pour amasser des richesses, il me faut être spoliateur, cruel, impitoyable, barbare, perfide, sanguinaire. Mais il n'y a pas que moi de riche; il me faut donc appauvrir ceux qui le sont, écraser mes égaux et me ménager des droits à vie. Familles et peuples, je dois tout flétrir afin que ma postérité n'ait à glorifier que mon nom. Je renoncerais à mon âme; je fermerai l'oreille aux cris de ma conscience; plus d'amis! Tout homme doit m'être étranger et je dois contempler avec délice l'écume de sang qui s'échappe de la bouche du moribond que ma main a frappé, impossible, je verrai la veuve et les orphelins en habits de deuil se morfondre à ma porte; les affamés mes suppliants, réduits à ramasser les miettes de ma table, sans s'embarrasser de s'avoir s'ils ont ou s'ils n'ont eu, et sans rougir de mes violences qui leur ont arraché—leurs biens“.

Notița desigur interesantă pentru istoria literară se găsește la paginile 208—209, ale lucrării lui Vaillant.

2. Anul V, nr. 8, 1871.

„D. V. Pogor ne-a comunicat mai multe poezii găsite între hârtiile răposatului seu părinte care după formă ne face să presupunem că autorul este însuși bătrânul Vasile Pogor, părintele reposatu al amicului și colaboratorului nostru. Bătrânul Pogor era foarte cunoscutu în timpul său ca autoru a mai multe satire, din care una asupra Domnului Mihaiu Sturza („Neamu vine și neam trece“, etc.) publicată în „Foaea pentru minte, inimă și literatură“ a d-lui Barițiu și altele, precum și a unei traduceri foarte citite odinioară a Henriadei lui Voltaire. În numărul de astăzi publicăm o satiră care are de obiect Eughenismul din vremurile sale și care desigur are merite literare“.

Această satiră nu e atât de interesantă prin fiorul poetic, cât mai ales prin atitudinea ei politică. Democrat convins, încorporat deja din 1839 revoluției lui Leonte Radu, Pogor nu face altceva decât să continue mișcarea Cărbunarilor din 1822. Autorul e împotriva eugheniștilor care împreună cu Grecii au spoliat poporul român. Iar dacă Moldova e sfărâmată, e numai fiindcă nu există unire între băstinași, ei vrând să fie cu toții conducători:

„Dar sdrobirea sa aceasta n'a să-i vie despre stânci
Nici din viforele mării cei amară și adânci,
Ci numai din neunirea celor ce o cărmuesc
Care 'n locu să o păzească, ședu în ea și se sfădescu“.

Poezia e mai mult un program politic. E un pamflet rimat inferior satirei „Neamu vine, neamu trece“ — sugerând o serie de soluții și idei înnoitoare. Autorul crede, de pildă, că pentru a fi mare om politic, poet sau mai ales pretendent la domnie, nu e nevoie numai decât de a fi de viță nobilă, de rang mare boieresc; ba dimpotrivă se întâmplă adeseori ca tocmai aceștia să fie trântorii și distrugătorii națiunilor:

„Pitt, Richelieu și Orlov, nu toți din nobili ești,
Au fost însă 'n a lor veacuri mari politici, iscusiți;
Huniat, Condé, Suvorof, n'au fost fii de generali
Dar au stătut ei în lume din cei vestiți mareșali.
Omer, Virgil, Tasso, Milton, n'au fost născuți din poeți.
Ea ei sunt părinți de stihuri, oameni vestiți și isteți“.

Spatarul Pogor nu va fi auzit numai de numele acestor oameni; având o cultură solidă precum și în deaproape o cu-

noaștere a ideologiei revoluției franceze, era firesc să vorbească într'un astfel de limbaj puțin comun vremii. Iar dacă punctele esențiale ale încercării lui Leonte Radu s'ar fi pierdut, ne-ar fi rămas totuși aceste versuri programatice din „O satiră veche”:

„Drept cuvântare cere, unul să fie cărmaciul
Ear din ceilalți ori-care dreptu în slujbă și ghibaciul
Intr'un stupu numai o ma(t)că-i ear celelalte 'su albini
De aceea și de miere stupii sunt bogați și plini.
Pe trântori toți ei omoară, că sunt mulți și de prisosu
Și pe urdiniș afară îi svârlu sugrumați frumosu
Trebuie și în Moldova numai un stăpânitoriu
Supus pravilei, și singuru în țară rândultoriu.
Ear dela dânsul în urmă, d'opotrivă ceilalți
Toți inșii societății să se socotească frați,
Și fără părerii zadarnici, porecliri fără ființi,
Ce cu semnul învechirii inzestrate, tămpescu minți
Intr'o unire cu toții, după firesci vrednicii,
Patriei lor să slujească la a ei nevolnicii”, etc.

Satira cuprinde idei mai evolute decât cele ale cărbunarilor din 1822. Vasile Pogor vorbește de o egalitate a tuturor sub domnia unuia singur; amintește apoi despre o unire pentru lupta deopotrivă contra „trântorilor”. „Ca și proiectul din 1822, ideile conjurației din 1839 sunt, deci, tot o replică a ideilor revoluției franceze trecute prin temperamentul moldovenesc și prin interesele de clasă ale micii boierimi; egalitatea tuturor devenise egalitatea câtorva”¹. Vasile Pogor, atacând clasa boierilor mari, lasă a înțelege că și cei mai mici sunt în stare a conduce o țară. Totuși ca lucrurile să nu pară spuse transparent, merge spre o egalizare a tuturor claselor. În concluzie, el nu e numai un simplu participant în conjurația lui Leonte Radu, ci e și scriitorul tipic al acestei mișcări revoluționare, care nu putea rămâne rece în fața frământărilor moldovene.

7. Ajuns boier de categoria II-a, datorită unei dârzenii și inteligențe neobișnuite, bătrânul Pogor, prin conspirație, prin scris, înfățișat prin tot ce i-a stat în putință și-a ajuns în mare parte țelul. Fiind deprins cu harța vieții, și cu duelările satirii,

1. Eugen Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, vol. I, pg. 75, Editura Ancora.

în perpetuă încercare de a se smulge de sub sentimentalismul exasperant al epocii, Vasile Pogor bătrânul, închide ochii pentru a fi urmat cu mult mai târziu de soția lui Zoe (1876) îngropată la Mîsești, lăsând fiului său afară de latifundii și principii voltairiene, aceste versuri din *Neamu vine, neamu trece*, drept propriu necrolog:

„Dovedesc prin documenturi că di-a dreptul mă pogor
Tot prin spiță bărbătească din Vasile Pogor;
Când desbrăcat de simțire și în stihii desfăcut
Nu voiu auzi din aer nici nu voiu simți din lut,
„Când focul ce zădărește patimile sufletești
Și apoi care dă vlagă vânzătoarei cei trupești
Întoarse la alor vecinic și imbelșugat isvor,
Nu vor mai lucra în trupul pomenitului Pogor“¹.

VASILE POGOR-FIUL, STUDII, CULTURA

III

1. Lipsa de însemnări biografice. — 2. Copilăria lui Pogor. — 3. Capacitatea de muncă. — 4. „Pastel de Marchiză“. — 5. Reminiscențe. — 6. Opera și autori preferați. — 7. Mărturii despre lectura lui. — 8. Epilogul tinereții.

1. Nici dela fiu nu găsim însemnări biografice sau relații asupra familiei; ele ar putea să ne lămurească în unele privințe (mediul de familie, educație, frați, surori, etc.). Totuși se poate presupune că au existat oarecare note, dar care, din împrejurări necunoscute, s'au pierdut. O ladă cu lucruri diferite, hârtoage, manuscrise, etc., despre a cărei urmă se dăduse într'un timp, dar care se rătăcise iarăși, ajunsese în mâinile lui Th. Pogor și mai târziu în proprietatea unei persoane incapabile de a pricepe valoarea lucrurilor din ea. Același drum l-a urmat și biblioteca lui Pogor; trecută din informațiile pe care le-am primit prin casele doamnei Matei, a doua soție a lui Th. Pogor (nepotul lui Vasile Pogor), parte s'a împrăștiat, iar parte din cărțile bibliotecii au ajuns în mâinile unui judecător Oanea, împușcat din imprudență, la o vânătoare².

Se pare însă că s'ar afla în păstrarea d-lui Bubi Panopol,

1. *Curierul de Iassi*, anul IX, 4876, nr. 102, Vineri 17 Sept.

2. V. I. Cataramă, art. cit., *Chemarea*, anul IV, nr. 362.

un caet, care în afară de transcrierea unor poezii din Vasile Alecsandri (se ştie ce mare preferinţă avea junimistul pentru autorul pastelurilor), şi a câtorva din poeziile sale originale, cuprinde diferite însemnări referitoare la lectura variată a junimistului Vasile Pogor. În el se poate vedea diversitatea unui gust, începând dela poezie, roman, lecturi de voiajuri, studii filosofice, istorice, etc., şi sfârşind cu tratate speciale de botanică şi grădinărie ¹. Lectorul acestui caet nu indică însă ce anume autori erau notaţi, pentru a ne putea da seamă în ce parte mergeau înclinaţiile lui Pogor.

Adunate acum toate la un loc, lada cu manuscrise, biblioteca, caetul, unele din ele pierdute pentru totdeauna, nu ne rămâne altă posibilitate de investigaţie, decât *Amintirile* lui Panu şi Negruzzi, precum şi câteva ştiri ocazionale, suficiente însă pentru a surprinde portretul şi fizionomia literară a unuia din citorii Junimei.

2. Pe lângă un frate al său, întâlnit într'un memoriu prin care se cerea deschiderea stagiunii teatrale ², Vasile Pogor se naşte în 1833, 20 August. Menţiunea datei o găsim în „Albumul societăţii Junimea“, înfiinţat în Aprilie 1878, ca şi în necrologul lui, din *Convorbiri literare* ³. Autorul, Iacob Negruzzi nu dă în schimb nicio informaţie despre începuturile şcolare sau despre studiile lui de mai târziu. Totuşi dintr'o notiţă a d-lui C. Gane: „Din trecutul nostru“, subintitulată: „Studenţi români la Paris“, se indică, pare-se, că tânărul Vasile Pogor a trecut prin pensionul Doamnei şi Domnului Malgouverné împreună cu tinerii Miclescu, Porfiriu, Heraclide, Veisa, etc. În toamna anului 1849, la 17 Octombrie, în „o frumoasă zi de toamnă“ cum ne spune d. Gane, tânărul nostru pleca la studii însoţit, probabil de aceiaşi colegi de pension, în timp ce Veisa schiţa plecarea zgomotoasă.

Dar e cu putinţă, ca până la această dată, micul Vasile să fi început în casă primele exerciţii de citire şi scris în limba

1. C. Săteanu, *Adevărul literar şi artistic*, anul XIX, nr. 915, 1938, *Încă ceva despre Vasile Pogor*.

2. Theodor T. Burada, *Istoria Teatrului în Moldova*, vol. II, Tip. Goldner, 1922, pg. 118—120.

3. *Vasile Pogor*, în nr. 2—4 Mai, anul XXX, 1906, pg. 492—495.

română și franceză. O bibliotecă bogată, care chiar dacă nu putea fi încă cercetată, oferea totuși tentații mari, în deosebi pentru literatura franceză. Vom observa mai departe, că în ciuda unei culturi deosebite de a celorlalți junimiști formați în Germania, Vasile Pogor a știut foarte bine să se alăture unei ideologii la care mediul de ambianță și formație se împotriveau.

Dacă Vasile Alecsandri își trecuse bacalaureatul la vârsta de 14 ani, e foarte posibil că și Vasile Pogor trebuie să și-l fi trecut la această vârstă timpurie. Deci cam în jurul vrâstei de 14 ani trebuie să-l socotim plecat la Paris pentru studiile universitare.

3. Odată stabilit în Franța, nu putem preciza asupra căror lucruri s'a fixat mai întâi. Cu o structură sufletească inegală, și în permanentă incursiune asupra noutăților, el trece în goană dela operele clasice la studiile filosofice, afirmând prin cele dintâi preferințe moștenite dela tatăl. Nu-l lasă rece nici studiile istorice pentru care mai târziu va avea o antipatie nejustificată.

În timpul liber se ocupa în deobște cu pictura; Iacob Negruzzi în necrologul amintit, stăruie cu o notă gravă asupra acestei înclinații. Iar mai târziu vom vedea că, dimpreună cu alții, va deschide în Iași un atelier de pictură. Asupra altor îndeletniciri, ca și asupra lecturii și autorilor preferați, vom reveni în altă parte. Până atunci însă, o altă trăsătură e de remarcat: bătrânul Pogor spirit tenace, răzbătător, călit în lupta vieții, și mai presus de toate realist, a lăsat fiului său, deși străin oricărei discipline sau posibilități de a se fixa asupra unui lucru până la epuizarea completă, un anumit simț de solidă stabilitate și chiar practic.

4. În poezia „Pastel de Marchiză”¹, care nu-i decât o reminiscență din vremea studenției, se vede că tânărul Pogor frecventa muzeele, cercetând trecutul în aceeași măsură ca și arta :

„Depart de-a mea mamă, depart de a mea țară
Pe când în Paris încă m'aflam eu locuind,
Prin vechile muzee primblam adesea oară
Juneța mea născândă, trecutul studiind.

1. *Convorbiri Literare*, anul II, nr. 14, 15 Septembrie 1868.

Al artelor comoare plăceri îmi dau sublime
Și când de admirare simțeam că's obosit,
Eu lângă vre-o figură, pastel șters de vechime,
Ca să găsesc repaos adesea m'am oprit".

Și portretul îi prilejuia anumite reflectări de tinereță, pe care mai târziu, în calitate de junimist, le va înlocui printr'o critică reacționară:

"Uitam a mele visuri, progres, umanitare,
Privind cum la noi astăzi, vai, tot s'a prefăcut
Uram timpul de față, doriām cu înfocare
Să pot fi o minută, în timpul cel trecut".

pentru ca să accentueze mai departe :

"Pe când egalitatea pe nimeni nu stricase
Pe când era nobleță, pe când era popor".

Aprofundând poezia, deși a fost scrisă după cum mărturisește în strofa următoare, cu 10 ani mai târziu dela data acestor primblări, observăm că tânărul dă versurilor sale o nuanță de filosofie ușoară, adumbrită de melancolia trecutului. Urând ca și Eminescu timpul de față, ar vrea să se cufunde într'un trecut văduvit de progres și idei umanitare; evident că, din anularea prezentului, decurge ca o consecință firească și ștergerea egalității care strică pe oameni. Ciudat în aparență, dar limpede în fond, Vasile Pogor, care începuse prin a fi un simpatizant al revoluției franceze, după cum reese din primele conferințe, devine în urmă, junimist. Vlăstar de boier, oftând după distincțiile de altădată dintre nobleță și popor, conservator prin firea lucrurilor, el nu putea decât să ajungă la concepția că progresul e util numai în măsura în care se încadrează în tradiție. Desigur, că noile prefaceri, cu consolidarea unei burghezii ridicate pe ruinele fracțiunii junimiste și agrare, întristau inima descendentului de boier.

5. Reminiscente artistice din vremea studenției găsim și în alte poezii: *Sala de operă, O lacrimă furtivă, După un vals*, etc. Preferința poetului merge evident spre un gen, unde însă n'a depășit faza tatonărilor, a promisiunilor; a rămas din ea doar câteva urme:

„Plângea juna femeie... sub valuri de-armonie
 Ce art(e)a peste sala cu dulce răspândea,
 Plângea, adânc uimită de-a muzicii magie
 Și ochiu-i de durere, în lacrimi se pierdea“
 (Sala de operă)

Sau în *După un vals*:

„Figura ta pierdut a plăcuta vioșală
 Pe-o draperie neagră ce simțul meu înșală
 Apoi ca o statuă, pe-un fond întunecos;
 Ești palidă, frumoasă, încât oricine-ar crede
 Că stai fără de viață și că ochiul său vede
 De Phidias sculptată o stâncă de Paros“.

6. Ca student se oprește în cele din urmă asupra studiilor istorice și juridice; cele din urmă îi vor forma și specialitatea. De va fi scris ceva și în drept, dar care, din împrejurările amintite s'a pierdut, nu se poate ști. Știm însă din ceea ce s'a păstrat, că interesul pentru această ramură se limita la obligațiile funcțiunii sale, deci lipsit de avânt creator. S'ar fi părut în schimb că-l va atrage istoria, dar după prima manifestare, cu o prezentare a *Istoriei civilizațiunii în Englitera*¹, istoricul Pogor amuțise pentru totdeauna.

Nu e deci greșită presupunerea că lui Pogor îi plăcea numai să semnaleze anumite opere și autori, datorită spiritului său de investigație în toate laturile, pentru ca la urmă să renunțe la ele cu aceeași bunăvoință cu care se apucase. Buckle e poate singurul dintre toți istoricii preferat la Junimea. Evoluționismul lui e unul din punctele de plecare ale junimismului; el nu putea să nu placă lui Maiorescu ca și lui Al. Xenopol, lui Eminescu ca și lui Pogor.

Însă copilul teribil al Junimii, după cum n'a fost jurist, n'avea să fie nici istoric, temperamentul lui rezumându-se numai în a citi și informa uneori dintr'un capriciu estetic. El continua astfel o tradiție a vechii boierimi anacreontice, mai mulțumită de a-și șopti versurile și a le auzi cântate la fereastră decât a le scrie. Vasile Pogor s'a limitat mai mult la înmagazinarea cunoștințelor decât la o expunere a lor, mai mult la adunarea roadelor din cărți decât la o inițiativă proprie de a lucra și el pentru alții.

Ana Conta Kernbach², care l-a cunoscut mai îndea-

1. *Convorbiri Literare*, anul I, pag. 80—87, 1867.

2. *Boabe de Mărgean*, Viața Românească, 1922, Iași.

proape observă acest lucru : „Singura lui patimă a fost cititul. Citea tot ce-i cădea în mână. Ziua, noaptea, sănătos, bolnav, Pogor citea“. Astfel, el citea orice carte nouă apărută în editurile pariziene, din care cauză își atrăsese porecla că își schimbă ideile cu ultima noutate. Încă de tânăr își făcuse o pasiune de a citi într'un an *Odiseea*, iar în altul *Ilada*, pasiune pentru clasicism, pe care de altfel o va păstra toată viața. Din Horațiu, Virgiliu face și unele traduceri, nu lipsite de culoare. Dacă ne gândim la tatăl său, înclinația pentru clasicism pare explicabilă, dar ea e puțin concordantă cu temperamentul său tumultuos, divers și modern. Peste dânsul însă plutea o estetică senină ca și asupra lui Caragiale ; preocupările sale deși diferite de lumea clasică, se puteau totuși interfera într'un punct mai îndepărtat ; disciplina și uneori încrederea în sine pe care ți-o dau operele clasice n'au influențat cu nimic pe Pogor ale cărui preferințe mergeau spre o literatură mai apropiată de cea contemporană, cu un accent pronunțat pentru preromantismul lui Shakespeare și Chateaubriand. Cel dintâi îl captivase prin esența unui creștinism al cărui misionar se și credea. Cum însă la Pogor nicio idee nu depășea în durată, apariția alteia mai atrăgătoare, misionarismul său se lasă învins de pozitivismul lui Auguste Comte, devenind peste noapte un ateu convins. De altfel acest pozitivism se pare că s'a împlântat adânc în sufletul său, de vreme ce încearcă să convertească și pe ceilalți junimiști, ale căror idei nu convergase încă spre pozitivism, ca la Maiorescu, Carp, Negruzi, etc.

Plecând de aici, vom observa că nu mai e decât un pas până la Schopenhauer. Cu autorul voinții oarbe se întâmplase ca și cu Buckle, devenind un bun comun al Junimii. Prin Schopenhauer însă se poate ajunge fie la filosofia lui Kant, fie la aceea a contopirii în Nirvana a lui Scakia-Muni. Vasile Pogor ca și ceilalți junimiști n'a pătruns filosofia lui Kant ; în schimb el a aspirat după Nirvana ca și Eminescu. Vorbea de ea ca un budist convins, ajungând la concluzia că e mai interesantă renunțarea indiană decât toată doctrina creștină. Astfel după ce prezintă în public pe Schopenhauer printr'o conferință, *Pesimismul ideal : Schopenhauer*, în care scoate în evidență concepția spațiului și a timpului ca plâzmuiri ale minții, el înfăți-

șează prin două articole ulterioare, budismul (*budhismul*, cum îi spune el).

Însă predilecția sa constantă în anii de studii ca și mai târziu, a fost literatura și în deosebi poezia. Amintim printre autorii preferați pe Victor Hugo, din care va face și traduceri. O admirație similară a avut și pentru celălalt geniu al romantismului german, pentru Goethe din care traduce în colaborare cu Skeletti pe *Faust* în versuri. Nu vor lipsi nici alți romantici ai vremii, pe care să nu-i citească, și din unii să nu traducă, ca Lamartine, Vigny, Musset, etc., parnasieni ca François Coppée, Leconte de Lisle, Sully Prudhomme, etc.

Interessant e că printre aceștia, Vasile Pogor traduce două poezii ale lui Ch. Baudelaire, care nu se bucura încă de consacrarea de astăzi. Faptul că cei din jur, începând chiar cu Titu Maiorescu, au lasat să treacă neobservată această descoperire a lui Pogor, nu face decât să întărească puterea discernământului său estetic.

Din prozatori îi plăcea Balzac, iar dovada e că deseori vorbea în *Junimea* despre înființarea unei societăți „a celor 13” după titlul unui roman de Balzac.

În afară de lectura cărților serioase, Pogor avea o adevărată slăbiciune pentru culegerile picante. Astfel savura *Tălmăcirea românească a lui Oxenstlern, Povestiri și cuvinte adevărate și povești, adunate de d. Iordachi Golescu*, fiul răposatului Radu Golescu, găsite prin podul casei părintești. Mai târziu, când și glumele picante s’ar părea că trebuie să-și aibă un capăt, Vasile Pogor decupa cu meticulozitate anecdote picante din foi și reviste, adunându-le cu grijă în acel faimos „Dosar al Junimii”. Evident că în el se depozitau și calambururi, notițe, etc. într’un cuvânt tot ceea ce putea să producă râsul și buna dispoziție a societății.

7. Temperamentul său ținut din contraste, mintea împresurată de lecturi variate și de idei noi, uneori paradoxale, erau veșnic în căutarea altor probleme, altor studii. Vasile Pogor a fost cel mai asiduu cititor din *Junimea*. G. Panu ca și I. Negruzzi, în deosebi cel dintâi, vorbește cu un soi de admirație, nu lipsită de spaimă despre lectura acestui junimist. O legendă circula chiar printre membrii societății, că librăria deschisă și

aprovizionată de el cu cărți, după gustul său, dar depășind înțelegerea contemporanilor, a trebuit să dea până la urmă faliment. Cititorul de altă dată, cumpărător dela librăria lui Vasile Pogor, nu putea ține pas cu ultimele noutăți apărute în bibliotecile parisiene. Insuși Maiorescu în privința lecturii nu se poate compara cu el. Fire disciplinată, criticul urma în preocupățiile sale o sistemă bine definită. Chiar și atunci, când avea ambiția de a străluci, lămurind anumite probleme, el își organiza lectura, informația, fără a aluneca în diletantismul lui Vasile Pogor. Mai solid, dar mai puțin citit ca acesta, Maiorescu a întâmpinat deseori spontaneitatea lui Pogor, întemeiată în bună parte și pe belșugul lecturii sale neobosite.

8. Tinereța lui Pogor o putem presupune pierdută între tomuri, agrementată de preumblări, adesea nocturne, după cum reese din mărturiile unor contemporani, în special al lui Maiorescu, care îl califică cu epitete nu tocmai urbane. Eleganța izbitoare, și darul de a cuceri cu ușurință nu pe marchizele de altădată, ci întreaga societate feminină a vremii sale, au fost două însușiri de seamă ale lui Pogor. Dar vom trece peste ele, pentru a ne ocupa exclusiv de omul cărților și al ideilor noi, care cu spiritul său ager și mușcător, a creat atmosfera specifică a societății junimii.

Și vom începe cu întoarcerea sa în țară. Căci din nefericire nu avem date de felul cum a terminat studiile sale în străinătate. A fost parcă în firea lucrurilor, ca viața și activitatea lui să rămână pierdute, ca și cele ale părintelui său, fie dintr'o neglijență personală, fie din cauza vicisitudinii împrejurărilor.

(Va urma)

V. I. CATARAMĂ

V I F O R

Talhar făr' de pace, Omătul sticlos
Subt praștia iernii balane,
Cu pumnul de criță, mereu mânios
Ne bate de zor la obloane.

Ce zici ? Să-i dăm drumul în casă... Nu crezi
Că n'are nimic să ne fure ?...
Doar simți cum din inimi topește zăpezi
Bușteanul adus din pădure...

Indeamnă-l să stee haiducul la foc...
Dă-i vin aburind, dinainte !
Ciocnește o cupă, cu el, de noroc
Și scoate-l c'un zâmbet din minte...

Apoi fără teamă să-i stai pe genunchi, —
Flăcăul cu mână de ghiață
S'anine steluțe pe-al buzelor unghi,
Prin plete, sclipiri ce răsfață.

Și când moleșit de atâta nesomn
Subt ochi de cămin o s'adoarmă,
Viclean să te-apropii de-al codrilor domn,
Prădându-i șerparul, de armă...

Eu strâns am să-l ferec cu frânghii de fier, —
Obloanele ține-le 'nchise! —
Să-l mântui de zile, de lume, de cer,
Pe furul ce 'n sânge plutise...

Cu mâni fioroase de palid strigoi
Blestemul să-l smulg, nevăzutul, —
Cu ură spre tine apoi să mă 'ndoi
Să-i smulg depe buze sărutul...

CULES ELEGIAC

Pe vița poeziei, căldura nu mai urcă.
Nu-i soarele, nu-i ploaia, nu-i frunza din alt an?
Nu-i aerul prielnic? Ce rău așa de-avan
Secătuește coarda și pe harag se-aburcă?

S'a strâns prea multă roadă din toamna ce s'a dus...
Azi corzile-obosite au candelă de 'ngropare, —
Ici, colo doar pe mlada butucului tresare
Vreun strugur de-aguridă, prin vânățul apus...

Și totuși amintirea cutreeră prin cramă,
Picioarele desculțe se 'mpotmolesc în hlei, —
În pânze de paianjen, visarea se distramă...

Culegătorii parcă din nou aduc ciubere,
Subt teasc așează poama cu nerodirea ei,
Mustind zădărnice din struguri de tăcere...

PETRE STATI

MĂNĂSTIREA CETĂȚUIA

Descriind domnia lui Duca Vodă, Ion Neculce spune între altele: „și era Duca Vodă de moșie din Țara-Grecească dela Rumeli și viind aice în țară de copil, au slujit la Vasile Vodă în casă și la alți domni, până au agiuns la boierie mare. Și s'au însurat aice în țară și au luat o fată a doamnei Dabițoae anume Nastasia, și au agiuns de au fost mare vistiernic în zilele Dabiței Vodă”¹. După moartea socrului său Gheorghe Duca, datorită legăturii de familie și prietenilor pe care și-i făcuse, mai ales cât timp a fost mare vistiernic, a ajuns domn al Moldovei.

Cunoaștem luxul și fastul curții lui Vasile Vodă Lupu, care a impresionat pe toți călătorii străini ce au poposit la curtea lui. Mărețele monumente ridicate de el sunt cea mai vie mărturie a bogăției țării și a dorinței de a se face cunoscut în lumea largă a viitorului. Ca să-și ascundă originea și ca să imite pe marele său înaintaș, Duca Vodă a început să zidească mănăstirea Cetățuiei, pe botul de deal dela miazăzi de Iași. Această mănăstire se aseamănă foarte mult cu ctitoria lui Vasile Vodă Lupu, Trei-Ierarhii.

Asupra datei începerii zidirii Cetățuiei, Ion Neculce zice: „viind Duca Vodă cu a doua domnie în țară (Noemvrie 1668) se arătase la fire mai aspru decât cum era cu domnia dintâi și începu a zidi mănăstirea Cătățuia, că era țara plină de oameni și cu hrană și cu agonisită bună”².

1. I. Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, etc. ed. A. Procopovici, p. 43.

2. *Ibid.* p. 44.

Mănăstirea Cetățuia, de pe dealul pe care a fost înălțată, pare că stăpânește orașul din vale.

Unii istorici cred că Iașul a avut prima lui așezare, pe dealul unde astăzi se află mănăstirea amintită. Se prea poate ca în vremurile de nesiguranță, vremuri cu care poporul și pământul Moldovei a fost blagoslovit îndeajuns, cele dintâi sălaşuri omenești, din care mai târziu s'a născut orașul nostru, să fi fost pe acest deal. Iașul a început apoi să se coboare cu vremea în vale, mutându-se definitiv în locul de azi în vremea lui Vasile Vodă Lupu. Mănăstirea cu zidurile-i împrejmuitoare, cu creneluri și cu turnurile-i de apărare, a servit ca adăpost domnilor Moldovei alungați din palatul domnesc de urgia și nesiguranța așezărilor vremii. Cetățuia a fost construită cam la 30 de ani după zidirea mănăstirii Trei-Ierarhi. Deosebirea dintre aceste două mănăstiri constă mai ales în ornamentație, căci atât planul cât și proporțiile sunt aproape identice.

Biserica este așezată în mijlocul mănăstirii. Intrarea principală în incintă se află la Sud-Est. Deasupra porții dela intrare este clopotnița pe care se poate citi următoarea inscripție: „Herbul prea luminatului Domn, Ion Duca Voevod, cu mila lui Dumnezeu al Țării Moldovei 7178”¹. Pentru această clopotniță a comandat Duca Vodă în 1669 două clopote, unul la fabrica lui Andreas von Andrasovschi din Brașov și altul la Gherardo Bennig din Dantzig². Unul dintre ele a fost numit de popor buciumul lui Duca Vodă, pentru că avea un sunet deosebit de al tuturor clopotelor din Iași și împrejurimi³.

Zidirea mănăstirii se pare că a început chiar în toamna anului 1668 și probabil că primul ei egumen a fost Macarie. În primăvara anului următor, se știe precis că zidurile bisericii erau aproape terminate fiindcă stolnicul Nacu, vornic de Câmpulung, cerea stăruitor dela George Urascher, „birăul” orașului Bistrița, ca să-i trimită degrabă 100.000 cue de draniță și de șindrilă comandate la ei căci „avem mare strânsoare din partea Măriei Sale Doamna”⁴. Mănăstirea a fost terminată la 10 Iunie

1. N. A. Bogdan, *Orașul Iași*, p. 454.

2. I. Drăghiceanu, *Cetățuia din Iași*, etc., în *Buletinul Comisiunii Monumentelor istorice*, a. VI (1913), p. 145.

3. N. A. Bogdan, *o. c.*, p. 455.

4. Hurmuzaki-Iorga, t. XV, p. 1339.

1670 împreună cu tot zidul înconjurător¹. Biserica, cu pictura și cu întreg mobilierul n'a fost terminată decât în anul 1672 când, în ziua Sfinților Petru și Pavel, a fost sfințită. În anul sfințirii egumen era Arsenie. În această vreme Cetățuia a fost vizitată de sultanul Mahomed al IV-lea „de au văzut-o... privind locul în toate părțile“. Tot atunci, scrie Neculce, a strigat „și hoguea în clopotniță la Sf. Neculai din Iași. Și au statut biserica pecetluită până la venirea lui Antonie Vodă“².

În anul sfințirii, Duca Vodă îi dăruie ca metoh mănăstirea Hlincea.

În biserică, Voevodul și-a înmormântat o fiică, numită Maria și tot aici a adus rămășițele pământești ale unui frate și unui nepot. Duca Vodă silit în 1683 să plece la asediul Vienei, la întoarcerea în țară a fost prins de Poloni, așa dar în viață fiind nu și-a mai putut vedea ctitoria. Datorită îngrijirii fiului său Constantin, se pare că în 1693, rămășițele pământești ale fostului domnitor Duca Vodă, au fost aduse cu mare alai, de arhieriei, preoți și divaniți, din Polonia și înmormântate în cripta ctitorilor din biserică ridicată de el.

Dimitrie Cantemir, ducând politica cunoscută nouă de apropiere cu Rușii, de teama unei surprize din partea Turcilor, a petrecut și el multe zile la Cetățuia. Într-o noapte venind niște negustori turci și fiindcă a crezut că e ciaușul cu ostașii care îi aduce firmanul de mazilire, i-a prins și a voit să-i ucidă. După acest incident s'a mutat definitiv la Cetățuia cu doamna și cu întreaga curte. Aici a trebuit să potolească o parte din garda sa care se răsculase. Dimitrie Vodă Cantemir s'a pororit din deal numai după ce i-a venit în ajutor generalul rus Koroptow cu 3000 de oameni³.

Multe și nenumărate greutăți aveau să treacă peste Moldova. Una din cele mai importante, în legătură cu mănăstirea Cetățuia, este atacul dat de trupele habsburge, conduse de un oarecare Francisc de Lotaringia, căruia cronicarul îi zice Ferent. Domnul Moldovei, Mihail Racoviță, și-a găsit scăparea în Cetățuia (iarna anului 1717), unde a rezistat atacului până ce i-au

1. Drăghiceanu, o. c., p. 147.

2. I. Neculce, o. c., p. 51.

3. Ibid., p. 275, pasagiu citat de I. Mînea în Despre D. Cantemir, etc., Iași 1926, p. 373 și urm.

venit ajutoare dela Tătari. Cu ajutorul acestora, trupele hab-sburge au fost înfrânte și peste trupurile celor morți, Mihai Vodă Racoviță, a ridicat o cruce a cărei lungă inscripție povestește evenimentul cu foarte multe amănunte¹. Crucea s'a numit a lui Ferent. „Și n'au fost catanele mai mult de 300, cu Moldoveni cu tot, iar Tătarii mai bine de 5.000“. Astfel încheie Neculce povestirea acestei întâmplări².

Biserica mănăstirii Cetățuia e zidită în plan treflat. Are tindă, pronaos, naos, două abside mici și altar. Ca și Trei-Ierarhii, e încinsă, cam la 2/3 din înălțimea zidurilor de un brâu moldovenesc. Brăul, deoparte și de alta, are două benzi ornamentate, sculptate în relief, ca și la Trei-Ierarhi. Tinda bisericii e dreptunghiulară și are două intrări laterale. Cea dela miazănoapte a fost astupată cu zidărie. Intrările sunt înconjurată de un brâu moldovenesc și de o serie de muluri, dintre care unele se unesc într'un arc frânt, iar ultima, prin întretărirea capetelor, formează ornamentul numit cravată. Deasupra intrării dela apus se află vechea inscripție în limba greacă³. Tinda e foarte înaltă și are deasupra două calote sferice, sprijinite pe câte 4 pendentivi fiecare, care la rândul lor se reazimă pe brăuri de piatră decorați cu rozete⁴. Pronaosul are 4 ferestre. Intre naos și pronaos sunt doi pilaștri angajați în zidurile exterioare și doi stâlpi octogonali, uniți între ei prin trei arcade. Tot în pronaos se află două nișe. În cea dela sud se află mormântul lui Duca Vodă, iar cea dela nord, după cercetările făcute, a rămas liberă. Probabil că aici s'a hotărît să fie înmormântată Doamna Anastasia și cu fiica ei Maria. Amândouă însă au fost înmormântate la Biserica Albă, ctitoria doamnei Anastasia⁵.

Naosul bisericii are formă dreptunghiulară, cu două abside mici, rotunde în interior și poligonale în exterior. Altarul este deasemenea rotund în interior și poligonal în exterior. Atât naosul cât și altarul au câte trei ferestre.

1. Neculce, o. c., pp. 359—62.

2. Ibid.

3. G. Lupu, Cetățuia din Iași, în *Bul. Com. Mon. Ist.*, a. VIII, fasc. 31, pg. 97.

4. Ibid.

5. O. Tafrali, Mormintele Voevodului G. Duca dela Mănăstirea Cetățuia, în *Arta și Arheologia*, fasc. 9-10, 1933—34, pg. 38—40.

Sistemul bolților naosului și pronaosului e următorul: dela forma dreptunghiulară, se trece cu ajutorul a două arcuri duble la un patrat, în care se înscrie cu ajutorul a patru triunghiuri sferice (pendentive), o circonferință, apoi cu ajutorul a încă patru triunghiuri sferice se înscrie o nouă circonferință pe care se înalță tamburul cupolei. Acesta e sistemul de boltire moldovenesc, creație proprie arhitectonică, întâlnită numai la noi.

Dimensiunile turlei pronaosului sunt mai mari ca a celei de pe naos și trecerea dela primul rând de pendentive la al doilea se deosebește mai greu.

În interior altarul e decorat cu un brâu împletit. Proscomidia și diaconiconul sunt tăiate în zid și luminate de două mici ferestruici. Tot în altar, sub masa sfântă, se află o tainiță în care se ascundeau odoarele bisericii în vremuri de cumpănă¹.

Biserica are șapte contraforturi, două la tindă, patru la abside și unul la altar. Turlele sunt octogonale în exterior. Au câte două baze, una patrată și cealaltă stelată pe care se înalță tamburul cupolei. Ambele tambururi au la partea superioară câte un brâu împletit deasupra căruia se află un rând de firide sub un rând de arcade mici. Cornișele ambelor turnuri au ciubuce decorate cu rozete.

După cum am amintit, biserica e încinsă cu brăul moldovenesc, având deasupra și dedesupt două benzi cu decorații în relief. În partea superioară sunt două rânduri de mici arcade pe console, sistemul de decorație exterioară e obișnuit și în vremea lui Ștefan cel Mare².

Interiorul bisericii mănăstirii Cetățuia este pictat al *fresco*. Vechea frescă zace sub un retuș făcut în anul 1825³ cu albastru de scrobeală și pembeuri spălăcite. Dacă s'ar spăla acest strat de vopsea, care de multe ori dă scenelor un aspect oribil, s'ar da la iveala adevărata pictură.

În pridvor, regretatul profesor O. Tafrali a spălat chipurile a doi sfinți și se poate vedea clar marea deosebire dintre pictura veche și cea refăcută.

Deasupra ușii dela intrarea în biserică se află icoana hra-

1. O. Tafrali, Tainițele palatului lui Duca Vodă dela mănăstirea Cetățuia, în *Arta și Arheologia*, fasc. 7-8, 1931-32, pg. 89.

2. P. Constantinescu-Iași, *Decorația bisericilor mold.*, pg. 34.

3. Drăghicesu, o. c., p. 172.

mului, icoană nouă și fără valoare artistică. În pridvor, la dreapta sunt pictați Sfinții Gheorghe și Dumitru, călări, echipați de război, în portul legionarilor romani. Deasupra lor e reprezentată „judecata din urmă”. Un balaur aruncă pe gură o pală de foc ce se întinde până la Golgotha, reprezentată printr’o ridicătură de pământ cu o cruce înfiptă în ea. În partea stângă a flacării este o balanță în care se cântăresc sufletele. Cele îngreuiate de păcate sunt smulse de diavoli și aruncate în gheenă. Sufletele bune sunt luate de îngeri și duse lui Isus (pictat deasupra), înconjurat de sfinți. Aproape întreg peretele despărțind pridvorul de pronaos e ocupat de această scenă. Peretele dela miază-noapte al pridvorului e acoperit de o frescă ce reprezintă neamul lui David, genealogia pământească a lui Isus Hristos sau *arborele lui Ieseu*. Toți cei pictați în acest panou sunt indicați în Evanghelia lui Matei, cap. I, intitulat „Cartea neamului lui Isus Hristos”... Deasupra acestui panou e zugrăvit Dumnezeu Tatăl și Fiul, înconjurați de cetele mucenicilor, alcătuind un fragment din „Judecata de apoi”¹. La baza panoului sunt pictați filosofi *Socrate, Platon, Pitagora*, etc. N’au aureola sfinților și sunt îmbrăcați cu haine albe lungi.

Deasupra ușii dela intrare, în al treilea panou, de jos în sus, e pictat Paradisul și „Facerea lumii”. Se distinge destul de bine o mulțime de păsări și animale, în mijloc pomul conștiinței binelui și răului. Grădina raiului e străbătută de o apă curgătoare. Intr’o parte a grădinii, în dreapta, se află Adam și Eva, iar lângă ei șarpele. Această scenă e grosolan executată, probabil opera zugravului care a făcut retușul picturii originale. Deasupra acestui panou se află pictat Isus Hristos, având ca fond luceafărul, înconjurat de amândouă părțile de îngeri, apostoli și sfinți.

Printre frescele pridvorului, sunt încă două care atrag atenția și impresionează în chip deosebit prin naturaleță, gingășie și perfecția execuțiilor: una este reprezentarea celor 24 de vâmi sau scara lui Climax și scara lui Iacov, din visul ce l-a avut în noaptea când a dormit în pustie. În prima scenă a celor 24 de vâmi, urcarea sufletelor la cer, reprezintă încercarea sufletului pe fiecare scară pe care se ridică. Păcătoșii sunt smulși

1. P. Constantinescu-Iași, o. c., p. 63.

de diavoli și aruncați în abis. Sus, pe ultima scară se observă sufletul, care a trecut prin toate încercările și e primit în brațe de Isus Hristos. Pe față i se văd urmele unei mari oboseli, din cauza multelor încercări la care a fost supus. Fața Mântuitorului exprimă bucuria. În cealaltă frescă se vede cum Iacov doarme la picioarele unei scări care ajunge până la cer. Pe scară, urcă și coboară cete de îngeri. Perfect redată e frumuseța chipurilor îngerilor și vioiciunea mișcărilor lor copilărești. Ambele fresce se află între pervazurile ferestelor pridvorului și n'au fost rețușate.

Cele două calote sferice care acopăr pridvorul la bază, au brâul moldovenesc cu rozete aplicate. Fiecare calotă e împărțită în opt triunghiuri sferice și în fiecare sunt zugrăviți câte doi îngeri.

Culorile care predomină în pictura frescelor pridvorului sunt în primul rând: albastrul,—coloarea cu care s'a făcut rețușul,—apoi roșu închis, galbenul și mai puțin verdele.

Pronaosul este pictat în întregime. Fiecare perete e despărțit în 7 registre de picturi. Lângă ușă e zugrăvit Samson în luptă cu leul. Cu o mână ține picioarele de dinainte ale fiarei, iar cu cealaltă îi rupe falca.

În dreapta ușii pronaosului, la locul de onoare sunt zugrăviți ctitorii. „Duca Vodă era un om jos de statură, burduhos și bătrân” zice Neculce. Descrierea seamănă cu chipul Voevodului din pronaos. Duca Vodă are în cap un calpac de samur cu penaj alb. E îmbrăcat cu o mantie de brocart, fără mâneci, cu flori de aur și brandenburguri, peste un caftan verzui. Ține în mâna stângă biserica. Lângă el e zugrăvită Doamna Anastasia. Ea are la gât un colan, poartă o mantie lungă și în cap o căciuliță cu penaj alb. Haina ei e albastră, cu flori de aur subț care se vede o haină cu brandenburguri. Sunt zugrăvite apoi Domnițele: Eliana, Caterina, beizadelele Constantin, Alexandru și un copil mic, care nu este numit¹. În total sunt 7 personaje. În întreg acest panou se observă un convenționalism caracteristic reprezentării ctitorilor de biserică. Deasupra intrării și a criptelor în care e înmormântat Duca Vodă și în aceea destinată soției și fiicei Voevodului sunt zugrăviți Apostolii Petru

1. Drăghiceanu, o. c., p. 172.

și Pavel împreună cu Isus Hristos, scena numită Deisis și Fe-cioara Maria având în brațe pe Isus copil. Ea e îmbrăcată cu o haină albastră subțire care se vede una de culoare violetă. Pe pereții pronaosului sunt zugrăvite, în câte trei rânduri, cele 7 sinoade ecumenice.

În cupola pronaosului stă chipul Mântuitorului. Fruntea îi e încununată de aureolă. Trăsăturile feții nu se pot distinge bine din cauza deteriorării frescii. Hristos binecuvintează și cu bine-cuvântarea lui stăpânește mulțimea chipurilor pictate pe pereții bisericii care reprezintă viața acelor ce s'au jertfit pentru cuvântul adevărului. În cele patru pendentive ale cupolei sunt pictați evangheliștii. Lângă evanghelistul Ioan, e zugrăvit un vultur cu aripele întinse, simbolizând înălțimea de gândire la care s'a ridicat cel mai tânăr dintre apostolii lui Hristos.

„Obişnuit, în bisericile noastre se urmează prescripțiile manualului de pictură. Imnul acatist se întâlnește în nartex, ca de pildă la Stavropoleos, Colțea, etc. Excepții dela recomandăția manualului sunt multe. La biserica Golia din Iași, ...imnul acatist figurează pe peretele nord și sud al diviziunii care precede imediat corul. La Cetățuia, cele 24 de icoane acopăr arcul dublu care susține cupola dinspre altar”¹.

În cupola naosului e zugrăvită Maica Domnului ținând în brațe pe Isus. Ambii sunt îmbrăcați în purpură și sunt înconjurați de serafimi. Expresia feței e plină de bunătate. În cele șase ferestre ale naosului sunt zugrăvite martiragii. Scenele cu sfinți și mucenici, se continuă în altar. Semnalăm fresca ce reprezintă pe Sf. Impărați Constantin și Elena, unde predomină colorile: albastru, cărămiziu, portocaliu, gri și galben. Toate frescele au inscripții grecești. Figurile au expresivitate și mobilitate în gesturi, cu toate că în compoziție lipsește vigoarea. Cu tot retușul, culorile se armonizează între ele.

Forurile bisericești și Comisiunea Monumentelor Istorice ar trebui să ia măsuri pentru spălarea picturii din biserică. Numai atunci ne-am putea da seama de ce se ascunde subțirele improspătările din sec. XIX, care de multe ori dau panourilor picturale un aspect oribil.

Catapeteazma e nouă ca și toate icoanele din biserică.

1. O Tafrali, *Iconografia Imnului Acatist*, București 1913, p. 8, nota 4.

Merită atenție o icoană a Sf. Nicolae, ferecată în argint. Are un chenar de iconițe, tot de argint, reprezentând scene din viața sfântului. Icoana e din anul 1850 și a fost donată bisericii de Nastasia Tăutu. Dintre obiectele de preț care alcătuiesc tezaurul mănăstirii, astăzi nu se mai păstrează decât un orar de pluș roșu, bine conservat, lucrat de Doamna Anastasia, soția Voevodului ctitor. E brodat cu fir de aur, argint și mătasă. Broderiile reprezintă o serie de scene afrontate ca: serafimi, Maica Domnului, etc. Acest orar a fost lucrat în anul 1669. Mai este și un Evangheliar dela Constantin Duca, ferecat în argint de Constantin Racoviță. Celelalte odoare vor fi luat drumul Greciei.

În curtea mănăstirii se află așa zisa sală gotică. La prima vedere, avem impresia că e clădită în stilul locuințelor boierești din Moldova. E împărțită în două, prima parte cuprinde o sală mare, fără tavanul obișnuit. Plafonul e sprijinit pe patru stâlpi. Deasupra acestora sunt aruncate câte șase benzi care au pe ele, aplicate din loc în loc, câte o rozetă. Toate se unesc deasupra în unghiuri. Aspectul e frumos și impunător. Actuala clădire e refăcută dela jumătate în sus. Interiorul acestei clădiri probabil că a fost zugrăvit, căci și azi se mai văd urmele unei picturi pe peretele dela răsărit. În această sală, pe lângă alte icoane și tablouri fără nicio valoare artistică și istorică, se află și o icoană cu o inscripție grecească, ștearsă în parte. Ea reprezintă soborul celor 12 apostoli. Se poate să fie din vremea lui Duca Vodă.

Sala gotică a fost restaurată în 1911.

În fundul curții, lângă clopotniță, se află baia domnească. La această clădire se observă influența arhitecturii musulmane. Astăzi e întrebuințată pentru a adăposti uneltele de muncă ale călugărilor.

Înainte de a încheia, cred necesar să amintesc ceva despre tainițele din palatul lui Duca Vodă dela Cetățuia.

Acest palat seamănă mai mult cu o „casă fortificată“, și e zidit în incinta mănăstirii, în partea dela răsărit.

Palatul are un etaj, cu antreu și câte o cameră de o parte și de alta. Camera dela răsărit are o scară, tăiată în grosimea peretelui, ce se coboară în jos și dă într-o încăpere, pe care profesorul Tafrali a numit-o „iatacul domniței“. Între dușumelele

acestui „iatac” și bolțile subsolului palatului sunt niște încăperi care formează tăinițele. Ele serveau ca ascunzătoare în caz de primejdie. În aceste camere se putea pătrunde printr’o deschizătură tăiată în peretele dela miazănoapte și prin o altă deschizătură tăiată în terasa care dă în antreul etajului. Ambele intrări erau foarte bine ascunse; nu știa de existența lor decât domnitorul și starețul mănăstirii. Taina lor se încredința numai noului domn și noului stareț. Prin ce împrejurare, nu se știe, secretul acestor încăperi a fost uitat și ele au rămas necunoscute până în anul 1931, când s’au făcut nouile cercetări¹.

Mănăstirea Cetățuia este un monument de reală și deosebită valoare artistică. Din punct de vedere arhitectonic nu i se poate găsi nicio scădere. După Trei-Ierarhi și Golia, Cetățuia reprezintă cea mai frumoasă creație arhitectonică a Iașului.

A adăpostit între zidurile ei pe domnii țării în vremuri grele și multe evenimente istorice o pomenesc.

Astăzi, clopotul Ducăi Vodă nu se mai aude, iar din când în când câte un vizitator singuratec caută cu interes la marea construcție voevodală.

Odată pe an, de hramul Sfinților Petru și Pavel, viața dis-părută pare a reînvia o clipă. Atunci soborul de preoți în frunte cu I. P. S. Mitropolit urcă pantele calpeșe ale dealului, imple-tind imn de slavă către Domnul, ocrotitorul sfintelor lăcașuri. Norodul din oraș și de prin satele învecinate vine în pâlcuri dese să îngenunche pe lespede roasă de vremuri, așternând la rândul lui metania smerită a generației de astăzi, peste cea a smereniilor trecute.

N. GRIGORAȘ

1. Descriere amănunțită în articolul prof. O. Tafrali „Tăinițele palatului lui Duca Vodă dela Mănăstirea Cetățuia” (Arta și Arheologia, fasc. 7-8, 1931—32, pp. 87—90).

PLECAREA

Tot cântă pasărea ta
Că singur doar vei pleca,
Tot spune vaietul ei
Că lumea cu tine n'o iei.

Lunece spume pe vad
Că toate au un răsad,
Cadă 'n mormântul deschis,
Că toate au un abis.

Apele-aleargă pe râu
Că viața e fără de frâu,
Cu apa trecem și noi
Că nu e decât un șuvoi.

Iubito, cu noi a rămas
Din veșnicie un ceas,
Prinde-l pe deget inel
Să curgem la vale cu el.

PROBLEMA SCHIMBULUI DE POPULAȚII INTRE STATE¹

Tratatele de pace dela sfârșitul războiului mondial trecut, din 1914—1918, au încercat să consfințească în Europa granițe naționale, care să cuprindă înlăuntrul lor blocuri etnice cât mai omogene. Aceste granițe erau expresia principiului naționalităților, produs al unor îndelungate lupte și frământări ideologice ale popoarelor europene. Principiul naționalităților n'a putut, totuși, să fie adus la îndeplinire la 1920 în toată întinderea lui, pe de o parte din cauză că în Răsăritul Europei, între Baltica și Marea Egee, s'au produs prea mari migrații dealungul istoriei, iar pe de altă parte, din cauză că autorii păcii generale din 1920 au fost de rea credință, făcând excepții cu unele popoare când a fost vorba de aplicarea principiului naționalităților. Să ne amintim numai de interdicția înscrisă în tratatul dela Versailles, de a se uni Austria cu Germania, cât și de înglobarea Sudeților în Statul Cehoslovac. Aceste prevederi ale tratatului dela Versailles constituiau grave abateri dela principiul naționalităților. De aceea, în urma păcii din 1919—1920 au rămas în interiorul granițelor naționale ale Statelor—mai ales în Sud-Estul Europei—o mulțime de minorități etnice, adevărate focare de tulburare permanentă a ordinii interne și chiar de primejduire a păcii europene. Acestor minorități li s'au dat drepturi egale cu cetățenii majoritari, prin vestitele tratate de ocrotire a minorităților, care mai instituiau și un control extern din partea

1. Dintr'o lucrare mai mare, cu acelaș titlu, în pregătire.

Societății Națiunilor, foarte vexator și umilitor pentru demnitatea națională.

O soluție definitivă și trainică a problemei minorităților în Europa nu se va putea da în viitoarea ordine a Continentului nostru, decât *prin stabilirea unor frontiere politice, care să se identifice cu frontierele etnice*. Schimbul și transferul de populații se pare că este unul din mijloacele cele mai eficace pentru atingerea acestui ideal. Problema schimbului de populații între State, pe cale de acorduri convenționale, este foarte recentă. Ea nu trebuie confundată cu fenomenul social al emigrării și al imigrării, care se îndeplinește fără nicio intervențiune din partea Statului.

Schimbul și transferul de populații a fost ridicat la rangul de principiu de politică națională și chiar internațională de către Reichul German, prin vastele operații de repatriere a Germanilor aflați în afara frontierelor germane. Totuși, chiar înaintea acestor repatrieri, s'au înfăptuit în Europa câteva schimburi de populații în stil mare, care au folosit și pot folosi ca exemplu pentru viitoarele operații de acest fel. Primul acord a fost încheiat la 27 Noembrie 1919 între Bulgaria și Grecia, prin așa numita „convenție pentru emigrarea reciprocă a minorităților etnice”. Conform acestei convenții, minoritățile grecești și bulgare aflătoare pe teritoriul celor două State trebuiau să emigreze în termen de doi ani; acest termen a fost apoi prelungit până la sfârșitul anului 1924.

Executarea în toate amănuntele ei a durat însă aproape 11 ani, din 1920 până în 1931. Numărul total al repatriaților a fost de 150.000, dintre care 100.000 Bulgari și 50.000 Greci.

După semnarea tratatului de pace dela Sèvres cu Turcia, la 1920, care n'a mai fost ratificat, au reînceput ostilitățile între Grecia și Turcia, care au sfârșit printr'o mare înfrângere a armatelor grecești, — după ce înaintase în Asia Mică, — de către armata turcă, reorganizată de Kemal Atatürk. Înfrângerea grecească a atras un extraordinar exod al populației grecești din Asia Mică spre Grecia, luând proporții îngrijorătoare pentru amândouă Statele deopotrivă, cum vom vedea mai jos.

Pentru aceasta s'a încheiat la Lausanne, la 1923, odată cu tratatul de pace cu Turcia, o convenție pentru schimbul obligator de populații turco-grecești. Pentru prima dată apare într'o ase-

menea convenție expresia de „*schimb obligator*”. Lucrările complicate care au decurs din aplicarea convenției dela Lausanne au durat vreo 12 ani, din cauza numărului mare al celor emigrați înainte de semnarea convenției sau transferați ulterior. Numărul total al Grecilor repatriați s'a ridicat la cifra de 1.342.356, iar al Turcilor la 354.647.

Dela convenția dela Lausanne din 1923 până la ultimele operații de schimb și transfer de populație, despre care vorbim mai jos, am putea menționa convenția din 1936 între România și Turcia privitoare la emigrarea populației musulmane din Dobrogea, conform căreia au emigrat peste 70.000 de Turci din țara noastră.

Schimbul și transferul de populații a fost ridicat, cum spunem, la rangul de principiu de politică națională și chiar internațională de către Reich-ul național-socialist.

Führer-ul Adolf Hitler spunea în discursul rostit la 6 Octombrie 1939, când el a inaugurat această politică de schimb și transfer, următoarele: „În epoca noastră, caracterizată prin principiul Statului național și prin ideea rasială, este o utopie să se creadă în posibilitatea de asimilare fără dificultate a membrilor unei nații de înaltă cultură. Repatrierile trebuie să creeze în Europa o ordine etnografică nouă, menită să readucă pacea în viața europeană, prin stabilirea unor granițe mai bune decât cele de până acum”.

Schimbul și transferul de populații este, prin urmare, o consecință a doctrinei rasiale germane, care exclude posibilitatea desnaționalizării și asimilării grupurilor etnice aflătoare în afara frontierelor politice.

Schimbul și transferul duce la reunirea indivizilor de aceeași rasă pe care istoria i-a spulberat departe de trunchiul poporului căruia aparțin. Acești indivizi sunt supuși în mod obligator schimbului sau transferului, fără a avea putința de a opta pentru o cetățenie sau alta. Ei își dobândesc de plin drept cetățenia Statului unde sunt transferați. În această materie a schimbului de populație există o prezumție că locuitorii supuși schimbului sunt conștienți că fac parte din unitatea etnică la care sunt alipiți. Prin urmare criteriul care se ia ca bază a schimbului sau a transferului de populații între două State, conform cu concepția germană, este *sângele, origina etnică* și nu *religia*, care

a constituit criteriul pentru schimbul de populații între Turcia și Grecia în 1923.

După discursul Führer-ului din Reichstag, de care pomeneam mai înainte, Germania a încheiat o serie de convenții de repatriere cu Țările Baltice — pe când acestea încă nu erau înghițite de Rusia bolșevică — apoi cu Sovietele pentru repatrierea Germanilor din Galiția răsăriteană și din Basarabia de Sud, și cu România pentru repatrierea Germanilor din Bucovina de Sud și din Dobrogea. Fără să mă ocup aici pe larg de prevederile acestor convenții, voi da numai numărul Germanilor repatriați din regiunile răsăritene ale Europei: din Letonia 48.868, Estonia 12.868, Lituania 45.000, Volhynia și Galiția 128.047, Ținutul Lublin 32.000, Basarabia 93.548, Bucovina de Sud 53.107, Dobrogea 13.988. Prin urmare, în total, aproape jumătate de milion de Germani originari din Răsăritul și Sud-Estul european, care au fost repatriați de Marele Reich.

La 21 Decembrie 1939, Germania a încheiat cu Italia un acord pentru repatrierea Germanilor din ținutul Adigelui superior (Tirolul Italian). Spre deosebire de celelalte convenții similare încheiate de Germania, acordul cu Italia prevede posibilitatea pentru Germanii din Adigele superior de a alege, pe calea votului, cetățenia italiană sau pe cea germană. Din totalul de 268.000 Germani din Tirolul italian 185.000, adică 68%, au optat pentru repatriere în Reich.

În sfârșit, prin tratatul dela Craiova dintre România și Bulgaria, încheiat la 7 Septembrie 1940, prin care noi am cedat Cadrilaterul vecinilor noștri dela Sud, s'a prevăzut un schimb obligator între populația bulgară din restul Dobrogei și populația românească din Cadrilaterul cedat, cu scopul de a stabili o frontieră etnică fără putință de revendicări și conflicte viitoare.

Nu se cunoaște până în prezent numărul exact al Bulgarilor și Românilor transferați de o parte și de alta, deoarece n'au fost date publicității date oficiale. Dar după cele publicate în revistele germane, au fost evacuați peste 70.000 Bulgari din Dobrogea și 60.000 Români din Cadrilater au fost readuși în Patrie.

S'ar părea — mai ales pentru cetățeanul neinformați — că schimbul de populații ar fi leacul universal prin care s'ar putea evita conflictele teritoriale în viitoarea ordine a Europei și s'ar putea

stabili frontiere politice care să coincidă cu frontierele etnice. Problema privită superficial pare foarte simplă. În realitate nu este așa — iar schimburile de populații îndeplinite până acum stau mărturie. Greutăți de ordin economic și financiar, precum și nenumărate alte impedimente trebuiesc întâmpinate când e vorba de realizarea unui schimb de populații restrâns, izolat. Astfel, schimbul de populații dintre Turcia și Grecia a adus o mare criză economică în ambele State. Locuitorii Greci din Asia Mică plecați brusc în număr atât de mare a lipsit Turcia, aproape cu desăvârșire, de clasa comercianților și industriașilor. Grecia la rândul ei, cu un teritoriu redus și sărac, s'a văzut în situație să primească peste 1 milion de locuitori noi, pe care a trebuit să-i adăpostească și să-i colonizeze. Mizerii de nedescris, boli, degenerarea copiilor și moartea multora din cei emigrați, au fost consecințele dezastruoase ale acestui mare exod.

Între altele, schimbul de populații izolat dă naștere unor probleme foarte grele când e vorba de lichidarea bunurilor imobile ale celor mutați dintr'o țară în alta. În regulă generală, bunurile imobiliare rurale (pământ, case) ale celor ce trebuiesc transferați, trec din momentul evacuării, în proprietatea Statului, pe care-l părăsesc. Statul a cărui cetățenie o dobândesc locuitorii supuși schimbului este obligat să-i despăgubească pentru bunurile imobile pe care le-au părăsit. Tratatul dela Craiova între România și Bulgaria, inspirându-se din Convenția dela Lausanne, prevede crearea unei Comisiuni mixte româno-bulgară, care are menirea să aducă la îndeplinire toate prevederile acordului pentru schimbul de populații. Comisiunea mixtă are misiunea de a evalua inventarul fiecărui locuitor supus schimbului, de a consta totalul datoriilor, creanțelor și drepturilor fiecăruia. Comisiunea mixtă a fost ajutată de mai multe subcomisiuni, compuse din câte 4 magistrați (2 români și 2 bulgari) care au lucrat pe teren la evaluarea bunurilor imobile. Pe baza situației încheiată de Comisiunea mixtă, fiecare locuitor supus schimbului obligator, are dreptul la o despăgubire echivalentă din partea Statului care-l primește. Comisiunea mixtă încheie la sfârșit soldul general, care rezultă din situațiile individuale relative la proprietățile imobiliare rurale, fiind socotit ca o creanță dela Stat la Stat.

Cât despre bunurile mobile, acestea rămân în proprietatea persoanelor supuse schimbului.

Greutățile care rezultă de pe urma unui schimb de populație izolat privesc apoi și recolonizarea unei mase mari de populație într-o altă regiune, adesea cu un climat diferit, unde trebuie să i se dea fiecărei familii puțința de trai, dacă nu egală, cel puțin asemănătoare cu aceea pe care a avut-o înainte. Pe lângă aceasta, una din cele mai grele probleme, am putea spune una din piedicile realizării schimbului de populații, este greutatea de a stabili cu precizie *originea etnică* a acelor care trebuie evacuați, mai ales în țările din Sud-Estul Europei, unde amestecul popoarelor e atât de mare și unde nu se pot fixa prin legi criteriile de stabilire a originii etnice.

La schimbul de populație româno-bulgare în Dobrogea, conform tratatului dela Craiova, s'au întocmit liste, pe cale administrativă, în fiecare comună, cuprinzând numele celor ce trebuiau să fie evacuați. Cei trecuți în aceste liste, în comunele din județele Tulcea și Constanța, erau socotiți Bulgari și deci supuși evacuării. Cei interesați aveau dreptul de contestație înaintea subcomisiunii mixte, împotriva înscrierii în lista de evacuare. Subcomisiunile judecau contestațiile, conducându-se după elemente și situații de fapt și le admiteau sau le respingeau prin rezoluția: „*admis*” sau „*respins*”, fără a mai face altă motivare. Prin urmare, chestia stabilirii originii etnice este o chestiune de fapt, — în lipsa unei legi a originii etnice la noi — și ea a fost lăsată la suverana apreciere a autorităților administrative în primul rând, iar apoi a subcomisiunilor mixte care se conduceau după elemente de fapt și după datele ce le puteau culege la fața locului: mărturiile locuitorilor, registrele de populație, fișe de recensământ, etc.

Biruind dificultățile pe care le semnalăm cu obiectivitate științifică la schimbările locale, avem convingerea, că metoda aplicată pe o scară întinsă de Marele Reich german, va parveni să înfăptuiască State etnice omogene, care să asigure viitoarea ordine a Europei.

Numai printr'o măsură generală și printr'o severă arbitrarie europeană, problema va putea fi însfârșit înfăptuită, deschizând

perspective noi de bună vecinătate și leală înțelegere între popoarele aparținând aceleiași rase și concepții civilizatorii.

Desigur, din acest punct de vedere, fiecare din noi are permanent în minte imagina granițelor etnice ale României, a căror înlăptuire integrală o dorim cu toții — iar schimbul de populație ar putea desăvârși în viitor mult visatul ideal românesc, pentru care soldații noștri luptă astăzi eroic jertfindu-se pe îndepărtatele poziții ale frontului din Răsărit.

DIMITRIE GHERASIM

CARUL MARE

Palate de aur au juruit ursitorile...
Pe turnul sihastru odihnesc ciorile.
Cucuta tăcerii arde comorile...

Diavolul strunește prin ierburi copita,
Imbracă 'n odăjdii viclene ispita...
Își leagănă visul și coapsa iubita.

Simbolul cine vrea să-l adune
În chimir cu oțele, în hora genelor brune ?
Cine sângele de foc să-l 'nstrune ?

Își cerne păcatul truasca ninsoare, —
Prin sita măiastră cu fir de cicoare ;
Sărutu-i subț oiștea Carului Mare.

S O M N

Cad albe zăpezile
Mânilor,
Fălfăie albul
Salcânilor.
Licuricii s'au aprins
— Făclioare —,
In pânza lunii tremură
Mioare.
Șoldul pur strânge aripa
Sborului,
Fulgeră văluri, arcul
Picioarului.
A melodiilor
Mintă,
Coapsele cosânzene
Alintă.
Cad pletele
Moi,
Cad în ploi,
Peste genunchii sidefii și
Goi.

Lujerul brațelor
Frânge,
Sânii cu muguri de
Sânge.
Somnul, mag în odăjdii de
Noapte,
Inflacă războaiele
Coapte.

RONSARDA CASTRO

POEZIE FINLANDEZĂ

LARIN-KYÖSTI¹

IELE SUBT LUNĂ . . .

Joacă ielele pe la izvoare
Intr'a basmelor împărăție ;
Înșelătoarele năluci
Prin negura de aur se 'mbrățișează, saltă.

Intr'una fâlfâie marama verde-albăstruie
Din argintu' lunii împletită,
Și la cingătoarea lor nestematele scîlpesc ;
Către a ielelor hârjoană noaptea mă cheamă...

Văzutu-le-am prin poiană dănțuind,
Până ce, iute ca 'ntr'un vis de fericire
Pe mine m'am uitat,
Și subt a lunii caldă desmerdare ele s'ascundeau...

1. Larin Kyösti, n. 1873, poet, prozator și dramaturg.

Cunosc eu a ielelor vrajă :
Cu nesaț din otrăvita licoare beau ;
Odată numai cine văzut-a ielele sglobii,
Visul fără deșteptare-i va fi...

Sunt ielele doar vicleană strălucire,
Ispititoare vedenii prin tainicile păduri ;
Pe poteci când s'așterne al toamnei frunziș,
Danțurile lor ale poftelor vâpăi răscolesc...

FLORI DE CRISTAL

Poleit se 'nalță falnicul stejar,
Și 'n iarnă înflorește copacul primăverii ;
Lucește rece luna peste-al mestecănului argint...
Introiănită zarea albu' și-l sclipește,
Inima-mi tremură ca visul !

Ploaie de surâsuri mi-au dăruit însoritele făpturi,
Fugit-au grijiile și noaptea cu stafiile 'n pustiu.

O suflete, aureola-ți poartă,
Și ca luna pe al norilor țărni
De pribegie caută-ți singuratic prin lumini.

Dârz și tânăr ca stejarul de-a pururea rămâi,
Cu cristalul zăpezilor încununat.

LA PRAZNICUL SLAVEI . . .

La praznicul slavei clipa te pofteste
A vieții cupă s'o golești, pân' la fund ;
Recunoscător primește-i daniile,
Când cu ce mai scump are — viața te va milui.

Scaldă-ți sufletul într'a firii bogăție,
Zeilor veșnici tot ce mai bun ai — jertfește-le și tu,
Ceasului fugar odoare să-i furi, și râzi, râzi...
Dintr'ale inimii tainițe într'una să tot cânti...

Gustă grabnic, cât caldă și râvnitoare inima ți-o știi,
Dintr'al vieții potir...
Chiar scump fericirea clipei s'o plătești,
După ea senin aleargă, o suflete !

PRIBEAGUL

Stă la margine de drum pribeagul ;
Lângă șanțul umed, tăcut așteaptă,
Mâna 'ntinde ca milogii,
Și tainică lucire din ochi scapără...

Oprește-ți căruța, călătorule,
Lângă tine mă primește și 'ngădăue !
De atâta vreme rătăcesc,
Făr' de adăpost 'n noapte, prin frig și vijelie !

Și când omul de aproape l-am privit,
Lumină parcă din frunte 'mprăștia :
Aieve' a mea icoană, aieve' al meu suflet !

TRĂIESC !

Trăiesc ! Numai fericire, avânt și bucurie !
Năvalnică frământare vinele-mi străbate !
Sângele astfel niciodată nu mi-a clocotit,
Nici mai aprig inima nu mi-a bătut !

Să cânt poruncitu-mi-a Domnul, și eu cânt !
Intr'un mormânt puteam să odihnesc,
Colo pe unde voioaselor cântări să mângâie nu li-i dat,

Dar spre trăire fost-am eu ales,
Și oțelită 'n lupte inima-mi crește,
Către cele sclipitoare stele năzuind.

UUNO KAILAS¹

BORDEIUL MEU . . .

Intr'o noapte ridicatu-s'a bordeiul meu,
Dintr'ale cui mâni, Domnul știe;
Firește c'atunci întunericul străjuia.
Bordeiul meu este al frigului sălaș...
Ferestrele spre noapte-i stau întoarse,
Și doar prigoana gerului tăios —
Biata gospodărie o luminează.
Nicio intrare bordeiul meu n'are
Pentru oaspeți și prieteni.
Svâcnesc afară însă două uși:
Una către vis, alta către moarte.

POEZIE DESPRE POEZIE

Ca prin vis ți-se arată,
Colo pe țărmul izvorului de adevăr,
Dănțuitorul stelelor și prietenul soarelui...
Săruți obrații pământului tânăr iarăși,
Peste mări a sufletului mireasmă
Vânturile ți-o risipesc.
Sbuciumul dorinții în bolnavul piept —
Cu milostivele-ți mâni alină,
Și 'ntr'ale nopții întunecate brazde
Bobii veșnicii lumini aruncă-i...
Țășnește fericirea din pulberea pașilor tăi,
Și beat de fericire
Ingenunche pribeagul cerșetor.

Tălmăcirii de
AUREL G. STINO

1. Uuno Kailas, 1901—1933, poet liric.

CASA ȘVARTȚ

— Allo ! Allo ! Casa Șvarț ?

— Mdaa ! Cine ?...

— Doamna Petrescu... Aș dori să lucrez o rochie la casa Șvarț.

— Mdaa ! Tocma doamna Șvarț... Petrescu ?! N'am uzit !... La mine lucrez totă elită din Iași, spune cu glasul mîeros și pe jumătate, doamna Șvarț...

— Când pot veni ? întreabă doamna Petrescu.

— Mmm... așteptați să controlez carnet...

După câteva minute :

— ...Septamuna asta zilele date, mdaa ! Înțelegem Luni *pi telefon*.

Luni, după o prealabilă înțelegere *pi telefon*, doamna Petrescu, funcționară la bancă, apasă butonul soneriei, etaj, casa Șvarț. A deschis ușa mama domnului Șvarț, o bătrânică cu părul zmult, ținându-se cu mâna de șale :

— Na, na, na... Picior trebui curățat la uș... Aici pîrchete... se murdește di ploi. Poftesc în sala di așteptare.

În salon lume. Doamna Petrescu s'așază într'un jâlț lângă sobă. În camera de-alături, doamna Șvarț încearcă. Pe canapea, sfătuesc două prietene din Soroca :

— Ci avere o fucut Șvarț, grozav ! Ții mîinte, o plicat din Basarabia fâr' un ban.

— Ei, ș'acú... casă și mobilă scump. Ea poartă lux strașnic.

— Tare drăguț el, Șvarț ; am cunoscut pi dânsu în casă la avucat Hrițcu...

— Hrițcu ?! Fost prifect ? Aaa ! Daa ! El slăbuț, palid, forti întirisant.

— Iubește pi noi, evreii...

— Nu-daa ! am uzit !...

Lângă geam, Rașela Bercovici, subțirică și nervoasă, răsoește jurnalele de modă și privește neconținut ceasul. Către vecină :

— Unsprezece jumătate, Rozica, m'așteaptă Sami în Piața Unirii, la douăsprezece fix. Pierd de-acu trenul de Podul-Iloaei.

— Lasă, ci grăbești ?! Disară ne vedem doar tot aici, la apartamentul di jos... și ultimele vorbe se pierd în șoapte...

Doamna avocat Condrea, cochetă și pretențioasă, a venit azi pentru a treia oară cu eșantionul de dantelă. Iși face o rochie de sară. De câteori deschide ușa doamna Șvarț, sare de pe scaun :

— Un moment, doamna Șvarț, e bună dantela ?... Numai o clipă, e frumos modelul ?... N'ar fi bine să aleg o broderie mai fină ?...

Pe doamna Șvarț n'o supără aceste întreruperi... Zâmbește. Doamna Condrea plătește bine și domnul avocat... la nevoie...

— Face plăcere, doamnă. Ce doriți, când doriți, eu la dispoziție, pentru dumnevoastră.

Doamna Petrescu încurajată de gestul repetat al doamnei Condrea, încearcă să-i vorbească. E târziu... ora unu jumătate. La ora trei are serviciu. A lipsit și dimineață.

— Nu... nu se pote, îi închide ușa doamna Șvarț, nu rândul, s'aștepte...

S'aude soneria. Din sufragerie apare domnul Șvarț, croitor de dame, soțul doamnei. Sărută mâna doamnei Bercovici și deschide ușa tocma domnului Bercovici. Madam Bercovici îi sare înainte :

— Vai, Sami, iartă-mă, n'a venit rândul. Așa aglomerație, așa lume...

— Pentru domnă Bercovici să faci totdiu excepție, — ține s'adauge domnul Șvarț, strivind între gene o privire stăruitoare și pătimașă.

Cu mâinile la spate, Sami Bercovici se plimbă prin salon :

— Și spui c'ai rădicat chiria la parter, domnu Șvarț?

— Oricât s'o rădic, casa nu-i plătită. Sorili răsari în casa me, îl are chiriașul meu Leizerovici de-acú la ora cinci și tot în casa me apune... Un chiriaș, la 60.000 lei, ari casă dijabă... Să ai sorili în casă și să nu fii un moment fără sori, asta-i un finomen.

— Bine-ai făcut c'ai zidit, domnu Șvarț, îl aprobă Sami Bercovici, cu mâinile în buzunar. Banul la vremea asta nu se ține în saltar.

Doamna Petrescu se mută pe alt scaun. O supără umbra pe care i-o face domnul Bercovici, care s'a oprit cu spatele în dreptul ei.

— Sami, tu poți pleca la Podu-Iloaie. Eu mai întârzii ceva. Vin cu trenul de zece.

Sami Bercovici privește cu surprindere ceasul, își ia rămas bun dela Rașela și dând un *bunjur* general, pleacă.

Ușa la camera de încercat e întredeschisă. Soția unui director de bancă îi atrage atenția doamnei Șvarț:

— Vă rog, aveți grijă să fie pardesiul mai larg. Mantoul nu mi-a reușit tocmai bine... mi-a spus și prietena mea, doamna Ivașcu.

O clipă de tăcere... Ochii de pisică ai doamnei Șvarț privesc clienta cu dispreț. Ghiare nevăzute sunt gata s'o zgârie și glasul altădată mieros întreabă scurt și aspru:

— Cini? Ivașcă? Ea știe modă? Se vede cum îmbracă! Se nu mai vii cu zmulta ceea să deie parere a ei. Casa Șvarț, casă mare! Casa Șvarț are gust!

Domnul Șvarț, care se oglindea în ochii Rașelei Bercovici, era de aceeași părere.

Doamna Petrescu se simte jenată. Nu și-a luat pardesiul cel bun, nici pantofii. Domnul Șvarț o măsoară cu privirea. În camera de încercat se face prețul la un *tailleur*:

— Cât costă lucrul, întreabă domnișoara Ionescu.

— Aveți lucră la patră mii di lei.

— Patru mii?! Scump! — spune pe gânduri, domnișoara.

— Scuump?! Eu plătesc la București o părechi di pantofi 3500 lei.

Domnul Șvarț, care în clipa aceea trăgea cu urechea la

târgul din camera de-alături, intră fără veste, și răzămându-se de sobă, cu mâna stângă în buzunar, iar cu dreapta bătând toba pe pereți, spune către doamna Șvarț:

— Di ci nu merji la Târgu-Cucăului, madam Șvarț, să iei pantofi la 800 lei!...

A plecat mai toată lumea. Doamna Petrescu a consultat jurnalele de modă. Și-a ales modelul. Lucrul?... Cine știe cât îi cere, dar face! Îi drept, matasa-i vegetală... lucrată frumos, la Casa Șvarț, câștigă. Are să fie o toaletă șic. Privirea îi lunecă pe oglinda din pereți. Domnul Șvarț, care lua măsură pentru pardesiu, a cuprins-o pe Rașela de gât.

În sfârșit, rândul doamnei Petrescu.

— Am ales modelul, doamnă Șvarț, în...

— Aaa! nuu! — o întrerupe patroana.

Nu lucrez pe jurnal! Eu lucrez numa mulaj! Aparte, o singură rochie în lași. Și scurtând vorba, întreabă:

— Care matirial?...

Doamna Petrescu desface matasa albastră închis cu floricele galbene. Pipăind între degete țesătura fină, madam Șvarț își re-trage mâna cu groază:

— Ci asta? vegetal? Uuu, nu se poate! Casa Șvarț lucrez numa nătural...

Doamna Petrescu pleacă mânioasă. Coboară în grabă scările și 'nchide cu zgomot ușa dela ieșire. Trei trepte și-i în stradă. Nu-i mai trebuie lucru la *casă mare*.

Un coleg, funcționar de bancă, o oprește:

— Ce faci, doamnă Petrescu? Mata aici?!...

— Am fost sus, la croitorească, răspunde doamna Petrescu, a cărei mânie nu se potolise.

— Ahaa!... sus!... se dumirește funcționarul, privind cu coada ochiului spre subsolul Casei Șvarț.

SPERANȚA PASCU

BACANTĂ

Te cunoaște mahalaua întreagă.
Mersul îți seamănă mai mult cu o fugă de căprioară beteagă.
Ce păcat ispășești, care vină ?
Tu n'ai putut strânge la piept, până astăzi, niciun ciob de lumină.

Desnădejdea o 'nneci cu beția ;
Trecătorilor nu le-ai vândut decât carnea și sărăcia.
Uneori vin lacrimi să-ți scalde privirile.
In sufletul tău nu mai au ce căta amintirile.

Tinerețea își va scutura, într'o zi, toți hulubii pe stradă.
Te vei stânga, știu bine, ca un petec de ireală zăpadă ;
Și-o să crească din dragostea ta atâta lumină !
Ce păcat ispășești, care vină ?

SERGIU GROSU

VIATA LA IASI

EXPOZIȚIA DE FINE DE AN A ELEVILOR ACADEMIEI DE ARTE FRUMOASE

Duminecă 21 Iunie crt., în atelierele Academiei de Arte Frumoase din Iași, a fost deschisă expoziția de fine de an a elevilor instituției.

Inițiativa aparține d-lui director *Roman Simionescu* și merită prețuită în aceeași măsură în care d-sa se cheltuește pentru propășirea artelor plastice din Moldova. De altfel, ieșenii nu i-au precupețit gratitudinea lor, înțelegând să participe în număr impunător la această manifestație artistică. În ziua deschiderii, saloanele Belle-Artelor au fost neîncăpătoare pentru numeroasa și aleasa asistență care înmănunchia tot ce are Iașul mai reprezentativ în latura sa oficială, spirituală și artistică. La rândul său, publicul amator de frumos, a vizitat neîntrerupt expoziția, iar presa i-a adus laudele sale, întregi și entuziaste.

Și pe drept cuvânt. Căci ieșenii au avut și în acest an fericita ocazie de a constata că la Academie se lucrează intens și că în sera ei pedagogică înfloresc talente puternice, chiar dacă pe alocurea anumite inadvertențe au adumbrat lumina pură a artei.

Expoziția e instalată în cele patru ateliere din clădirea din fundul curții.

La parter, în salonul din dreapta, liniile sobre ale sculpturii alternează cu cele reci și severe ale lucrărilor de perspectivă. Aici expun clasele d-lui director *Roman Simionescu* și cea a d-lui prof. *I. Irimescu* (asistent d. *Richard Hette*).

Elevii d-lui Roman Simionescu, biruind greutatea tehnică, au parvenit să dea o atmosferă caldă rigidităților geometriei descriptive. Ei expun interioare, reconstituiri de scenarii ale pieselor jucate anul acesta de Teatrul Național („Doi sergenți”, etc.), în care studiul planurilor e disecat în amănunțime și cu precizii lineare demne de reținut. Tânărul *Murariu* prezintă o sugestivă perspectivă în colori care ar fi putut figura cu cinste chiar în rândul picturilor. Probabil că numai din eroare, interiorul cu scară a d-rei *Eugenia Popovici* a fost onorată cu „premiul Academiei”, căci execuția e slabă și fără de alte însușiri decât acele curente ale migăloaselor teme școlarești. Sunt lucrări cu mult mai bune care într’adevăr fac dovada că până și clasul cel mai ingrat al plasticeii are devotamentele și entuziasmele sale.

Sculptura, printre mulajele începătorilor (studii, fragmente de mâini, schițări de profiluri, etc.), ne relevă, în lumina deplinei realizări, opera d-lui *C. Gheorghiu*, proaspăt absolvent al Academiei. Bustul central al Regelui Mihai, exprimă infidelități portretistice inerente cōpiilor după fotografie. În schimb, portretele modelate după natură de tânărul artist trădează un temperament de înaltă tensiune. Busturile d-rei Popușoi și Bantăș-Sion, dar în deosebi cel care își ascunde anonimatul sub titulatura sugestivă „*ein Traum*”, sunt plăzmuiri de înaltă artă. Perfecția liniilor se ia la întrecere cu subtilitatea expresiei, așternută ca o horbotă diafană pe o haină de paradă. Prezentarea d-lui Gheorghiu e nu numai o revelație dar o consacrare. Se cuvine deasemeni o mențiune specială elevului *Mihai Tanase* (anul I). Intr’o reușită copie după ghips, d-sa ne lasă să întrevădem accente clasice ce deabia își așteaptă desăvârșirea. Ceilalți expozanți vin cu o serie de compoziții situate însă în afară de atenția noastră. Poate că ar fi bine ca genul să fie abordat de abia ca o ultimă etapă, atunci când studentul ajunge la maturitate.

Încăperea din stânga e stăpânită exclusiv de producția elevilor d-lui prof. *Ion Cosmovici* (clasa de desen). Cuvântul stăpânit e însă impropriu. Ar fi poate mai corect, „*tapetat*“. Căci lucrările sunt vârite unele în altele, ca reclamele de pe panourile de afișaj. O cascadă de lumini și umbre se năpustește asupra vizitatorilor în rânduri strânse, luându-i ochii și distrăgându-i atenția. Tentativa de a separa desenele prin fâșii de stambă cafenie, apare puerilă. Plasticeii îi trebuie spațiu și degajare, pentru a se putea valorifica. Sau poate d. Cosmovici a recurs la insolita d-sale practică numai ca o stratagemă, spre a ascunde deficiența unora dintre piesele expuse. Căci d-sa nu a ales. A expus, și rău și bun, în aceeași grotescă aliniere. Și nu a făcut nimănui nici un serviciu.

O expoziție nu e desfacerea cu toptanul a unei mărfi de rebut, căci nu tot ce s'a lucrat în decurs de un an e demn să fie înfățișat marelui public. Până și artiștii consacrați sunt inegali în creația lor, d'apoi încă începătorii! Meritul profesorului e acela de a îndruma pe elev în timpul lecțiilor; de a-i selecționa producția la sfârșitul anului. Ceea ce nu e cazul d-lui Cosmovici.

Ce îndrumare poate fi aceea care cere elevilor de anul I compoziții de imaginație (vezi „*Legenda lui Dragoș*“ „*Ștefan la Putna*“, „*Capra cu trei iezi*“, etc.)? Astfel de producții presupun un studiu îndelung, o lărgire a orizontului, o stăpânire a perspectivei și un simț al proporțiilor; într'un cuvânt, o vizualitate de sinteză, — elemente pe care un începător, mai ales din primul an, nu le poate avea, oricât de talentat.

În ceea ce privește discernământul, ne-am putut convinge de inexistența-i prin schița nesemnată care a fost premiată (premiul Shiller), deși păcătuiește printr'o lipsă totală a proporției. Deasemeni, prin faptul că elevului *Rașcu* îi s'au expus deopotrivă un desen mediocru în creion (*Laocoon*), alături de câteva foarte bune desene colorate. Ne oprim exemplificările aici, nu din lipsa materialului ci al spațiului.

Dacă profesorul s'ar fi mărginit să prezinte lucrări cu adevărat reușite cum e portretul în cărbune al d-rei Popușoi de Murariu sau desenele în colorii ale lui *Rașcu* și *Radețchi*, ar fi slujit și Academia și clasa d-sale. Dar d. Cosmovici a înțeles să se singularizeze și de astă dată, așa cum ne-a deprins și în

pictură. Dar dacă excentricitățile picturale îl privesc, purtând răspunderea iscăliturii proprii, ele nu pot fi îngăduite în școală. Școala e a statului, iar elevii care ies de acolo aparțin patrimoniului cultural al neamului. Iată de ce credem că d. Cosmovici va reveni înfărșit la fâgașele impuse de oficialitate și că la viitoarea expoziție ne va prezenta *non multa, sed multum*.

În clasa de pictură a d-lui prof. supl. *Otto Brieze* (sala din stânga dela etaj), am avut fericirea să descoperim talentul viguros al doamnei *Lupu-Teodorescu*. Pictura d-sale nu mai este a unei debutante. Linia este sigură în puritatea ei; coloarea, adecvată fără de exagerări. Dar ceea ce reține din început atenția, e originalitatea tratării. D-na Lupu excelează în nuduri pentru care afirmă dealtfel o predilectă insistență. Nu mai puțin însă și în alte genuri, cum e natura moartă, de pildă. Un alt talent real care va face cât de curând cinste Iașului e elevul *Șaru* (anul III). Deși la primul an de culoare, el are o realizare minunată în portretul copilului zâmbind. Ca și d-ra *Popușoi* care, judecând după multiplicitatea pozelor, ar părea că este vampul Academiei, copilul a inspirat pe mai mulți elevi, fie în desen, fie în pictură. Nicăieri însă nu-i este redat surâsul cu mai multă prospețime ca în portretul lui *Șaru*. El îndeplinește toate condițiile genului,—expresie, vioiciune, culoare...

Ar fi putut lipsi panoul d-rei *Cornelia Teleagă*, singura lui valoare constând în vastitatea proporțiilor... Sărmanul *Paris*, dar mai ales, sărmane! zeități feminine! Întrebăm pe d-ra *Teleagă* cu ce i-a greșit *Venera* de i-a împrumutat asemenea nudități ingrate?! Oare așa se vede d-sa în oglindă? Un lucru este sigur,—dacă bustul femeii ar fi cunoscut vreodată contururile boțite ale penelului d-rei *Teleagă*, n'ar mai fi existat pictură. Dar nedibăciile d-sale se extind dela nuduri la interpretarea naturii. Iarba așternută sub picioarele lui *Paris* n'ar ispita nici pe cea mai flămândă rumegătoare. Cromolitografia, oricât de peiorativă, are și ea o margine. Poate n'am fi așa de pretențioși dacă ar fi fost vorba de o începătoare. D-ra în chestie e însă în ultimul an și, dacă nu ne înșelăm, absolventă chiar, iar lucrarea d-sale e cea mai slabă în comparație cu alte interpretări ale aceluiași subiect.

O excepție însă nu poate zmulge valoarea unui ansamblu. Pictura clasei d-lui Briesse este în general bună, vădind o stăpânită dozare a coloarii, multă spontaneitate conceptuală și o paletă variată. Elevii au doar asistent pe d. Corneliu Babă, mult talentatul portretist. Recomandația e suficientă.

Expoziția se încheie cu clasa de decorativ condusă de d. profesor-supl. *Ion Marșic* (asistent d. *Boușcă*), instalată în cea de a doua sală dela etaj. Aici lumina și colorarea e mai vioaie, chiar exagerată, ceea ce e normal la decorativ. Dar exagerația nu înfrânge estetica, fiind supusă unui riguros control didactic. Ca și aiurea, sunt și aicea piese mai slabe. De pildă iconografia este prea tipică și naivă. Dar sunt și realizări de artă. Cităm printre altele, vitraiurile semnate de d. *Radețchi* și de d-ra *Ungureanu*. Portretul profil prezentat de d-ra *Udrea* se situează, prin finețea tratării și discreția nuanțelor, mai presus de arta decorativă. E cea mai bună execuție a modelului din întreaga expoziție. Că în clasa d-lui Marșic nu se neglijează pictura propriu zisă, ni-o dovedește peisajul d-lui *Tănase* și mai ales acel al d-rei *Ruth Benda*. În ele, cele două genuri, împletesc armonic veracitatea interpretării cu romantismul desenului și al nuanțelor.

Avem de remarcat o singură pată. E vorba de futurismul d-lui *Ghencea* (anul IV). Am fi putut fi scutiți de asemenea exhibiții într'o epocă în care caii verzi de pe pereții impresionismului și dadaismului s'au înecat dimpreună cu patronii lor iudaici, în puhoiul năvalnic al reacțiilor naționale din Europa. Să se înțeleagă odată pentru totdeauna că tot ce se construiește astăzi trebuie să poarte pecetea indelebilă a geniului arian, singurul care dealtfel a izbutit la culmiile perfecției în gândire și artă.

+ * +

Expoziția de fine de an a Academiei reprezintă o dublă victorie,—a profesorilor și a elevilor. Truda lor a fost încununată de laurii biruințelor depline.

Un cuvânt de mulțumire special i se cuvine d-lui *Roman Simionescu*, directorul instituției căci d-sa are meritul de a fi reînviat cu atâta succes o vechea tradiție. După încercarea pa-

lidă de acum doi ani, aproape neluată în samă și uitată de îndată, d-sa ne-a făcut surpriza unei manifestații estetice, artistice chiar, emancipată fiind de rigiditățile didactice.

Numai așa se explică interesul susținut al publicului. Au fost reținute încă din primele zile mai toate lucrările de pictură, sculptură, decorative și chiar descriptive. Achiziționarea lor înseamnă, pe lângă un binevenit ajutor material, și un stimulent moral. Academia a înțeles să acorde și ea la rândul ei o serie de premii pentru încurajarea tinerelor talente.

„Premiul Academiei“ de 7000 lei a fost divizat în șapte părți egale și distribuit la toate clasele. El e întovărășit de alte șase premii de câte 500 lei, purtând numele marilor profesori și artiști Panaiteanu, C. D. Stahi, Gh. Shiller, Em. Bardasari, D. Tronescu și Gh. Popovici. Măsura e întru totul lăudabilă. Totuși, pentru ca să-și îndeplinească scopul, socotim necesar ca premiile să fie decernate nu de fiecare profesor în parte ci de consiliul profesoral. Deasemeni, ele ar trebui să fie acordate numai după criterii strict artistice nu și didactice. S'ar evita astfel orice discuție și erori regretabile ca cele mai sus exemplificate.

Expoziția s'a dovedit prea reușită pentru a mai fi supusă rigurilor școlare. Elevii de astăzi sunt artiștii de mâne. Lor li revine datoria și răspunderea de a continua ceea ce au purces înaintașii. Dar, cei mai bătrâni, au și ei datoria să-i trateze în consecință, pentru ca pe calea unei mutuale încrederi și apropieri, să continue firul tradițiilor sănătoase.

G. A. C.

CRONICA EXTERNĂ

CURÂNDĂ PRĂBUȘIRE A BURSEI DIN LONDRA

După dubla înfrângere dela Tobruc și din Mediterana, bursa londoneză a înregistrat căderi catastrofale, iar schimbul de valori a sistat.

Vestea transmisă prin intermediul Stokholmului, deci în afară de orice suspiciune, vine să arunce o lumină vie asupra realităților engleze în latura lor cea mai activă,—comerțul bancar.

Metropola a intrat în frigurile morții. Valorile nu mai au căutare. Efectele nu mai circulă. Tejghelele s'au pustit. Intregul sistem economic al Imperiului e în agonie. Și e firesc ca bogățiile adunate de pe urma rapturilor și perfidiilor Albionului, să se clatine în zodia vrăjmașe a Zeului Marte.

E pentru prima oară, după un lung șir de ani, când Anglia este obligată să abandoneze obișnuitele-i acte de piraterie și să răspundă în mod onorabil, pe calea armelor.

Ora ispășirii stă gata să sune. Blocada exercitată altădată de scumpul și generosul Albion împotriva Franței lui Napoleon, încercată și acuma dar fără de succes împotriva Europei întregi, îi amenință teritoriul insular, paralizându-i viața.

Groapa deschisă în undele mărilor înghite pe acei ce au săpat-o. Mândra flotă de război și pântecoasa marină comercială a Angliterei își prăbușește existența pe fundul oceanelor. Pe măsură ce tejghelele plutitoare sunt acoperite de algele abisurilor lliche și arsenalul amiralității își subțiază posibilitățile, centura de fier și de foc germană se strânge tot mai mult în jurul trupului biceșnic al prezumțioasei insule ce visa dominația lumii.

La rândul ei, viața comercială alimentată de ritmul larg al schimburilor interstatice, se vede zugrumată până la neîntință. Jidanii din City tremură permanent și se cutremură la fiecare nouă înfrângere căci de fiecare dată se spulberă nu numai speranțele visului mesianic dar și imensele capitaluri investite în cele cinci continente.

Bătălia dela Waterloo a însemnat începutul averii fabuloase și al destinului mapamondic al familiei Rotschilzilor. Un porumbel călător eliberat de pe câmpiile ultimei campanii napoleoniene de un agent al casei londoneze, aducea patronilor din Londra știrea că ultima rezistență a Marei Armate a fost nimicită la Mont-Saint-Jean și la Haie-Sainte. Zarafii au prins din zbor știrea încă de nimenea știută. Fără să mai stea la gânduri, printr'o lovitură de îndrăzneț agiotagiu atât de frecventă în lumea tenebroasă a băncilor, au cumpărat la un preț ridicol toate disponibilitățile pieței engleze. A doua zi după comunicatul oficial al neașteptatei victorii, bursa a înregistrat în câteva clipe urcări vertiginoase iar bancherii jidani, o avere ca'n povești.

Ne întrebăm, de ce oare publicanli cu zulufi ai Londrei nu mai negociază și astăzi titluri și acțiuni? De ce le lasă în părăsire? Doar garanțiile victoriei finale sunt date de însuși premierul Churchill și ar fi momentul ca ei să încerce aceleași agiotagii dela care au purces averile trecute. Adevărat, porumbeii călători nu mai sunt astăzi la modă. Dar în schimb undele radiofoniei engleze surdă ca razele de soare pîntre norii apocalipticei furtuni. De ce nu se încălzesc la ele domnii din City?

Fiindcă instinctul jidanului e mai sensibil chiar decât aparatele de recepție, el înregistrând undele venite mult mai de departe, de pe chiar teatrele de luptă, unde realitatea se arată a fi alta decât cea îndulcită cu apa de trandafir a minciunilor *broadcasting*-ului național. Lăudăroșenia megalomană anglo-saxonă nu poate compensa nici ascunde biruințele înregistrate de Rxă pe toate fronturile celor două hemisfere.

În spațiul european unde Marea Britanie își instalase contoarele jăcmănitore și oficiile de spionaj ale *Intelligence Service*-ului, cazematele și liniile de apărare betonate au căzut. Austria, Cehoslovacia, Polonia, Norvegia, Olanda, Belgia, Franța, Jugoslavia, Grecia, s'au năruit una după alta în prăpastia destinului lor istoric. De pe urma spectaculoasei și tragicei cascade a statelor ce s'au încrezut în garanțiile engleze, n'au mai rămas decât foștii lor conducători azi exilați. Umbrele lor se plimbă melancolice pe străzile Londrei obstruate de dărâmăturile bombardamentului sau se furșează în adăposturile betonate cu liniști și reveneli mortuare ca însăși existența lor.

Dincolo, în Pacific, Japonezii au cucerit în câteva luni de zile cinci bătălii de proporții legendare și cu efecte incalculabile pentru stăpânirea Extremului Orient. Căderea Hong-Kongului a lăsat descoperit tot comerțul englezesc de pe coasta de răsărit a Asiei și a deschis drumul Filipinelor a căror soartă a fost definitiv pecetluită prin capitularea Corregidorului. Tot

aşa, Singapurul a zmulţ Malaya şi Indiile dela Engleji şi Olandeji. Rangoon dar mai ales Mandalayul au cedat Birmania Japonezilor şi au deschis şoseaua strategică dintre litoralul Burmei şi inima Chinei comuniste. În iurăşe biruitoare, niponii înaintează către capitala Ciungking. Ciang Kai Şek întâmpină tot mai multe dificultăţi în posibilităţile de aprovizionare. Mai bine de un sfert din teritoriul său e ocupat, iar împresurarea a trei sferturi din graniţa către Rusia face aproape imposibilă legătura cu Sovietele, ele înşile la grea strâmtoare.

Odată cu prăbuşirea stăpânirii lor politice peste o populaţie de nouăzeci de milioane suflete, anglo-saxonii s'au văzut deposezaţi de izvorul materiilor prime care, dela cositor şi până la petrol, alimenta buna stare economică şi maşina de război a Orientului, făcându-l inaccesibil ca şi grădina cu mere de aur păzite de balaurul Hesperidelor.

De pretutindeni ştirile proaste cad ca un duş îngheţat pe umerii zgribuliţi ai bătrânei Londre.

Marea aliată America se vede ameninţată pe chiar litoralul ei. Sute de mii de tone merg să alimenteze peştii din fundul golfurilor cele mai bine apărate. Aleutinele au căzut. Alaska se află în zona operatorie a Japoniei. Vancouverul a fost bombardat. O debarcare în Statele Unite devine o chestiune numai de timp căci nimic nu i-ar mai putea rezista.

Pe de altă parte, Indiile deliberează emanciparea lor de sub dominaţia engleză. La discuţii iau parte reprezentanţii tuturor populaţiilor peninsulei, vastă cât un continent, pe care Metropola a stăpânit-o de la 1858 înainte numai cu intriga, dezbinarea şi teroarea, după cum a înfrânt pe cypaleşi prin măcelurile cumplite dela Delhi şi Luchnow.

Colosul sovietic e şi el la capătul puterilor sale. Aripa dreaptă a frontului e aproape de lichidare prin bătălia dela Sevastopol şi atingerea Doneţului. Cea de Nord aşteaptă venirea verii pentru a tăia importanta cale de aprovizionare a Murmanskului. O formidabilă bătălie de nimicire e gata să fie deslănţuită. În punga dintre Urali, Caspica şi şesul ocupat de armatele aliate ale Crucii, se va spulbera orcanul invaziei ruseşti dimpreună cu cel mai odios regim politic din câte au existat.

Aliaţii deci sunt incapabili de a mai ajuta Anglia. Ea rămâne în sama propriilor ei mijloace. Dar aceste sunt mai mult de esenţă comercială şi diplomatică. Armele n'au fost niciodată puterea Engliterei. O ultimă nădejde stătea în zidurile Tobrukului. El era singura mândrie engleză din acest război şi o garanţie mai mult a inviolabilităţii căilor de comunicaţie mediteraneene, alături de Gibraltar şi de Malta. Tobrukul însă a căzut, lăsând drumul liber spre Suez, spre Irak şi Iran. Acolo, pe vestigiile însângerate ale celui din urmă front anglo-sovietic, armatele Axei din Europa şi din extremul răsărit îşi vor face biruitoarea lor joncţiune. Şi atunci războiul îşi va fi spus ultimul cuvânt.

Iată tot atâtea evidenţe ce nu mai pot fi ascunse; tot atâtea perspective sumbre ce nu pot fi înlăturate.

Astăzi nu se pune în discuție numai prestigiul Angliei dar însuși existența ei. Catastrofa din Mediterana e numai un început. Cretei, îi va urma Suezul; Tobrukului, Malta și Gibraltarul. Mâna liberă căpătată în spațiul sudic, va înlesni Germaniei întărirea blocadei din Atlantic unde traficul cu America va sista definitiv. În momentul acela, și el nu e prea departe, dificultățile interne ale Mării Britanii vor deveni de neîndurat. Grevele se vor întinde odată cu reducerea până la inexistență a rațiilor alimentare. Comunismul care deocamdată își arată numai urechile va da copita de grație celor două secole de stăpânire simbolică a mândrei case de Hanovra. Vermina din cartierele rău famate și pestilențiale ale urbei, capitala lumii, vor năvăli în centru, vor distruge fastuoasele palate, vor dărâma pilaștrii constituționali și bancari, vor roade până la os cadavrul gigantului.

Iată la ce trebuie să se aștepte Anglia lui Maiski și lord Stafford Kreaps. Jidanii o știu mai bine decât anglofilii noștri care mai speră totuși în înțelepciunea domnului Churchill ca într-o minune. Căci prin deosebire de chibiții cafenelei noastre politice, marii latifundiași și acționari ai societăților de tot felul, joacă în ora de față ultima carte a dominației economice. Deocamdată li s'a luat inițiativa cacealmalelor. Pontajele masive ale eroicelor eforturi germano-nipone au înăbușit ficțiunile tragicului joc. Agresivitatea incipală s'a transformat în pasivitate lașă. De aici până la renunțare nu mai e decât un pas.

Economia engleză agonizează. Infometarea o pândește din umbră. De afaceri nu mai poate fi vorba; de agiotagii mai puțin încă.

Când năvile Albionului se înecă, e firesc ca șobolanii iudaismului bancar să sară cei dintâi peste bord. Opulențele spoliatorii născute din război, se prăbușesc tot în război,—după cum e și firesc.

G. A. CUZA

CRONICA IUDAICĂ

CARTEA KAHALULUI

**Documente pentru studiul iudaismului în Rusia și a influenței sale
asupra popoarelor în mijlocul cărora se dezvoltă
de I. Brafman**

Cap. XII

Când acest capitol va fi terminat, spunea Împăratul Napoleon I (în al 12-lea paragraf al proiectului de reorganizare a grupului etnic jidovesc), vor trebui căutate mijloacele sigure pentru a se pune o frână șperțuelii, care este obișnuită printre ei și pentru a se sfărâma și dejuca țesătura de viclenie și de înșelăciune, savant combinată (de jidani) ¹. În al 4-lea articol de comentarii se precizează : țelul nostru principal este să dăm un ajutor proprietarilor rurali (împotriva jidanilor) în general, și să salvăm mai multe departamente (prefecturi) dintr'o dependență dezonorantă, fiindcă dacă s'ar mai tolera această situație, cea mai mare parte a bunurilor rurale, departamentele vor trece (cu ajutorul ipotecilor) în mâinile jidanilor ; popor, care prin legile și instituțiile sale formează o națiune aparte în mijlocul francezilor — ceea ce ar duce la sclavia națiunii majoritare care i-a primit. În ultimul timp, jidanii și-au însușit cu grabă toate moșiile și numai frica unei catastrofe a hotărât guvernul să le împiedice activitatea. Fiindcă această dominație prin metoda împrumuturilor cu dobândă și a ipotecilor crește din oră în oră, trebuiau ridicate obstacole. Al doilea proiect avea de scop, dacă nu să suprima, măcar să micșoreze furia jidanilor pentru acapararea

1. Allgemeine Zeitung des Judenthums. 1841, pag. 300.

anumitor industrii, cu ajutorul căroră, în toate țările din lume, ei aduc grave atingeri civilizației și bunului mers al angrenajului vieții de stat ¹.

Aceste generalități ne ajung pentru a ne face o părere luminoasă, despre împrejurările în care s'a pus problema jidovească și despre vederea clare pe care Napoleon I le avea în materie. Este drept, că nimic extraordinar nu se găsea în toate acestea, deoarece o asemănătoare stare de lucruri se întâlnește la fiecare pagină a istoriei iudaismului; dar apare semnificativ faptul, că, în toate ocaziile, mijloacele de care se serveau jidanii pentru a ascunde adevărul, au fost demascate.

Când populația dominantă din Rusia, în mijlocul căreia jidovimea viețuia, a fost scoasă din șerbie și când toate clasele sociale s'au liniștit după ultimele tulburări din provinciile poloneze, problema jidovească s'a pus aici, în aceleași condiții ca și în Franța. Din toate părțile se auzeau plângeri.

„Jidanii exploatează toate clasele sociale; ei au strâns în pumnii lor lacomi toate resursele comerțului, dela cele mai importante până la cele mai mărunte; au alungat muncitorii populației dominante din numeroase industrii, căroră le-au dat un aspect revoltător“, etc.

Toate aceste drepte acuzații și plângeri au răsunat pe întreaga întindere teritorială a Rusiei și în anul 1866 au captivat atenția generală a publicului. Dar jidanii au fost ajutați în această împrejurare de către liberalii, inițiați incomplet asupra adevărului și care fără a-și da osteneala să dovedească forma acuzațiilor aduse împotriva lor și fără să cerceteze împrejurările doveditoare, au pus simplist problema: emanciparea jidanilor. Astfel, ei nu vor mai duce cu exclusivitate viața de popor inadaptabil. Făcându-se mai bine cunoscută limba rusă în rândurile lor, se va încerca o adaptare; iar prin împrăștierea lor pe toată întinderea imperiului, se va înlătura periculoasa aglomerare jidovească și totul va merge iar mulțumitor. Atunci nu va mai exista problemă jidovească. Jidanii însăși vor dispărea deoarece ei vor deveni ruși după legea lui Moise ². Toate aceste idei mai au încă partizani astăzi, în rândurile slavilor și ele nu folosesc la altceva, decât la întunecarea adevărului și la ascunderea fondului problemei ³.

Pe vremea lui Napoleon I, atari pretexte nu puteau fi ridicate. Problema emancipării definitive a jidanilor în Franța a fost de multă vreme larg soluționată prin revoluția din anul 1789. Steagul roș, alb, albastru i-a recunoscut drept franceji, închinători după legile lui Moise și le-a dat egalitatea perfectă în toate. Devenise inutil să se vorbească despre nevoia de acclimatizare a jidanilor, fiindcă operația se desfășura după legile socotite generale.

1. Idem, pag. 323.

2. Vezi „Gazeta din Wilna“. 1866, n-rele 146, 151 și 173. Articolele despre jidani.

3. „Ziarul Sf-tului Petersburg a publicat în paginile sale, un proiect de acest fel, pe care „Ziua“, ziar jidovesc l-a reprodus în nr. 11 (anul 1869)“.

Când populația dominantă este material și moral puternică, atunci felurile minorității care locuiesc în mijlocul ei, se contopesc, măcar în ce privește aspectul vieții exterioare. Urmând această lege, exteriorul vieții jidovești în Franța se aseamănă mult vieții franceze : prin limbă, costume, etc. Nici prezența ciorchinelui de populație iudaică, nu putea servi la discutarea problemei, întru cât numărul total nu întrecea în Franța 60.000. Cu toată lipsa acestor cauze exterioare, Împăratul Napoleon I nu s'a lăsat înșelat cu privire la principiile iudaismului, care cangrenau populația dominantă și nu s'a lăsat înșelat nici în calificarea acțiunii iudaice. Argumentele Împăratului asupra problemei jidovești, ne arată că după părerea sa, relațiile existând între jidani și franceji, erau cu totul distincte de raporturile celorlalte populații de origini diferite și de alte religii, locuind în Franța și aceasta se datora faptului că jidanii și francezii nu aveau comun decât asemănarea artificială exterioară în îmbrăcăminte și limbă, dar se deosebeau prin sânge, prin situația materială și prin raporturile de familie.

Napoleon I s'a interesat în consecință să aplaneze dificultățile, pentru a ușura prin toate mijloacele naturale asimilarea jidovească față de franceji, cum a fost și cea a Italienilor, Germanilor, Spaniolilor care au locuit timp mai îndelungat în Franța. Pentru a atinge acest scop, Napoleon a supus unei reorganizări radicale alcătuirea jidovească, prin intermediul rabiniilor, crezând că la mijloc nu este decât o problemă religioasă.

Credem inutil pentru scopurile pe care ni le-am propus să enumerăm intențiile Împăratului în această privință, pe care de altfel nu le-a înfăptuit. Ne vom mărgini să spunem că exigențele sale nu treceau dincolo de limitele fixate prin justiție, umanitate și o largă toleranță.

În proiectul de reorganizare, Napoleon cerea ca jidanii să recunoască francejilor — egalitatea sub toate raporturile și demnitatea de cetățeni pe care și francezii o recunoscuse jidanilor și mai cerea ca francezii să fie tratați prietenește de jidani, etc. Acest proiect idealist, demn de spiritul autorului și pătruns de prea înalte sentimente de umanitate și de justiție, tindea să dezvolte civilizația în general și în același timp servea să ușureze legăturile, care țineau populația jidovească. Acest scop era realizat în interesul jidovimii, care privea lucrurile cu totul altfel. Forța nu se găsea în însăși proiectul, dar cu deosebire în felul în care el va fi aplicat. Incontestabil, viziunea clară de legislator, aici a lipsit. Inconjurat de întuneric Împăratul înainta dibuind, pe un teren dogmatico-religios și călăuzit de particulari interesați să ascundă adevărul, nu putea realiza decât erori.

Presupunând că rabinul este stăpânul absolut al formalismului religios jidovesc și sperând să aducă la îndeplinire proiectul (de lege) ajutat de autoritatea religioasă a acestuia, Napoleon a înțeles mai presus de orice, să mărească această putere a rabinatului. Pentru a reuși, a convocat în anul 1806 la Paris, un Sanhedrin de 71 rabini, după modelul anticului Sanhedrin, ținut la Ierusalim. Împăratul nădăjduia că acest tribunal va avea suverana putere religioasă și că jidanii vor fi siliți să se supună lui, potrivit

legilor talmudice. Pentru a reglementa funcțiunile acestei instituții în tot cuprinsul Imperiului, s'au fixat consistorii provinciale și s'a instituit o ierarhizare a rabiniilor disciplinați.

Și iată cum după ce a terminat această reformă, având în mână o puternică armă (după cum credea), Suveranul francez, căruia lumea întreagă i se supunea fără cârtire, a sperat să adauge la izbânzile sale și reforma iudaismului.

Dar repede s'a văzut dezamăgit în speranțele sale, care n'au ținut decât o clipă. Nu trebuie să credem că a întâmpinat opoziție ori presupunere din partea membrilor Sanhedrinului. Dimpotrivă, aceștia s'au grăbit să-și pună semnăturile pe diferitele ordonanțe, care le erau date de puternicul lor protector, ceea ce n'a împedecat pe mulți dintre ei, îndată după aceea, să protesteze împotriva documentelor însăși¹.

Datorită acestui fel de a proceda, deziluzia Împaratului n'a început decât în clipa în care litera legii a trebuit aplicată faptelor prin care jidanii trebuiau să dovedească realitatea recunoașterii față de franceji a egalității de drepturi și a prieteniei și realitatea supunerii la mijloacele naturale, prin care Napoleon dorea să intre pe drumul asimilării. Cu alte cuvinte, situația nu s'a lămurit decât în clipa în care, potrivit art. 3 al proiectului lui Napoleon I, s'a cerut jidanilor ca la trei căsătorii jidovești, una să fie mixtă. Atunci s'a dezvăluit că jidanii nu voiau cu sinceritate să recunoască pe franceji drept frați și nu voiau să se unească prin legături de familie cu aceștia.

(Va urma)

I. FR. BOTEZ

1. Vezi Stern: Geschichte des Judenthums. Frankfurt a. Main, 1857, pg. 148.

ÎNSEMĂRI

UN AN DELA INTRAREA IN RĂZBOI

Luni 22 Iunie s'a împlinit un an de când România a purces războiul sfânt împotriva bolșevismului. A trecut un an. An mare cât un veac, dacă judecăm după realizări.

Noi cei dela frontiera de Răsărit suntem mai în măsură să o spunem. Căci aici bufneau toate amenințările; aici izbeau ecourile mașinei de război sovietice în plină pregătire. Astăzi opresiunea a dispărut odată cu coșmarul. Moldova își vede reintregite hotarele dispre Nord și lărgite cele dinspre Răsărit, până către confinele spațiului nostru etnic. Amenințarea e acum departe. Vulturul roșu zace rănit pe o aripă subț zidurile Harcovului, la porțile Caspice, gata să cadă și ele. Zilele Moscovei sunt numărate.

Fericita constatare ne dă posibilitatea de a lărgi cadrul considerențelor noastre. Căci în actuala biruință nu este jalonat numai trecutul milenar al Europei dar însuși cel etern al civilizației ariene și creștine. Odată cu prăbușirea comunismului va dispărea cea mai grea dintre amenințările cunoscute până astăzi de bătrânul continent. Europa poate în sfârșit pași fără de grijă către noile orânduirii impuse de stadiul evoluției ei spirituale, economice și politice. Pe frontul dela Răsărit se lichidează în momentul de față nu numai invazia hoardelor stepelor Europei și podișurilor asiatice dar și dominația în mănăși a tejghelelor anglo-saxone, nu mai puțin sălbatică în expansiunea ei spoliatoare.

Privirea aruncată în urmă ne poate da reconfortarea morală, nu însă și laurii izbânderelor depline.

Mai avem încă o bucată de drum până la capătul strădaniilor noastre. Dar îl vom face așa cum l-am făcut în decurs de un an, cu tot entuziasmul convingerilor neclintite.

Aniversarea de acum înseamnă și o usturătoare palmă pe obraji bugeți ai paraponisiților democrației iudeo-masonice dela noi. Cu pumn

de oțel, ea închide gura detractorilor și defetiștilor. Soldatul care luptă acolo, în îndepărtatele stepe, nu se întreabă „până când”. „pentru ce” și „până unde”? El merge mai departe, împins de elanul instinctului de conservare național, infailibil și neclintit.

Și luptă cu atât mai mare bucurie cu cât simte cotul camaradului german, a cărui vecinătate îi dă mai presus de sprijinul material, o mândrie de a participa la acte de bravură necunoscute încă de istoria războaielor.

Ostașul nostru e sigur pe biruința deplină care nu mai poate întârzia.

G. A. C.

ANIVERSAREA MAREȘALULUI

Mareșalul și-a petrecut ziua onomastică pe frontul de Răsărit, între ostași țării.

Un comunicat, și acela laconic, ne-a adus la cunoștință vestea. Țara însă a înțeles să treacă peste discreția impusă de Conducător. Ea l-a sărbătorit la cealaltă aniversare din această lună, amintind începutul cruciadei antibolșevice. Căci realizările glorioase din anul trecut sunt ale Mareșalului Antonescu și ale mândrei noastre oștiri. Cu neprețuitul ajutor al Germaniei, Conducătorul a dezrobit pământurile încălcate. Lui i se cuvine deci toată prețuirea sărbătorească a neamului. G. A. C.

I. PETROVICI LA CEI 60 DE ANI

Împlinirea frumoasei vrăste de 60 de ani a d-lui prof. I. Petrovici, ministrul Educației Naționale, a fost sărbătorită cu deosebită căldură. Dezbrăcată de haina rigidă a oficialității, ea a fost nu numai a școalei, dar a reprezentant întregii intelectualități românești.

Astfel, la festivitatea organizată de un grup de academicieni, d. prof. I. Petrovici s'a văzut omagiat dimpreună cu exponenții Guvernului, ai Academiei, ai școalei precum și de președintele Scriitorilor Români și de un al grupului etnic german.

Inchinarea n'a fost deci numai pentru ministrul școalei, ci pentru omul de vastă cultură, scriitorul cu însușiri strălucite, finul estetik, subtilul filosof și totodată, scriitorul politic care a fost printre primii aparținători ai politicii de apropiere cu Germania.

Cei 60 de ani împliniți de d. Petrovici, nu au făcut decât să consacre o activitate ce l-a dus la postul de înaltă răspundere ce-l ocupă. Fotoliul ministerial dă d-lui Petrovici o singură satisfacție,—aceea de a se vedea încă stăpân pe vigoarea tinereții și vrednic de a îndeplini delicatele și multiple însărcinări ale clipei de față.

Publicația noastră a luat parte la sărbătorirea d-sale prin următoare telegramă:

D-lui Ion Petrovici, ministrul școalelor

București

Revista „Cetatea Moldovei”, prin directorul ei, aduce marelui cărturar și sprijinitor al gândirii și artei românești de pretutindeni dar mai ales din Moldova, cele mai călduroase urări de viață veșnic tânără întru propășirea culturii naționale.

Gb. A. Cuza

† UN EROU : GENERAL INGINER D. VASILIU

În galeria marilor eroi moldoveni care și-au jertfit viața pentru biruința Crucii și a civilizației europene, se numără și inginerul general Dumitru Vasiliu, căzut cu avionul în timp ce se întorcea dintr-o importantă misiune militară ordonată de Conducătorul Statului.

Generalul Inginer D. Vasiliu a fost și a rămas moldovean prin modestia-i proverbială. Deși strălucirea studiilor și importante misiuni avute i-ar fi dat dreptul la însărcinări mai adăpostite și totodată mai valorificate, el a murit în războiul sfânt al cruciadei contra bolșevismului ca un erou al muncii, în vâltoarea frontului de luptă, lăsând un gol ce se va resimți multă vreme în rândurile oștirii române. Dar din toată munca pe care generalul Vasiliu a închinat-o cărții, valoarea lui militară abea acum cu prilejul morții a fost remarcată.

Născut în 1892, generalul inginer D. Vasiliu a văzut lumina zilei în Târgul Burdujeni, jud. Botoșani de pe atunci, jud. Suceava de astăzi. Copilăria și-a făcut-o în comuna Cocorăni jud. Botoșani, unde a urmat și cursurile școlii primare sub îndrumarea părintelui său, învățătorul Ion Vasiliu. Liceul l-a urmat la Institutul „Anastasia Bașotă” din Pomărla, jud. Dorohoi, unul dintre cele mai bune licee din țara noastră și a fost printre cele mai strălucite elemente, poate cel mai strălucit, după profesorul universitar Vasile Bogrea.

În 1912, Dumitru Vasiliu își ia gradul de locotenent în 1915, iar cel de căpitan în 1918. Ia parte activă la războiul întregirii, fiind unul dintre puținii supraviețuitori ai marelui catastrofe de cale ferată dela Ciurea, lângă Iași, care a costat moartea atâtor suflete. În 1921 Dumitru Vasiliu este avansat maior, iar în 1930 locotenent-colonel la Inspectoratul general al Geniului și comandant al Regimentului II Căi Ferate din București. În 1936 obține gradul de colonel și e numit apoi director al fortificațiilor din Ministerul Apărării Naționale. În această calitate, inginerul Dumitru Vasiliu depune o muncă uriașă în organizarea centurii de apărare dela granițele din Vest și Est.

În Octombrie 1941, inginer Dumitru Vasiliu este avansat la gradul de general de Brigadă, și își face cu prisosință datoria, el fiind acela care demontează liniile „Stalin” după ce au fost străpunse de brava noastră

oștire. Moartea l-a surprins având calitatea de președinte al comisiei de capturi și recuperare din Transnistria.

Ca sublocotenent D. Vasiliu a fost trimis să facă școala specială de geniu dela Paris, reușind printre cei dintâi, acolo unde urmau cursurile ofițeri din toate armele atâtor state europene. Maior fiind, urmează Școala Politehnică din București, reușind să-și ia diploma de inginer în construcție, cu cea mai mare medie a școlii politehnice.

La 30 Octombrie 1927, sub auspiciile asociației „Cultul Patriei”, inginer D. Vasiliu aprinde candela cu focul nestins dela mormântul Eroului Necunoscut, din Parcul Carol.

În ziua de 11 Iunie 1942, încetează viața sa atât de luminoasă și necesară patriei, într'un năprasnic accident de avion, pe câmpiile Crimeei unde îndeplinea importantul său serviciu. Suflet distins și ostaș de elită, prestând o muncă uriașă închinată numai Patriei, el n'a știut ce înseamnă popasul odihnei și nici cuvântul de vacanță. Pentru el viața a fost o permanentă și veșnică trudă închinată numai binelui Patriei. Și cu cât generalul inginer D. Vasiliu se sacrifica mai generos pe altarul Patriei, cu atât acest mare erou moldovean a cunoscut mai multă vrăjmășie și mai numeroși dușmani, cum se întâmplă mai întotdeauna cu cei cinstiți.

Duminică 15 Iunie crt. rămășițele pământești ale celui ce a fost eroul general D. Vasiliu, au fost date celor veșnice în cimitirul militar „Bellu” din București. Cu prilejul tristei solemnități, el a fost decorat „post mortem” cu ordinul „Steaua României” în gradul de mare ofițer cu spade și panglică de virtute militară.

Eroul general inginer Dumitru Vasiliu este primul căruia i se conferă această distincție „post mortem” pentru munca, cinstea și devotamentul său fără pată. Marile lui merite sunt cu atâta mai prețuite, cu cât au fost străine de parvenitismul servil, validat prin lene și prin lingușire. Generalul inginer D. Vasiliu moare ca un moldovean de veche tradiție, om al datoriei împlinite până la supremul sacrificiu. A. M. Frimu

VIZITA ZIARIȘTILOR ITALIENI

Un grup compact de ziariști italieni ni-au vizitat țara timp de două săptămâni. Prin deosebire de alte vizite care se mărginesc la Capitală, la Ploești și Valea Prahovei, gazetarii italieni au ținut să treacă prin toate provinciile. În deosebi a fost cercetată țara pe unde au poposit biruitoarele legiuni romane și unde s'a zămislit fericitul amalgam daco-roman. A fost cunoscut astfel Banatul și Ardealul, începând cu ruinele Grădiștelor din jurul Sarmisagetzuei, și isprăvind cu Sibiul și Brașovul. N'au fost uitate nici provinciile recucerite, ale Bucovinei și Basarabiei. Reprezentanții scrisului cotidian al Italiei au descins chiar și în centrele mai însemnate ale Transnistriei. Astfel au avut posibilitatea să se convingă de puternica operă

gospodărească și civilizatoare a României și de spiritul ei de caldă înțelegere față de minoritățile etnice încorporate în viața noastră de stat.

Asemenea vizite și în deosebi din partea Italiei ne bucură căci sunt fericite ocazii în care sunt înlăturate defăimările sistematice ale interesaților, realitățile apărând în lumina vie a adevărului.

La despărțire, d. Motti, consilier național și conducătorul grupului de gazetari a declarat :

„Am văzut Ardealul vostru atât de drag, unde am fost primiți cu toată căldura și cu un entuziasm de nedescris de care am ramas profund impresionati”.

Fie ca entuziasmul și căldura confracțiilor italieni să aibă durabilitate ; să nu se spulbere odată cu părăsirea graniței noastre și să poată răsună tot atât de viu ca și aici, în marile cotidiene pe care le reprezintă. Să înțeleagă, în primul rând, că Ardealul nu ni este numai drag, ci *sfânt*, așa cum ar trebui să fie tuturor acelora de aceeași obârșie latină. G. A. C.

„PORUNCA VREMII” DESPRE NOI

Cunoscutul ziar antisemit din București publică în numărul de Vineri 26 Iunie crt., următoarea apreciere referitoare la spiritualitatea ieșană :

„Revistele provinciale sunt din ce în ce mai rare, iar cele existente apar la intervale destul de mari ca să dea aparența unei continuități neîntrerupte. Explicația trebuie căutată în lipsa preocupărilor spirituale de amploare care altădată erau specifice unor centre de cultură cum ar fi de exemplu Iașul, a cărui contribuție la progresul cultural românesc formează un capitol dintre cele mai importante în istoria României moderne. Dacă n’ar apare, cu mari sacrificii desigur, admirabila revistă lunară „Cetatea Moldovei” de sub direcția d-lui prof. Gh. A. Cuza, Iașul ar fi inexistent în desbaterea problemelor actuale pe plan spiritual, ieșenii de marcă fiind mai toți emigrați în Capitală unde cred că pot avea o circulație mai activă, deși realmente nu prea fac nici aci isprăvi așa de grozave cum și-au închipuit în prealabil”.

Demnă de reținut nu e părerea despre noi, ci aceea mai puțin grațioasă referitoare la emigranții Iașului care își închipue că la București vor face borbă’n cer.

Transfugii au întotdeauna aceeași dureroasă soartă. Nu mai sunt ai nimănui. Lumea către care se duc, nu-i poate recunoaște ; cea dela care au plecat, îi leapădă.

Dar asemenea avertismente s’au dovedit inutile. Exodul continuă. Căci mai tari decât idealurile, sunt interesele materiale și pofta de parvenire.

G. A. C.

CONFERINȚA D-LUI GH. A. CUZA LA VASLUI

Duminecă 21 Iunie, orele 4 p. m., d. prof. Gh. A. Cuza a conferențiat în sala Teatrului Comunal din Vaslui despre „Naționalismul lui Eminescu”.

A făcut o deosebită impresie asupra publicului, observația conferențiarului cum că vorbește într-o zi de două ori sărbătorească, când se împlinește un an dela veghea mare a neamului înainte de a purcede cruciada împotriva bolșevismului și tot această zi fiind popasul suprem al soarelui din goana sa pe crugul ceresc. E ziua de unde începe anotimpul luminii biruitoare, a Svasticei străbunilor noștri arieni. Ziua de 21 Iunie trebuie să ne fie deosebit de scumpă căci e amintitoarea începutului cât și a ultimelor evenimente trăite de civilizația noastră până în clipa formidabilei înclăștări de astăzi.

Conferența organizată de d. Virgil Rusu, fost prefect, în cadrul organizației locale a „Cetății Moldovei”, a fost mult apreciată, realizând un succes frumos moral și material. Sala ocupată până la ultimul loc de tot ceea ce are mai distins ca intelectualitate Vasluiul, a gratificat cu îndelungi și entuziaste aplauze cuvintele avântate ale d-lui prof. Gh. A. Cuza.

Directorul nostru se întoarce dela Vaslui cu o izbândă mai mult ce vine să se adauge celor anterioare și care asigură răspândirea și trăinicia existenței noastre. c m.

VASLUIUL ANULUI 1942

Revizând Vasluiul după doi ani, era aproape să nu-l mai recunosc. Ruinele semănate peste tot de cutremurul din toamna lui 1940 care a fost resimțit aici aproape tot atât de tragic ca și la Panciu și Bârlad, au fost în bună parte șterse. Dar multe case sunt încă în curs de refacere. Printre acestea e și Prefectura care e îmbrăcată în horbota șchelăriilor zidărești.

D-l general Ion Râșcanu, fost ministru și actual primar, se vâdește a fi un minunat gospodar. D-sa ține ca orașul să aibă un aspect dacă nu elegant, cel puțin cuviincios. Astfel, pe locul Școalei primare din Piața Eroilor, complect dărâmată de cutremur, d-sa a ridicat o troiță amintitoare a eroilor vasluieni căzuți în război. Incadrată de verdeața peluzelor, spre dânsa au dreptul să urce numai creștinii. Subt propria-i semnătură, d. general Râșcanu a pus la intrare următorul avertisment: „Pe aceste trepte ce conduc spre înfrumusețarea gloriei românești în actualul război, nu vor pași decât cetățenii de origine etnică română și creștină”.

Aici urmează să înceapă chiar în cursul verii, clădirea noului palat al Primăriei. Materialele au fost adunate încă de anul trecut de d. general Râșcanu. În urma intervențiilor dela București și a propriei sale chivirniseli, dispune și de capitalul necesar pentru realizarea importantei d-sa ctitorii.

Ceea ce impresionează pe trecător e curățenia orașului. Zaplaurile sunt toate văruite, ne mai oferind jalnicul aspect de odinioară. Pe străzi nu

se văd urme de gunoi. Caldărâmul îngrijit de oamenii primăriei și de prizonierii ruși, strălucește peste tot ca parchetul unei locuințe. Nu de mult, Vasluiul are și el „Copoul” său, cu o alee de tei, împrejmuită de vile, care urcă spre grădina publică. D-l general a ținut să ne arate personal toate îmbunătățirile și înfrumusețările aduse. Grădina orașului care poate rivaliza cu orice altă grădină din țară a fost lărgită cu câteva hectare. Locurile date în exploatare altă dată de regimurile politice agenților electorali, sunt acum acoperite de iarbă proaspătă și de umbrările pomilor de curând plantați.

Cu durere am aflat că în cartierul vilelor, unde până acum erau numai Români, au început să se infiltreze jidanii. Trei case românești, printre care cea a unui preot ce se pretinde „naționalist” au fost închiriate jidanilor. Și aceasta în plină epocă de românizare! Halal!...

Printre alte realizări ale comunei, semnalăm biserica Cuvioasa Paraschiva din Piața Hala nouă. Ridicată din roș, ea va fi dată încurând cultului, necesitatea ei făcându-se cu atâta mai simțită, cu cât în momentul de față catedrala lui Ștefan Vodă, are nevoie de reparații fundamentale de pe urma cutremurului. Până la restaurarea ei, credincioșii merg la biserica Adormirea Maicii Domnului, ctitoria negustorului filantrop Hagi Chiriac.

În piața din centrul orașului, acolo unde la 1859 s'a jucat Hora Unirii, a luat ființă în vechea proprietate a Șubinoaei o cantină muncitorească. Inimioasa inițiativă aparține d-lui avocat Virgil Rusu, fost prefect și a primarului care s'a dovedit și de astă dată un bun român. Căci în istorica locuință a cărei stemă domnească amintește că fosta proprietară era sora lui Grigore Ghica-Vodă, se opoșea până mai dăunăzi o cafenea jidovească, frecventată de birjarii târgului.

În ceea ce privește județul, el e la înălțimea capitalei. D-l prefect Costică Râșcanu care nu are de comun cu generalul decât numele și aceeași dragoste de binele obștesc, și-a pus și de astă dată în valoare calitățile de administrator, prețuite încă de pe vremea când ocupa importanta demnitate de secretar general al Rezidenței Prutului. Din îndemnul și cu stăruința sa neobosită, Vasluiul va fi un ținut excedentar în producția agricolă. Grâul e frumos și în cantitate suficientă pentru a hrăni două județe. Ploile căzute din abundență și la timp promit de pe acum o recoltă neobișnuită atât în lanuri cât și prin vii.

Vizita dela Vaslui ne-a lăsat nu numai amintirea unei călduroase primiri moldovenești dar și reconfortul moral al operelor temeinice menite să asigure propășirea generală a Statului. G. H. C.

MANIFESTAȚIA DELA TEATRUL NAȚIONAL DIN IAȘI

Cu prilejul împlinirii unui an dela începerea războiului de cruciadă contra bolșevismului, „Sindicatul Ziariștilor Profesioniști din Iași”, a organizat în ziua de 22 lunie crt. o înălțătoare manifestație patriotică în sala Teatrului Național.

La această sărbătoare națională de mare înălțare sufletească la care a ținut să participe toate straturile societății ieșene, s'a desfășurat un program alcătuit de ziariștii profesioniști din Iași, care au participat efectiv pe câmpiile marilor bătălii ce s'au dat pe linia Prutului, în Basarabia, pe linia Nistrului până la Bug și în fața Odesei.

Au mai dat concursul poeziei ieșeni Gh. Lesnea, Șt. Ciobotărașu, Eusebiu Camilar, eroul căpitan Corneliu Dabija, locot. Bratu, Gr. Leonte, și alții.

Solemnitatea împlinirii unui an dela începerea războiului sfânt s'a început prin cuvântarea bravului erou d. general Gh. Stavrescu, care în cuvinte vibrante a arătat importanța zilei.

„Iașul, care a trăit coșmarul retragerii din Basarabia; iașul pe străzile căruia stăruiesc încă ruini și vestigii ale unui războiu crâncen, poate prețui mai bine ce a însemnat scurgerea acestui an, a spus d. general Gh. Stavrescu.

„Să întărim sforțările noastre până la victoria finală. Să strângem rândurile. Să ne înfrânăm ambițiile și poftete exagerate,—a ținut să sublinieze generalul erou în cuvântarea rostită la Teatrul Național din Iași. Să nu ne lăsăm amăgiți de cuvintele veninoase ale inamicului, care caută să facă războiul nostru nepopular îndreptându-ne în alte direcții ca să scape de strămtoare“, a afirmat cu hotărîre, în cuvântarea sa d. g-ral Gh. Stavrescu.

După cuvintele bine simțite ale generalului erou, a urmat poetul Gh. Lesnea, care a citit minunatele versuri: „Inchinarea Mareșalului“, apărute chiar în acest număr al revistei noastre. Alte versuri rostite de poetul Gh. Lesnea au fost adresate „Eroilor Odesei“. D-l av. Gh. Chiper — ziarist, membru în comitetul de conducere al Sindicatului, a citit câteva pagini din volumul de curând apărut „Bătălia văzduhului“, al cărui autor este. Versuri eroice a mai citit d. căpitan erou Corneliu Dabija, iar câteva interesante note d. locotenent C. Bratu. În partea a doua a programului d. Șt. Ciobotărașu, artist al Teatrului Național, a citit versuri din Al. Pogonat, fost membru al Sindicatului, colaborator al „Cetății Moldovei“, căzut eroic în lupta contra bolșevismului. Ziaristul Aurel Leon, sublocotenent în rezervă, rănit în fața Odesei, a citit câteva „Aspecte de pe front“, după care și-au dat contribuțiile lor d-nii: Eusebiu Camilar, Al. Nichita, ziarist, redactor pentru Iași al ziarului „Universul“, Gr. Leonte, sublocotenent Ciubotaru Adrian, iar artistul Șt. Dăncinescu, încheie programul citind o cronică rimată a războiului, scrisă de d. Aurel Leon. Manifestația aceasta patriotică a fost radio-difuzată prin postul de radio „Moldova“.

În numele Sindicatului Ziariștilor Profesioniști ieșeni, d. A. M. Frimu vice-președintele acestui sindicat, a trimis două telegrame omagiale M. S. Regelui și d-lui Mareșal Ion Antonescu, Conducătorul Statului, prin care arată că slujitorii scrisului cotidian din capitala Moldovei aduc închinarea lor bravei oștiri române, cu prilejul unui an dela intrarea în războiul sfânt pentru zidirea unei Europe noi. Și astfel breslașii scrisului cotidian înjghebați într'un sindicat din care au fost excluse elementele străine, au înțeles — spre cînstea lor — să închine prin festivitatea dela Teatrul Național, o înălțătoare manifestație patriotică, zilei de 22 Iunie 1942. A. M. Fr.

ANGLIA PUTERE ANTIEUROPEANĂ

Nu toată Franța fusese îndobitocită de propaganda iudeo-masono-comunistă care o aruncase în brațele Angliei.

Este reconfortant, de pildă, să citești opinii ca cele de mai jos, aparținând cunoscutului scriitor Charles Benoist, culese din lucrarea sa „*Les lois de la politique française*” (Paris, 1928, pg. 113—117):

„La temelie judecărilor noastre despre Anglia, se află o foarte mare greșală, care ruinează dinainte toată construcția ce am încerca s'o fundăm în privința aceasta. E greșala de a crede că Anglia este o putere europeană. Nu-i deloc sau nu e în chip categoric. Anglia e o putere extra-europeană, iar câteodată anti-europeană. Ea se află la marginea Europei și se ține acolo, afară de cazul când nu se proptește în fața ei și nu se pune împotriva ei.

„Anglia s'a despărțit, în mod permanent, de continentul cu care geografii se îndărătnicesc s'o lege pe hartă. Ea a învrăjbit continentul acesta cu gândul mai puțin de a-l stăpâni decât de a împiedeca să stăpânească altcineva. Ea a făcut, în acest continent, neînduplecată, neobosită, cu în-doita încăpăținare a capului și a fălcilor, politica cânelui grădinarului. Ea socotește că are nevoie să țină, mereu, Europa prinsă într'o ceartă oarecare sau cel puțin în stare de arțăgoasă neîncredere spre a-și asigura, ei însăși, mâni libere pe tot cuprinsul pământului; iar aceste mâni să fie, oricând, gata să se întindă asupra a tot ce este de luat.

„A spune că ea favorizează pe continent, cu o statornicie care lasă să se scurgă epocile fără să le deosebească, pe a doua putere din teama celei dintâi, înseamnă a spune adevărul, dar prin asta nu s'a spus totul. Iar a cere Englezilor să se poarte ca buni europeni, înseamnă să li se ceară prea mult: aproape ca și cum li s'ar impune să nu mai fie Engleji.

„Imperiul britanic nu este european, el este universal. Intreaga lui figură nu se poate desena decât pe mapamond. El nu-i instalat la Apusul Europei, în cele două insule gheboase. Ci se întinde peste cele două emisfere, alcătuit din regiuni foarte vaste, mult mai întinse decât Anglia însăși — și chiar decât Europa — împreună cu toate mările. El e deci, cu totul universal în înțelesul că urmărește să fie al lui însuși, întregul lui univers, iar, de aici, forța lui virtuală. Dar el mai e universal și în înțelesul că se întinde în tot universul și că este, din pricina imensității lui însăși, alcătuit din părți foarte eterogene, care adună laolaltă toate rasele, toate mediile, toate momentele, iar din pricina aceasta slăbiciunea lui actuală.

„Pentru toate marile împărății, e primejdie dacă întrec puterile lor. E lucru vădit, după multe semne, că împărăția britanică le-a atins pe ale ei. Dacă nu plesnește, dacă nu se destramă, aceasta e datorită tocmai faptului că urzeala fiind mai puțin strânsă, țesătura e mai slăbită. Dar el începe să se desfacă. Cei pe care i-a adunat, sub drapelul ei, sunt informați

asupra acestui fapt, dar nicăeri nu se știe și nu se simte mai bine acest lucru decât la Londra.

„Măduva spinării acestui corp risipit este linia care, din metropolă, unește Indiile cu Australia trecând prin Gibraltar, Malta și Port-Said. O înțepătură înfiptă drept pe linia aceasta ar aduce repede paralizia. *Foreign office* fiine mai convins decât oricine despre aceasta, iar întrucât e puțin în stare să aibă, deodată, mai multe idei, el este urmărit de atari halucinații și jertfește totul necesității de a acoperi și a ocroti punctele care nu sunt într'adevăr nimic altceva decât însăși centrele vitale ale imperiului.

„Marea Britanie e așezată în Oceanul Atlantic, în Canalul Mânecii și în Marea Nordului, dar s'ar putea spune fără paradox că imperiul britanic este în Mediterana. Trebuie ca Anglia să aibă Mediterana liberă oricând, mai ales Mediterana răsăriteană, iar în acest scop s'o aibă oarecum singură numai ea, împingând spre Mediterana apuseană puterile neastâmpărate în ambițiile lor, care ar putea să-i tale, să-i turbure ori să-i amenințe drumurile.

„Restul îi este indiferent sau aproape ori ajunge să-i fie așa prin comparație: simpatii, antipatii, atracții, repulsii, amintiri și sentimente, prietenii și alianțe. Osebit de aceasta, poporul englez e un popor de bancheri, de negustori, de oameni de afaceri și de marinari în serviciul tuturor acestor afaceri. Marea Britanie nu-i decât Cetatea Londrei¹ desvoltată până la cele din urmă margini ale globului, nu-i decât Tamisa voind să străbată pământul. E cel mai înalt vârf pe care l-a putut atinge vreodată sacrul egoism.

Inchipuiți-vă că Roma, în loc de a fi distrus Cartagina, și-ar fi anexat-o și că, până în cele din urmă, de bine de rău, ambele substanțe ar fi alcătuit un aliaj. În lumea contemporână, Anglia e ca un hibrid eșit din Roma și din Cartagena, cu mai puține elemente romane (căci nu-i o națiune militară) decât cartagineze (și este o națiune mercantilă).

„Chiar atunci când pare că lucrează în folosul altora, ea se gândește la sine. Dar ea admite perfect ca și alții să se gândească la ei înșiși, cel puțin când nu plătește ea gloaba. Dacă nu se socotește îndatorată să facă politica noastră, ci pe a ei, Anglia iubește destul *fair play* sau simplul *match* ori simplul *sport*, ca să nu găsească de rău că o facem noi. Și chiar dacă ar trebui s'o găsească de rău, să ne amintim că Englezul nu ia pe deplin cunoștință de lumea din afară decât atunci când se lovește de un zid“.

Iată așa dar demascat egoismul sălbatic al Engliterei odată cu slăbiciunile ei de stăpânitoare a lumii.

În rândurile de mai sus sunt aprecieri impresionante asupra structurii imperiului mondial a cărui axă merge din Australia spre Metropolă prin Indii, Suez și Mediterana. Citindu-le, ne dăm mai bine seama de

1. *City*, cartierul propriu zis al băncilor și afacerilor din capitala britanică.

ce a pierdut Anglia dela Singapore și până la ultima bătălie ce a zdrobit-o pe mare și pe uscat, deschizând porțile Suezului.

Am putea spune *totul*. Rămâne ca viitorul cel mai apropiat să și spună cuvântul de care noi nu ne îndoim, urmând logica ce decurge din premise astăzi bine stabilite. G. A. C.

INSEMNĂRI ECONOMICE INTERNE

Politica prețurilor. Ministrul Economiei Naționale a invitat în țară pe unii din cei mai emeriți experți germani în materie de prețuri. Sosiți în țară, aceștia au studiat legea din 4 Octombrie 1941 pentru fixarea și înghețarea prețurilor, iar acum se informează de caracteristicile pieții românești și de rezultatele obținute pe teren. Pe baza constatărilor făcute, se va proceda la revizuirea legislației privind formarea și comprimarea prețurilor.

Rezultatele împrumutului Reîntregirii. La prima tranșă s'au subscris până acum 15 miliarde lei, din care lei 2 miliarde după 20 Martie 1942, data înființării impozitului excepțional de reîntregire.

Din subscrierile de până acum, Tezaurul a folosit lei 8,5 miliarde, la care se adaugă circa lei 1 miliard din împrumuturi făcute de C. A. F. A. pe bonuri de înzestrare.

Subscrierile la împrumutul reîntregirii, continuă pentru tranșa a doua, privind angajamentele în rate, până la 31 August 1942 și subscrierea țărănească rămâne în vigoare până la 1 Octombrie 1942.

Românizarea comerțului. Până în prezent sunt înscrise în țară următoarele firme individuale:

Românești . . .	66.000 firme
Minoritare . . .	40.000 "
Evreești . . .	40.000 "

Total 146.000 firme

Ministerul Economiei Naționale studiază înființarea de școale pentru viitorii comercianți români și problema creditului, în colaborare cu Banca Națională a României și Subsecretariatul Romanizării.

Activitatea Subsecretariatului Colonizării. În prezent se lucrează la programul unor însemnate investiții. Din suma disponibilă de lei 64 milioane se prevăd:

Lei 22 milioane pentru reparația caselor din Dobrogea lăsate de străinii plecați;

Lei 25 milioane pentru construcția a 150 case destinate coloniștilor pescari din Delta Dunării;

Lei 18 milioane pentru dotarea acestora cu unelte pescărești.

Din totalul de 21.000 familii de coloniști, plus 2000 familii de Români

necoloniști evacuați din Dobrogea Nouă s'au repartizat: 13.500 familii în jud. Tulcea și Constanța, distribuindu-li-se loturi în întindere totală de 134.000 ha. Din cele rămase dela Germanii repatriați și Bulgarii emigrați; 690 familii au fost repartizate în jud. Rădăuți și Suceava; 10 familii în jud. Iași; restul refugiaților urmează a fi colonizați în Basarabia de Sud.

Se urmărește și romanizarea Deltei Dunării, prin înființarea de colonii de pescari români în punctele mai importante.

Industria laptelui. Institutul Național al Cooperăției a importat din Germania 100 instalații de lăptării țărănești, 200 malaxoare și 200 putine, pe care le-a pus la dispoziția cooperativelor din regiunile cu vite de lapte. De pe piața internă a cumpărat, în același scop, 150 diverse instalații. A mai comandat în Germania instalații pentru 4 uzine în centrele Lugoj, Simeria, Alba-Iulia și Burdujeni.

Un număr de tineri vor fi trimiși în Germania spre a se specializa în fabricarea untului și a brânzeturilor. Cu începere dela 15 Mai 1942 s'au deschis la Iași (str. Mârzescu) cursuri speciale și gratuite de lăptărie, cu o durată de 30 zile, pentru maeștri și lucrători lăptari.

Activitatea agricolă, viticolă și pomicolă. Suprafața grădinilor comunale a sporit anul acesta dela 1085 ha. la 1577 ha. S'au distribuit viticultorilor 214.000 vițe altoite, în județele: Vâlcea, Muscel, Tecuci, Putna, Prahova și Iași. De asemenea s'au distribuit pomicultorilor 180.000 pomi fructiferi; separat s'au pus, în mod gratuit, la dispoziția familiilor luptătorilor alți 50.000 pomi fructiferi. În vederea dezvoltării creșterii vitelor s'au procurat mari cantități de semințe furajere.

Vânzarea locuințelor și terenurilor evreilor, situate în sate și târguri, către Români. Termenul care expira la 10 Aprilie 1942 a fost prelungit până la 10 Octombrie 1942, pentru motivul că parte din locuitorii români au fost nevoiți să-și întrebuințeze disponibilitățile în investiții agricole.

Modificări la legea navigației aeriene și înființarea aerodroamelor militare. S'a constatat că terenurile cele mai potrivite pentru aerodroame sunt pășunile comunale. În consecință s'au luat următoarele dispozițiuni:

1. Trec de drept în patrimoniul Statului, toate pășunile comunale transformate până acum în aerodroame. Statul va restitui comunelor sumele vărsate la cumpărarea pășunilor, plus dobânda legală dela intrarea pășunilor în folosința Subsecretariatului Aerului.

2. Subsecretariatul Aerului poate transforma aceste terenuri în fânete artificiale și le poate arenda prin bună învoială, acordând un drept de preferință comunelor dela care au fost luate.

3. Toate pășunile comunale sau proprietățile particulare destinate a

folosi Aeronauticeii, se supun următoarelor servituți complimentare: cultura nutrețului se va face conform dispozițiilor Subsecretariatului Aerului, sub supravegherea și răspunderea organelor agricole; comunele sunt obligate a planta pomi de esență, în locurile ce vor fi indicate de Subsecretariatul Aerului.

Răspândirea telefoanelor în România în raport cu alte țări.

	Telef. la 1000 locuitori	Nr. de locuitori la 1 telefon		Telef. la 1000 locuitori	Nr. de locuitori la 1 telefon
Statele Unite	150	7	Germania	50	18
Suedia	136	7	Ungaria	16	63
Danemarca	120	8	Italia	15	67
Elveția	100	9	România	7	140
Anglia	70	14	Bulgaria	5	200

Numărul posturilor telefonice diu țară, în funcțiune, la 1 Ianuarie 1942 în prinhipalele localități au fost :

București	38.200 posturi	Bacău	270 posturi
Timișoara	3.030 "	Câmpina	250 "
Brașov	1.660 "	Chișinău	230 "
Ploești	1.580 "	Lugoj	230 "
Arad	1.390 "	Târgoviște	230 "
Sibiu	930 "	T. Severin	210 "
Iași	930 "	Pitești	200 "
Galați	880 "	Focșani	200 "
Craiova	860 "	Mediaș	200 "
Constanța	860 "	Piatra-Neamț	170 "
Brăila	720 "	Sighișoara	170 "
Cernăuți	540 "	Deva	150 "
Buzău	300 "	Botoșani	120 "
Giurgiu	280 "	Reșița	100 "

Restul localităților au sub 100 posturi principale instalate.

Capacitatea totală a centralelor. Instalate 86.426 linii, din care : 63.832 linii ocupate și 22.594 disponibile, pe întreaga țară. În prezent există 11 centrale telefonice automate, 20 cu baterie centrală și 930 cu baterie locală.

Lipsa de curele de transmisie în Bucovina. Punerea în funcție a fabricilor de cherestea, una din industriile cele mai dezvoltate din Bucovina, întâmpină greutăți din cauza curelelor de transmisie ridicate de trupele sovietice în retragere. Inlocuirea este anevoiasă, pe piața internă curelele fiind prea puține și scumpe. G. M.

O SCRISOARE DE DRAGOSTE

Cu prilejul împlinirii unui an dela căsătorie, Moriț Wecsler scrie soției sale Finuța, următoarea mărturie de dragoste care din întâmplare a ajuns în stăpânirea noastră. O dăm în întregime mai jos, păstrând ortografia și punctuația originalului:

Floriceică mică și scumpă,

Azi e ziua noastră, ziua din care tu ai început să te chemi cu numele meu: Finuța Wecsler. Parcă te-aud cum îmi șoptești la ureche și mă întrebi: „Știi cine sunt eu”? Eu mă fac că nu știu, cu toate că știu foarte bine. „Știi cum mă cheamă pe mine”? — „Cum”? — „Mă cheamă Finuța Wecsler” — „Și cine ești”? — „Și sunt nevasta ta”.

Floriceică mie (sic!) dor să aud așa pe-adevarat, nu să-mi închipui că aud. Stau și mă gândesc ce să ne dorim de ziua noastră?

Mă gândesc la ceva care să fie și dorința mea și-a ta. Deodată! Știi ce?... Îți doresc să fii cât mai curând lângă tine. Să fim împreună. Tu să mă întrebi: „Știi cum mă cheamă pe mine”? Și eu să mă fac că nu știu, cu toate că știu foarte bine. — „Cum”? — „Mă cheamă Finuța Wecsler”. — „Și cine ești”? să te întreb eu — „Și sunt nevasta ta”... Ce pot să-ți doresc mai mult Floriceică scumpă? Și ce putem să ne dorim mai mult, azi, când e ziua noastră? Ziua în care tu ai început să te chemi cu numele meu: Finuța Wecsler.

Al tău

Moriț

S. P.

GHEORGHE TUTOVEANU

Cunoscutul poet din Bârlad, s'a născut la 20 Noembrie 1872. Colaborator al numeroaselor periodice literare, acest scriitor, a cărui aniversare de 60 ani va fi sărbătorită anul acesta, este întemeietorul publicațiilor: „Revista modernă”, „Pagini alese”, „Ion Creangă” „Miron Costin”, iar la 1904, împreună cu D. Nanu și Emil Gârleanu, a înființat revista „Făt-Frumos”, apărută la Bârlad. De-atunci și până în prezent putem urmări rodnică activitate a acestui cărturar moldovean, care ocupă un loc de cinste în istoria literaturii noastre din ultimele decenii.

D-I RUDOLF SUȚU

Acum un an, a promis să întreprindă o descriere amănunțită a cimitirului „Eternitatea” din Iași. De sigur ar fi o lucrare importantă pentru cunoașterea Iașilor de altădată și d. Suțu, autor al atâtor amintiri despre trecutul cetății voevodale, ar fi cel mai indicat să scuture praful uitării depe „Necropola Iașilor”.

VICTOR BILCIURESCU

Venerabil scriitor, creator al admirabilei publicații „Revista Nouă”. Victor Bilciurescu ajunge să sărbătorească 55 ani de activitate literară.

Primele rânduri publicate de acest scriitor, atunci în vârstă de 14 ani, au apărut acum 55 ani în „Revista literară” a lui Th. M. Stoescu. Sperăm că în curând vor apare amintirile excelentului povestitor și om de inimă, despre „Revista Nouă” și colaborarea d-sale cu Bogdan Hașdău, precum și despre întregul cnaclu al revistei la care se întruneau V. A. Urechia, Ion Ghica, D. Sturdza, O. Economu, Radu Rosetti (Bacău), Grigorovița, Vlăhujă, Sion, Bianu, Speranță, Cosmovici, Șămaru, D. Racoviță și alții.

PRECIZĂRI CARE NU PRECIZEAZĂ NIMIC – DIMPOTRIVĂ

În revista „Cuget Moldovenesc” (Iași, 1942, nr. 6-7, Iunie—Iulie) condusă de d. prof. Petre Stati, d. prof. univ. Șt. Bârsănescu, sub titlul „O precizare” răspunde pe 3 pagini (156—158) observațiilor noastre cu privire la articolul semnat de d-sa în numărul anterior al „Cugetului”.

Dar precizarea nu precizează nimic. Căci punctul de vedere dela care d-sa pornește, e și de astă dată cu desăvârșire fals. Dacă lumea filosofiei este atât de greu accesibilă nespecialiștilor, așa cum o vrea d. Bârsănescu, de ce d-sa ni-o face și mai complicată prin aceeași exagerare de citate ce i-o reproșam și rândul trecut? D-l Bârsănescu nu se desminte nici acum și păcătuiește prin prea mult filosofism. Pasiunea filosofării l-a făcut să emită teoria „stilului leibnitzian” și a celui „cartezian” în arhitectonica Iașilor. Dar în loc să ne răspundă acestei critice, d-sa ne trimete la studiile utilizate în desfășurarea mirololantei d-sale teorii. Întrebăm, — găsi-vom oare acolo existența unor stiluri inexistente și pe deantregul inventate?! Desigur că nu. Preferăm deci să rămânem acasă, la Iași, cu melancolia de a vedea întrebarea noastră rămasă fără de răspuns. Iar dacă lipsa i se datorește faptului că ingenuitatea d-lui Bârsănescu nu a parvenit să ne identifice încă, ne grăbim să-i precizăm la rândul nostru că inițialele G. A. C. sunt ale directorului acestei reviste care semnează de astă dată, și numai pentru a face plăcere istețului domn Bârsănescu. G. A. Cuza

PRĂZNUIREA LUI OCTAVIAN GOGA ȘI A MARILOR ÎNAINȚAȘI AI SCRISULUI MOLDOVENESC

Duminică 28 Iunie a avut loc la Iași pomenirea poetului naționalist Octavian Goga și a tuturor înaintașilor purtători de slovă ai Moldovei. Proporțiile impresionante ale solemnității care nu pot încăpea în spațiul restrâns și de ultimă oră al revistei, ne obligă să amânăm darea de seamă pentru numărul viitor. El va fi închinat înaintașilor slovei moldovenești și va acorda toată importanța cuvenită acestui eveniment. G. A. C.

VACANȚĂ

Suntem în pragul marilor canicule. Colaboratorii și cititorii își risipesc rândurile până la toamnă.

De aceea, ca și anul trecut, ne îngăduim o vacanță de o lună, revista urmând să reapară la Septembrie, ca număr dublu, pentru lunile August și Septembrie. C. M.

RECENZII

Luis Rosales y Luis Felipe Vivanco. *Poesía heroica del Imperio. Antología y prólogos.* Tomo I. Editora Nacional, 1941. Barcelona.

Somptuos volum de 580 pagini, format mare, cuprinzând o solemnă antologie a poeziei eroice produsă de imperiul spaniol, oprindu-se în acest tom cu prodigiosul Cervantes. D-l L. Felipe Vivanco semnează substanțiala introducere: *El sentido del Imperio en la Lirica del XVI*, servind minunat pentru a explica textele antologiei epocii de aur a imperiului spaniol.

În adevăr, după cum spune autorul introducerii, poezia eroică spaniolă a fost o demnă însoțitoare a imperiului — începând cu 1543, când apare prima ediție a operelor lui Boscan și Garcilasso de la Vega, până la suirea pe tron a Burbonilor, dată marcând influența culturii raționaliste franceze; important apare faptul că expresia lirică îmbrăcând sufletul poetului, a reușit să-l situeze în istorie, astfel că mai mulți din această Antologie s'au împurpurat în realizările mari ale timpurilor. Temele eroice, ca și toate cunoscutele teme umane, trebuie să fie prefăcute în substanță poetică de către bagheta magică a poeziei, iar această substanță implică forme să-i garanteze existența reală în timp; bineînțeles, substanța poeziei, ca realitate spirituală, după cum scrie foarte judicios d. L. F. Vivanco, este acum forma externă a exprimării.

Poezia din „edad de oro” este una nouă ca formă, dar eminentamente spaniolă în fond. Aragonezul Juan Boscan introduse hendecasilabul italian în locul octosilabului castilian, apoi, împreună cu Garcilasso de la Vega, apărură noua școală care câștigă mulți adepți; ritmurile și tiparele poetice italiene devin exteriorizarea cea mai prețuită. Esențialul este însă că operele lirice ale epocii se nasc sub stăpânirea strofei, indiferent măsura și cantitatea, corroboratoare sau nu din tiparele tradiționale.

În sec. XVI, Spania urcă piscul amețitor al gloriei sale, cu atingeri parcă cerești. S'au unit coroanele Aragonului și Castiliei, regele Spaniei ajunge stăpânul încontestat al Europei, apoi marile descoperiri și colonizările desăvârșesc apogeul puterii universale, unice. Firește, acestei puteri, imense pe tărâm politic, urmează a-i corespunde marea desfășurare în domeniul artei și cugetării, iar bogăția, forța, strălucirea, intensitatea realismului și exal-

țarea idealului nu pălesc în secolul de aur spaniol față de lumina niciunei alte epoci clasice.

Morel-Fatio, într-ale sale „Studii asupra Spaniei“, notează sobru dar just câteva linii de apoteoză marelui popor, stăpânitor peste două lumi :

„Națiunea care a împiedecat calea Arabilor, a mântuit creștinismul la Lepante, a descoperit o lume nouă unde a împlântat civilizația noastră, națiunea care a instruit acea frumoașă pedestrimă ce n'am isbutit noi a o învinge decât cu tactica și armele sale, a creat, în artă, o pictură de cel mai puternic realism, în teologie, un misticism divin care a știut să ducă sufletul către atât de prodigioase înălțimi, în literatură, acest mare roman social, Don Quichotte, al cărui domeniu filosofic egalează, dacă nu întrece, farmecul invenției și stilului; națiunea care a dat acel principiu nou, necunoscut celor vechi, nobilului sentiment al Onoarei, expresiunea sa cea mai mândră și fină . . .“

Ni se dau numeroase și caracteristice selecții din Garcilasso de la Vega, acel „primero y el mejor de todos — por su vida, por su muerte, por su verso, por su amor, por su valor“, Juan Boscan, Don Diego Hurtado de Mendoza, Capitan Hernando de Acuna, delicatul Gutierre de Cetino, Capitan Francisco de Aldana, mort în lupta dela Alcazarquivir, poet, soldat și bun cunoscător al problemelor politice ale imperiului, fray Luis de Leon, poet liric, creator de înaltă ținută, cântând Imperiul și însăși misiunea istorică a Spaniei, din Francisco de Figueroa; urmează fray Pedro de Encinas Ilora, Jorge de Montemayor, Jerónimo de Lomas Cantoral, fray Pedro de Puddilla, Andreas Rey de Artieda, „capitan y poeta“ ca și Cristobal de Virues, inspirat de politică și ostășie; cu Fernando de Herrera, poezia clasică spaniolă atinge perfecția formală: bogăția hendecasilabei sale descopere întreaga personalitate a poetului, consacrandu-l drept reprezentativul epocii sale, iar poezia eroică a Imperiului atinge plenitudinea.

Monumentala antologie continuă cu J. R. de Cepeda, Francisco de Medrano, Fr. Pacheco, Vicente Espinel, Cristobal de Mesa — prototipul poetului om de litere —, purist intransigent, abordând teme variate și colorate, Pedro Espinosa, Luis Barabona de Soto, L. M. dela Plaza, Augustin de Tejada, doctor Mescue, J. de Morales, Pedro Rodriguez, Gonzalo Argote de Molina — autorul unui cald și sculptural „Canción en elogio de la historia y antigüedad de Espana“ —, Maestro Serna, A. A. de Soria, Antonio Vazquez, Cristobalina de Alarcon — autoarea unui „Soneto a la batalla de Lepanto“, J. de Arguijo, Lupercio Leonardo de Argensola și fratele său Bartolomé de Argensola, pentru a sfârși cu titanul Miguel de Cervantes, despre care putem afirma că și-a identificat complect condiția sa de spaniol cu destinele istorice ale patriei sale. Ni se dă între alte versuri ale lui Cervantes și celebra „Epistola a Matteo Vazquez, secretarul regelui Filíp II“.

Ca document, strălucit verificat și în zilele noastre, subț furtuna războiului desrobirii spaniole, redăm sonetul închinat Sevillei de către olimpicul Fernando de Herrera :

A SEVILLA

Reina del grande Océano dichosa,
sin quien a Espana falta la grandeza,
a quien valor, ingenio, y la nobleza,
hacen más estimada y generosa.

*Cual diré que tú seas, luz hermosa
de Europa ? Tierra, no, que tu riqueza
y gloria no se cierra en su estrechez ;
cielo si, de virtud maravillosa.*

*O ye, y se espanta, y no te cree el que mira
tu poder y abundancia, de tal modo
con la presencia ve menor la fama.*

*No ciudad, eres orbe ; en ti se admira
junto cuanto en las otras se derrama,
parte de Espana más mejor que el todo.*

Rurel George Stino

Gazeta Cărților, București, an. XI, nr. 9-12 și 13-14, 1942. Director, prof. D. Munteanu-Râmnic.

Gazeta Cărților, prea interesantă „publicație de bibliografie, literatură și cultură generală”, a reapărut pentru lunile Martie, Aprilie și Mai, două numere duble. Pe lângă interesantele articole de istorie ale d-lui prof. D. Munteanu-Râmnic, ultimele două numere ne aduc un bogat material bibliografic și sugestive spicuri de antologie din periodicele românești. Nr. 13-14 publică versurile Mariei G. Cuza, „Ruga”, întovărășite de un cuvânt profund simțit al d-lui Munteanu-Râmnic și recenzia volumului „Bugeacul” de Gh. A. Cuza, semnată de d. Alex. I. Ciobanu.

„Gazeta Cărților” își face tot mai simțită necesitatea. Căci e unica publicație în acest gen, oferindu-ne un izvor fecund de informație asupra literaturii la zi și a activității revistelor de cultură din cele patru unghiuri ale țării. Nu putem decât felicita pe vrednicul ei director, d. D. Munteanu-Râmnic pentru dăruirea cu care a biruit toate greutățile, izbutind să-și ducă revista într'a doua decadă de înfloritoare și prețuită existență. C. M.

Revista Istorică, Dări de samă, documente și notițe. Fondator N. Iorga, director N. Bănescu. Nr. 1-12, 1941.

Reluând opera marelui său prieten dispărut, d. profesor Nicolae Bănescu continuă publicarea „Revistei Istorică”, acest prețios magazin care își încheie un sfert de veac de existență.

„Cine răsfoiește azi colecția celor 25 de ani, rămâne în adevăr impresionat de bogăția și noutatea cuprinsului. Erudiția vastă a lui Nicolae Iorga, cugetarea sa atât de originală și de profundă, intuiția sa uimitoare, au aruncat din belșug și în aceste pagini lumina minții sale incomparabile”.

Cu aceste rânduri, deschide d. N. Bănescu frumosul volum de 252 pagini al revistei, dedicat memoriei lui N. Iorga, primul articol fiind un omagiu academic al d-lui Bănescu, adus marelui dispărut.

D-l D. Berciu vorbește despre „Basarabia în unitatea Daciei străvechi”, iar d. Th. Capidan — despre „N. Iorga și Românii din Sudul peninsulei Balcanice”. D-l N. A. Constantinescu prezintă câteva interesante date despre boierul B. Știrbei, un negustor cu plutele pe Olt și Dunăre, între 1846—1848. O

contribuție foarte documentată despre Alexandru Hăjdău publică d. Ionescu-Nișcov; urmează să fie completată cu ultima lucrare a noastră despre C. Stamati și contemporanii săi. D-l I. Nistor scrie despre Bulgarii în Transdanubia și Dacia. D-l G. Oprescu prezintă câteva episoade necunoscute din viața lui Frantz Liszt în legătură cu pictorul Popp de Szathmary și doctorul Davila. D-l general R. Rosetti publică amintiri despre Regina Maria, iar d. I. Simionescu — despre N. Iorga.

Partea și mai prețioasă a revistei, pentru publicarea căreia, noi, elevii marelui Iorga, dar și întreaga cultură românească, trebuie să fim recunoscători d-lui N. Bănescu, sunt scrierile profesorului nostru. În numărul de față N. Iorga vorbește în miniaturile sale erudite, în precizările caracteristice spiritului său de observație și critică, despre: Doamna lui Mihai Viteazul, Conspirația Munteană din 1811, prințul Sixte de Bourbon și România, la granița Bistrițeană a Ardealului și pentru teoria permanenței, Călători Români în Orient și altele. Urmează dări de samă, o bogată cronică și notițe, în care mai ales vibrează sufletul profesorului nostru.

Cu lacrimi în ochi, citesc rândurile ce mi le dedică, arătând un continuu interes pentru tot ce tipăresc în diferite reviste și broșuri. Iată rânduri despre contribuțiile lui Artur Gorovei, D. Mincev și ale mele, publicate în revista mea „Din trecutul nostru”. În alt loc, descoperă și semnalează un articol al meu din revista „Bugeacul” și — în sfârșit — recenzează studiul meu despre „Familia Krupenski în Basarabia”. Citesc, și parcă re trăiesc clipele neuitate petrecute în apropierea lui, când am avut fericirea să fiu și eu un modest colaborator al „Revistei Istorice” și al atâtor alte începuturi ale marelui savant.

Nicolae Iorga e prezent în mijlocul nostru prin puterea sa creatoare, dar el trăiește în noi și prin acel îndemn la muncă, care numai un geniu atotcuprinzător știa să realizeze. G. Bezviconi

Păstorul Tutovei, Revista Asociației Preoților din județul Tutovei, nr. 3-4, 1942.

Sub direcția unui comitet de colaborare, în frunte cu protoiereul Gr. Dimitriu, și cu o pricepută conducere redacțională a preotului-profesor Corneliu Grumăzescu, revista „Păstorul Tutovei” este o frumoasă realizare spirituală — creștinească și națională. Ultimul număr al revistei se deschide prin Pastorală P. S. Episcop Grigorie al Hușilor. Profesorul Gh. Tomescu scrie despre „Pământul și rasa în poezia lui Nichifor Crainic”, iar preotul C. Noinea — despre inspirația religioasă la poeții ieșeni — Otilia Cazimir, Gheorghe Cuza, Mihail Codreanu, Petre Stati, George Lesnea, M. Gr. Constantinescu și A. Delafântănele. Mai cu seamă în *Rugăciunea* poetului Gheorghe Cuza, găsim „simbioza elementului religios cu cel național — așa cum sunt crescute aceste elemente în ortodoxia noastră”. Despre scriitorul Alexandru Scarlat Sturdza, iscălește un articol G. Bezviconi. Date interesante despre satul Bă-

Iăşeşti-Tutova (preot C. Badiu), Românii şi Ungurii în Ardeal (C. Preda), Patriarhul Cîril Lucaris (preot C. Grumăzescu) ş. a. O povestire plină de farmec despre Iacob Negruzzi, pe nedrept uitatul prozator, călătorind prin ţinutul Băii, semnează Aurel George Stîno. D-l V. Costăchescu continuă să se ocupe de trecutul cultural al Folticenilor; sperăm că în curând d-sa va reveni cu date mai ample, evidenţiind contribuţia luminoasă a lui Nicu Gane, Artur Gorovei, Beldiceanu, Dragoslav, Aurel Stîno, Anton Holban, pictorul Băieşu, Vasile Savel şi altor. Un şir întreg de articole, versuri şi o variată „cronică” încheie cadrul plăcut al revistei. I. Ţurculescu

Constantin Turcu, *Un blestem original pe o carte puţin cunoscută.*
Extras din „Analele Moldovei”, 1942.

Autorul publică un blestem scris de Dimitrie Miron Gafencu, pe o carte veche „Alfăvita Sufletească”. Se cunoaşte valoarea mare a cărţilor pe vremea aceea (1765), încât se înţelege „blăstămul” harnicului boier moldovean, împotriva aceluia care “s’ar ispiti să mi-o furi, or cu ce fel de chip, or de a lua ca să citească şi s’ar uita şi nu o aduce”... D-l Turcu publică şi câteva date genealogice despre familia Gafencu, care ar putea să fie completate prin materialul publicat de genealogiştii G. Ghibănescu şi G. Bezviconi. Această veche familie din Bucovina, cu o ramură care se stinge în Basarabia, prezintă un oarecare interes istoric. Ar fi trebuit de cercetat în această privinţă şi arhiva Prinţesei Wittgenstein din Broşteni (Neamţ), care se trage din familia Gafencu, păstrând o pioasă amintire pentru strămoşii d-sale. I. Ţ.

BIBLIOGRAFIE

CĂRȚI

Adolf Hitler, „Discursul din 26 Aprilie 1942 în fața Reichstagului”.

Ion Buzdugan, „Metanii de luceferi”, București, ed. Mecu, 1942.

D. V. Barnoschi, „Stăvilare”, roman, București, ed. Mecu, 1942.

D. Topciu, „Organizarea economiei agrare din România”, București, 1942.

D. Topciu, „Rolul României de mână în cadrul orbitei economice a Africii europene”, București, 1942.

N. I. Niculiță, „De origine sententiarum quae ut ne quin dum si parti-

culis finguntur deque modorum in his usu”, București, 1942.

Dr. T. D. R. Ioanițescu, „Tratat de asigurări sociale”, vol. I, București, 1942.

N. P. Vaidomir, „Drepturi românești în Transnistria”, Mediaș, 1942.

Facultatea de teologie din Iași, „Ortodoxia”, București, 1942.

Leca Morariu, „Veronica Mică”, Cernăuți, 1942.

Traian Cantemir, „Cezara și Căpățul lui Eminescu”, Cernăuți, 1942.

Dr. I. Garovina, „Funcțiunea economică a ziarului”, edit. Țara, Sibiu, 1942.

REVISTE

DIN STRĂINĂTATE

Die Kunst im Deutschen Reich, Berlin, a. VI, ed. B. nr. 4 și 5 Apr. și Mai, 1942.

Deutschland, Berlin, an. IX, nr. 4, Aprilie, 1942.

Europa Nouă, Berlin, an. IV, nr. 122, 123, 124, 125, Mai-Iunie, 1942.

Internationale Nachrichten, Frankfurt a. M., nr. IX/11 și 12, Iunie 1942.

Service Mondial, Frankfurt a. M., nr. IX/9 și 10, 15 Mai, 1942.

Serviciul mondial, Frankfurt a. M., nr. III/9 și III/10, 1 și 15 Mai 1942.

DIN ȚARĂ

Gândirea, București, an. XXI, nr. 5, Mai 1942, director Nichifor Crainic.

Luceafărul, Sibiu, an. II, Iunie 1942.

Viața Basarabiei, București, an. XI, nr. 5-6, Mai-Iunie, 1942, dir. P. Halipa.

Luminătorul, Chișinău, an. LXXV, nr. 5-6, Mai-Iunie 1942, dir. prof. C. Tomescu.

Gazeta Cărilor, București, an. XI, nr. 9-12 și 13-14, Martie-Aprilie și Mai 1942, dir. prof. D. Munteanu Rămnic.

Păstorul Tutovei, Bârlad, an. V, nr. 3-4, Mart-April, 1942, dir. Gr. A. Dimitriu.

Alaci, București, an. XII, nr. 3-4, Martie-Aprilie 1942.

Satul, București, an. XII, nr. 138 și 139, Mai și Iunie 1942, dir. A. Udrea.

Buletinul Institutului de Istoria Românilor, Iași, nr. 3, 1942, dir. prof. I. Minea.

Buletinul Institutului de Legislație Agrară, Iași, anii V și VI, 1940-1941, director prof. univ. Valeriu Bulgaru.

Buletinul pregătirii premilitare și școlare, Buc., an. VIII, nr. 3-4, Iunie-Iulie, 1942.

Făt-Frumos, Cernăuți, an. XVII, nr. 1 și 2, Ian. Febr. și Martie-Aprilie 1942, director prof. univ. Leca Morariu.

Revista Bucovinei, Cernăuți, an. I, nr. 5 și 6, Mai și Iunie, 1942.

Tribuna Tineretului, București, nr. 140-141 și 142, Iunie 1942, dir. Mihail Daneș.

Pagini Literare, Turda, an. VIII, nr. 9-12, director Teodor Murășanu.

Luceafărul Literar, București, an. XV, nr. 15-16, 1—15 Mai, 1942, dir. N. Graur.

Tinerete, rev. elevilor Șc. Normale de inv. Iași, an. VI, Apr.-Mai 1942.

Licurici, Giurgiu, an. II, nr. 3-4, Martie-Aprilie 1942, dir. Bucur Pinciu.

Anuarul Seminarului Veniamin Costache, dela 1937—1941, Iași, 1942.

Anuarul cursului profesional pt. ucenici, P.-Neamț, 10 Iunie 1921—15 Iunie 1942.

A R E

Frankfurter Zeitung, Frankfurt a. M., an. XXXVI, 1942.

Südost-Echo, Viena, an. XXII, 1942.

Acțiunea, Buc., a. III, 1942, dir. T. Bobeș.

Gazeta Comerțului, București, an. XIII, 1942, dir. A. C. Cusin.

Transnistria, București, an. I, 1942.

Transilvania, București, an. X, 1942.

Moldova, Bacău, an. V, 1942, director Const. Sturzu.

Raza, Chișinău, an. XII, 1942, dir. Vasile Tepordei.

Nord-Vestul, Timișoara, an. VII, 1942, dir. prof. Vasile Trăteanu.

Curierul cooperativ, București, an. XV, 1942, dir. fond. I. Marcu-Vutcani.

Țara Voevozilor, Focșani, an. XI, 1942, dir. prof. Tanase Pușcă.

Gazeta, București, an. II, 1942.

Vocea Tutovei, Bârlad, an. 52, 1942.

Biruința, Timișoara, an. X, 1942, dir. G. Mihăilescu-Timiș.

Sentinela, Focșani, an. 43, 1942, dir. propr. Tița G. Pavelescu.

COMERCIALA FARMACEUTICĂ

SOCIETATE ANONIMĂ ROMÂNĂ

BUCUREȘTI

STRADA GENERAL BERTHELOT Nr. 39

Telefon 5-05-89

Telefon 5-12-68

DEPOZIT DE MEDICA-
MENTE ȘI CHIMICALE,
ULEIURI ETERICE
PENTRU PARFUMERIE
ȘI SCOPURI COMES-
TIBILE, FIOLAJE

REPREZENTANȚE PENTRU ROMÂNIA A FABRICILOR :
DEUTSCHE KABELWERKE A. G., BERLIN; CAUCIUCĂRIE
MEDICINALĂ GEHE & Co., A. G., DRESDEN ;
SPECIALITĂȚI FARMACEUTICE

Vizitați SLĂNICUL MOLDOVEI!

Stațiunea Slănic Moldova, proprietatea Epitropiei Sf. Spiridon din Iași, este situată în jud. Bacău, la 18 km. de Tg. Ocna, în bazinul Slănicului, având o altitudine de peste 500 metri. Este cea mai renumită stațiune de băi și ape minerale din țară.

Această stațiune se află așezată la poalele munților, în una din cele mai frumoase poziții ale Carpaților, bucurându-se de un climat dulce. În general, în Slănicul Moldovei, avem o vară plăcută, puțin răcoroasă față de arșița dogoritoare din regiunile de șes și deluroase și nici iarna nu e atât de aspră. Precipitațiunile sunt relativ puține în cele 3 luni de vară și de cură.

Stațiunea Slănic, cu cele mai vaste posibilități de cură și tratament din țară, posedă ape minerale renumite, fiind indicată în bolile de ficat, boli de stomac, de intestine și de nutriție. În această stațiune se găsesc ape minerale de băut, ape minerale pentru inhalații și pulverizații pentru balneo-terapie, băi de acid carbonic, hidroterapie, institut de fizioterapie, etc. În inhalatorul acestei stațiuni, se tratează bolile aparatului respirator ca : astm, bronșite, etc.

Slănicul mai oferă vizitatorilor și numeroase distracții : cinema, teatru, bibliotecă, sală de dans, orchestră, diferite sporturi, (tenis și pescuit), precum și excursiuni în împrejurimile minunate ale stațiunii.

În această stațiune se găsesc numeroase vile, hoteluri și restaurante de primul rang.

Un repaus în stațiune este indicat și reconfortant, ape minerale cu minunate efecte, altitudine potrivită și o climă dulce, iată ce oferă Slănicul vizitatorilor săi.

Distanța Tg. Ocna—Slănic se parcurge cu autobuzele C. F. R., pe o șosea de un pitoresc minunat, prin cheile Slănicului. Toată valea e strânsă între munți uriași, iar utilul se armonizează cu frumosul. Epitropia Sf. Spiridon n'a cruțat niciun sacrificiu pentru a desăvârși cu tot confortul acest cuib de liniște, sănătate și voie bună.

Vizitați Slănicul Moldovei. Stațiunea este deschisă între 1 Iunie—1 Octombrie ; în lunile Iunie și Septembrie se acordă reducere la toate taxele.

Preferați Slănicul Moldovei, celorlalte stațiuni !

COLECȚIA „CETAȚII MOLDOVEI”

Ștefan Berechet, *Care din trei*, trad. din Cehov.

G. Bezviconi, *Rotrea familiilor românești peste Nistru*.

— Costache Negruzzi, *scriitor basarabean*.

— *Legăturile familiale ale lui A. C. Cuza cu Basarabia*

— *Scriitorul Leon Donici*

— *Prințul Constantin Moruzi*.

Gh. A. Cuza, *Frankfurt, Cetatea antiiudaismului mondial* (epuizat)

— *Cuza-Goga, o înfrățire ideală*, (ed. II-a), 10 lei.

— *Prin Tighina și Cetatea-Albă*, 60 lei.

— *Profanare scelerată sau act de demență. (Cazul Gh. Călinescu)*.

— *Bugeacul—drumuri și popasuri basarabene* (epuizat)

— *Tit Liviu, cântăreț epic al Romei*.

I. Florea-Rariște, *Rătăcire prin vis*, (versuri).

N. Grigoraș, *Orașele Moldovei și populațiile de origine străină*

— *Ceva despre urmașii lui Petru Vodă Rareș*

— *Mănăstirea Cetățuia*.

Petru Iroaie, *Natură și sens popular românesc*.

I. G. Loghin, *M. Eminescu și provinciile desrobite*.

C. Martiniuc, *Moldova de Sus*.

Marga Mateescu, *Assisi, cetatea Sf. Francisc*.

Anton Nițu, *Simbolul religios egeean de pe figurina plastică neo-eneolitică dela Casimcea (Dobrogea)*.

Ion G. Savin, *Mitropolitul Movilă și Sinodul dela Iași*.

— *Religia creștină, — formă fundamentală a civilizației și culturii române*.

— *Politica religioasă a Axei*

PREȚUL 60 LEI